

**PUBLICAȚIE SAPTĂMINALĂ EDITATĂ DE
GRUPUL PENTRU DIALOG SOCIAL**

ANUL I • NR. 27 • 20 IULIE 1990

**„Dintr-un popor nu rămâne
nimic altceva decât cultura”
NICOLAE IORGA**

DIN SUMAR:

ADAM MICHNIK: Maniheismul: blestemul po-
poarelor înrobite • **ACCENTE** semnate de: **Andrei
Pippidi, Gabriel Andreescu, Victor Bârsan, Alina Mun-
giu, Ioan Buduca, Dan Laurențiu, Nicolae Cristache**
• **MARȘUL PENTRU LIBERTATE** (vineri 13 iulie). Sem-
nează: **Barbu Brezianu, Tia Șerbănescu, Sorin Dumitrescu,
George Arun, Andreea Pora** • Legionarismul – o problemă a României de azi? de **Victor Bârsan** • Securitatea există în continuare (extrase din
presa franceză) • **BEDROS HORASANGIAN** – Lunga
vară fierbinte a lui 1940 • **MIHAI DINU GHEOR-
GHIU** – Model polonez sau perspectivă balcanică.

Fotografie de
OVIDIU BOGDAN

DECLARAȚIE

O campanie concertată de atacuri și instigări furibunde împotriva Grupului pentru Dialog Social a fost dezlanțuită în ultima vreme de către câteva publicații bucureștene alinate Frontului Salvării Naționale. Nu numai împotriva Grupului ca atare, ci și împotriva fiecăreia în parte dintre persoanele ce-l compun. Nu e cazul să insistăm asupra caracterului calomnios al invinuirilor ce li se aduc acestora din urmă, dar nu ni se pare inutil să atragem atenția autorităților asupra procesului de intenții – lipsit, evident, de orice fel de temei – care i se face Grupului în ansamblu, denunțat ca sursă ocultă a tuturor acțiunilor destabilizatoare petrecute pînă în prezent sau putînd, eventual, interveni de acum înainte.

Este evident pentru orice om lucid și de bună credință că în felul acesta se face, în mod implicit, apel la răzbunarea publică, indicîndu-i-se cu degetul acel pretins factor destabilizator de care urmează să se descotoarească prin metodele bine cunoscute ce-i stau la îndemînă. Pentru ca o asemenea deplorabilă „soluție”, oricînd posibilă, să nu poată fi adoptată, facem apel la cei ce stau în spatele acestei campanii de denigrare s-o tempereze, coborîndu-i temperatura pînă la acel grad la care o confruntare civilizată de opinii – un veritabil dialog social – să poată, în sfîrșit, demara.

GRUPUL PENTRU DIALOG SOCIAL

EFFECTUL AGONIEI

Exportăm revoluție. Dacă a fost o revoluție! Cert este că studenții și intelectuali bulgari au ocupat centrul Sofiei, și după 23 de zile de proteste, într-o atmosferă identică cu aceea din aprilie/mai/iunie din Piața Universității București, doi tovarăși au demisionat. Petar Mladenov, căruia i se datorează în parte răsturnarea lui Todor Jivkov, și președintele televiziunii Pavel Pisarev. Să ne închipuim că pe la începutul lunii iunie domnia Roman și Theodorescu sau Ilescu și-ar fi prezentat demisiile, trăgînd concluziile în fața protestului popular! Aceasta este semnificația acestor demisii la Vîrf, consumate la vecinii noștri. Este adevărat, acolo procesul democratic a început cu doi ani mai devreme și opoziția a obținut în alegeri rezultate mai bune. Dacă mai adăugăm contrastul între mentalitatea clasei politice bulgare și a celei românești vom înțelege de ce la București s-a recurs la forța oarbă, iar la Sofia s-au prezentat demisii. O țară nu poate fi guvernată democratic chiar și împotriva unei minorități, decît dacă recurgi la dictatură.

Vineri seara, o imensă coloană de bucureșteni a demonstrat într-un lung marș pentru apărarea lui Marian Munteanu, liderul Ligii studenților, unul din oamenii cel mai audlați din Piața Universității, aflat astăzi sub stare de arest, în așteptarea unui proces politic. Guvernul trimite delegații la reuniuni peste hotare încercînd îmbunătățirea imaginii sale și pentru a dobîndi o minimă credibilitate, cînd mult mai simplu ar fi eliberarea lui Marian Munteanu, a altor lideri, demararea anchetei pentru evenimentele din 13-15 iunie.

Bucureștenii au manifestat poșnic, Guvernul a ignorat cererile mulțimii, televiziunea a neglijat evenimentul. Conform unui scenariu demult pus în funcțiune. Nu ne mai mirăm. Totuși Guvernul insistă în străinătate asupra intențiilor sale de a edifica o democrație, și declară că regimul său are o asemenea natură; dar că e împiedicată deocamdată să se manifeste de dificultățile economice, sociale, de mentalități de care se plînge președintele Ilescu în interviul de vineri seara transmis grabnic la TV. Îl credem pe președinte, de ce n-am face-o, dar este nevoie de fapte, de măsuri concrete care să scadă tensiunile sociale, care să contribuie la instaurarea unui climat social mai relaxat. În loc însă, ni se servesc comunicate despre organizarea unei noi forțe de represiune, din care vor face parte numeroase elemente ale fostului aparat de Securitate!

Avem mai multă nevoie ca oricînd să ne identificăm problemele, să căutăm împreună soluții. Fără cîștigarea reciprocă a încrederii, nu se va schimba nimic. Guvernul nu are credibilitate; prin tăcerea sa poate fi și este considerat responsabil de declanșarea evenimentelor singeroase din zilele de 13-15 iunie, și pentru că nu întreprinde nimic concret pentru dezamorsarea crizei. Despre trauma suferită de o întreagă societate, de un întreg oraș, nu mai amintesc. Tăcerea înfricoșată, liniștea obținută prin violențe și intimidare nu trebuie confundate cu calmul social. Puterea o face în aceste zile, dar o face pe contul său. Semnalele alarmante ale inflației, grevele etc. sînt fenomene care nu-și vor găsi deloc rezolvarea pe acest fundal. Dimpotrivă, vom asista la o escaladare. Pentru a dezamorsa criza ce se anunță, Guvernul are o singură soluție: succese economice. Ori acestea sînt mai departe ca oricînd. Mai ales în situația în care partenerii externi ne-au întors spatele după evenimentele din iunie.

Lucrurile trebuie luate de la capăt. Un contract social ar trebui încheiat între Guvern, partide, sindicate, alte forțe social-politice. Poate astfel am regăsi un anumit consens existent imediat după revoluție, cînd procesul democratic nu fusese încă distorsionat și lupta pentru putere nu provocase altele dezastru politice și sociale. În afara acestui proiect există o singură variantă: un regim autoritar, sub o mască populistă, regim cu care am impresia că președintele Ilescu cochetează uneori. Este o țară a regimurilor posttotalitare de a regreta ordinea și „bunul mers” al treburilor dinainte de căderea dictatorului, și de a încerca o guvernare prin decrete. Stil cu care poporul este obișnuit și-l face pe liderul respectiv chiar popular. Ce nu se știe este că un astfel de regim nu rezolvă nimic. Prelungește o agonie.

STELIAN TANASE

LEGIONARISMUL — O PROBLEMA A ROMÂNIEI DE AZI?

VICTOR BÂRSAN

1. Un anti-patriotism eficient

Spre sfârșitul anilor '50, Academia Suedeză îl propusese pe Blaga spre a primi Premiul Nobel pentru literatură. Mai era necesar doar — conform procedurii din acel moment — acordul statului român, pentru a se decide decernarea premiului. Răspunsul statului român, pronunțat prin persoana Constanței Crăciun, a fost negativ: Blaga fusese ministru fascist și nu merita să primească un astfel de premiu.

Care este partea de adevăr a acestei acuzații aberante? În 1937, când Goga, în calitate de prim-ministru, a fost nevoit să numească guvernul, s-a văzut într-o situație dificilă, principalele personalități ale momentului refuzând colaborarea cu un regim de extremă dreaptă. În disperare de cauză, Goga l-a rugat pe Blaga să accepte temporar o funcție de subsecretar de stat la Ministerul Culturii, până când va reuși să găsească o persoană dispusă să accepte definitiv un asemenea post. Goga se bucura, știm bine, de un mare prestigiu printre ardeleni, astfel încât Blaga s-a așezat să-i refuze rugămintea. De altfel, după două săptămâni, Blaga a fost schimbat. În acest sens Blaga a fost, timp de 14 zile, „ministru fascist”. Atitudinea democratică și profund umană a lui Blaga în perioada interbelică este notorie; pot fi consultate în acest sens studiile profesorului Mircea Zăciu.

Acest episod, pe care mi l-a povestit cindva, cu amărăciune, Constantin Noica, este relevant pentru deservirile enorme pe care le poate aduce — și le-a și adus — folosirea necritică a acuzațiilor de fascism. În acest caz, țara a fost lipsită de un Premiu Nobel.

Răspunsul Constanței Crăciun se încadrează într-o schemă binecunoscută, pe cît de simplă, pe atît de lamentabilă și imorală. Discuția este mutată dintr-un plan relevant și controlabil (planul culturii: nimeni nu poate contesta calitățile culturale ale lui Blaga) într-un plan nerelevant și necontrolabil (planul accidentului cotidian: cine mai poate și ce a făcut Blaga în cele 2 săptămâni de guvernare?).

Totodată, răspunsul Constanței Crăciun exemplifică un comportament care nu ezită să sacrifice binele colectiv (prestigiul cultural al României, câștigarea unui Premiu Nobel) unui meschin și imoral interes politic (marginalizarea nemarxiștilor, în particular a lui Blaga). E de prisos să subliniem că o asemenea atitudine reprezintă un impardonabil și eficient act de anti-patriotism.

2. Chipul României în lume

Imagina noastră despre noi înșine rezultă, în general, din analiza unei societăți arhaice, ușor idilizate — societatea sătească tradițională. Acceptăm cu toții că suntem un popor înzestrat cu simțul măsurii, ospitalier, tolerant etc.

Din păcate, imaginea României în ochii străinătății, este adesea cu totul diferită de cea pe care o avem noi înșine. Ea se bazează frecvent pe surse de informare pe care noi — în starea de izolare în care ne-am aflat atîta timp — le cunoaștem prea puțin și la elaborarea cărora nu au participat istoricii români. Am fost absolut uluit aflînd că România i se atribuie lichidarea a peste 400.000 de evrei în timpul războiului. Am fost, de asemenea, surprins să constat frecvența mare, aproape obsesivă, cu care revin întrebările străinilor, în general ziariști și reporteri, care se interesează de noi: există mișcare de extremă dreaptă în România? există antisemitism? există sovietism?

Avem înaintea noastră o sarcină grea: de a arăta că România nu se identifică cu dictatura care a pus în viață vremea, că atitudinea noastră în război a fost moderată, că avem mari valori culturale pe care le putem lăsa universității, că nu suntem un popor de extremiști.

Mă întreb cum vom putea face toate aceste lucruri cînd sîntem în importanță — cel puțin prin țară — ca și radioul și televiziunea au difuzat sau difuzează acuzațiile cele mai aberante de legionarism, adresate tuturor adversarilor politici, fără să țină seama că, prin tentativa de a-l discreditat, se discreditează în primul rînd România în ansamblul ei, pre-

zentată ca o țară în care extrema dreaptă acționează nestînjinit. Faptul că asemenea afirmații, profund anti-patriotice prin efectele lor, nu sunt dublate de nici un fel de dovadă concretă, pare să nu-i deranjeze pe cei care nu ostenească să le facă.

Este absolut necesar să depășim nivelul verbalismului lipsit de orice acoperire și să abordăm problema cu simț critic și cu responsabilitate. În fond, adevărul e simplu și accesibil. Nu e necesar decît o minimă bună-credință pentru a-l pătrunde. Continuarea articolului reprezintă în principal o simplă ordonare a unor chestiuni binecunoscute de oricare dintre noi.

3. Scurtă caracterizare a legionarismului

Legionarismul a fost o mișcare naționalistă cu nuanță mistică, în speță ortodoxistă.

Scopul său declarat se regăsește — măcar parțial — într-o lozincă ușor naivă, dar laudabilă: „Să facem o Românie ca Soarele Sfînt de pe cer”. Un asemenea deziderat a atras mulți oameni de bună credință, mai mult sau mai puțin naivi (naivi fie structural, fie din cauza tinereții). A atras totodată aventurieri, ariștiști, exaltați care, din semnal verde violenței, inclusiv crimei, au dus în treaga mișcare a dezastru.

Fondul pe care s-a dezvoltat mișcarea legionară cuprinde (1) un moment eroic — momentul eliberării tuturor teritoriilor locuite de români — și cuprinde totodată

într-un război devastator, a produs o enormă suferință, canalizînd într-o direcție nefericită o parte însemnată a unei generații care a plătit scump naivitatea de a se fi lăsat antrenată într-o asemenea aventură. A însemnat totodată o diminuare drastică a prestigiului României, promotoare, pînă atunci, a unei politici înțelepte. Legionarismul a fost tributul plătit de țara noastră unui mare seism politic, care a zguduit Europa din Portugalia pînă în Finlanda.

De aceea, fenomenul legionar trebuie discutat cu prudență și responsabilitate. Concluzia principală care se poate trage analizînd acest tragic episod al istoriei este, probabil, că niciodată, sub nici un motiv, nu trebuie acceptată violența cu armă în lupta politică.

4. Un exemplu concret: scrisoarea unui fost legionar

E instructiv să analizăm cîteva pasaje din scrisoarea unui fost legionar (și non a vero, s ben' trovato), care respinge acuzațiile oficiale privind implicarea legionarilor în evenimentele din 13-15 iunie din București.

„Scopul nostru a fost de a fărîmă România Mare, a curăța țara de evrei, țigani și dușmani, de a introduce în fiecare cămin respectul pentru istorie și Dumnezeu (...) (De) Tot ce am făcut pentru țară vom da samă în fața lui Dumnezeu și istoriei.” (Zig-zag, nr. 18 din 16-17 iulie 1990, pag. 6).

Par evidente următoarele observații:

Germania, 10 mai 1933: nazii executînd cărți în stradă

(2) o perioadă în care corupția societății (burghezo-mogieresti) s-a acutizat într-o măsură scandalosă. Această situație a generat (1) o încredere în destinul istoric al mișcării, patronată cumva de un Dumnezeu care era, în sfîrșit, și al Românilor și (2) o exasperare produsă de injustiția socială, de imoralitatea deșănțată a puterii, de corupția din Parlament, Poliție și Siguranță.

Astfel, legionarii, autoinstituți într-un fel de conștiință esențializată a națiunii, s-au simțit îndreptățiți să intervină în viața social-politică a țării — cu metodele pe care le considerau adecvate — ori de cîte ori credeau că evoluția evenimentelor pune în pericol „binele României”.

Substituirea cadrului legal — imperfect prin slujitorii săi, dar perfect prin încorporarea ideii de drept — printr-un voluntarism care, în mod frecvent, a folosit violența, inclusiv crima, a compromis mișcarea legionară și a eliminat-o de pe scena istoric.

Legionarismul a fost un fenomen tragic al istoriei românești. El a însemnat o sîngeroasă luptă fratricidă, soldată cu numeroase victime, printre care personalități de frunte ale vieții culturale și politice românești, a favorizat implicarea României într-o funestă alianță — cu Germania nazistă — care a împins țara

— nobletea scopului inițial: fărîmarea României Mari.

— confuzia dintre țară și națiune: România pare locuibilă doar de către români. În orice caz, ea nu poate fi locuită de evrei și țigani (dar de ungari, germani, armeni, lipoveni?).

— o nuanță de forță. Surprinde ambiguitatea agresivă a termenului „a curăța”: înseamnă a expulza? a ucide? a româniza forțat? Surprinde totodată ambiguitatea termenului de „dușmani”: sunt adversarii politici proiectați în dușmani de țară? sunt ne-români?

— un mod impropriu de a înțelege istoria: „respectul pentru istorie” înseamnă respect pentru istoria tuturor, și implicit înțelegerea îndreptățirii minorităților (inclusiv a evreilor și țiganilor) de a locui în România.

— un mod contradictoriu de a înțelege religia: nu poți avea respect pentru Dumnezeu, nesocotind mesajul cristic (care propovăduiește iubirea aproapelui) și nu poți fi antisemit (de exemplu) decît nesocotind un asemenea mesaj.

— autorul se consideră investit „de sus” cu un destin pe care se simte obligat să îl urmeze. De aceea, el nu dă seama oamenilor (de exemplu, unei instanțe de judecată), ci lui Dumnezeu și istoriei, și nu pare să aibă un sentiment de culpabilitate. Apare aici, cu claritate, aspectul mistic al legionarismului.

5. Există legionarism în România de astăzi?

Pentru a putea răspunde la o asemenea întrebare trebuie mai întîi să li nuanțăm termenii. Poate exista un eventual legionarism activ în planul ideologic și poate exista un astfel de legionarism în planul ideologic și o continuare ideologică a mișcării înființate în 1941 sau poate fi o ideologie de același tip, generată, după 50 de ani, de cauze mai mult sau mai puțin similare. Așadar:

1. Există legionarism activ în planul acțiunii? Trebuie analizate două posibilități:

1.1. Mișcarea legionară ar fi supraviețuit în mod secret din 1941 și pînă acum, cînd ar fi redevenit activă.

Știm bine că foștii legionari cit de cit activi au fost arestați și, în cazul supraviețuirii, sever supravegheați. Nici o mișcare secretă nu a putut activa din cauza supravegherii Securității. Așadar, neexistînd o mișcare legionară secretă, nu s-a putut „forma cadre”, deci nu există în țară decît foștii legionari trecuți de 70 de ani. În plus, e natural să presupunem că marea lor majoritate au tras concluziile firești din eșecul catastrofal al mișcării și și-au schimbat convingerile. Așadar, ipoteza (1.1) pare greșită.

1.2. Legionarismul ar fi supraviețuit ca mișcare paramilitară în exil și ar fi fost implantată în România după Revoluție. O asemenea alternativă pare cu totul de neînțeles în situația în care, după război, a avut loc în mod sistematic o adevărată vinovărie de fasciști. Supraviețuitorii au încercat fie să-și schimbe identitatea, fie să aibă o viață cit mai pașnică și mai onorabilă.

Evident, negarea acestor concluzii trebuie să se bazeze pe probe concrete.

2. Există legionarism activ în planul ideologic? Trebuie analizate, de asemenea, două posibilități:

2.1. Există manifestări culturale ale unor foști legionari? Da, există cel puțin un ziar — „Națiunea” — și (dacă informațiile apărute în presă se confirmă) un post de televiziune — la Iași — ale unui fost legionar, Iosif Constantin Drăgan.

2.2. Există legionarism generat spontan fără ca acela care au comportament de tip legionar să fie emanația mișcării legionare desființate în 1941 sau chiar fără să-și dea seama că ar avea un asemenea comportament? Această chestiune este extrem de importantă și merită să fie discutată aparte.

6. Legionarismul ca pericol permanent

Sursele legionarismului au fost naționalismul exaltat, misticismul și injustiția socială. În orice societate — dar mai ales într-o societate aflată într-o perioadă de tranziție — aceste surse sunt active și efectele lor trebuie luate în considerație cu toată atenția.

Din analizele precedente (§3, §4) rezultă că sunt manifestări cu caracter legionar cel puțin următoarele:

1) tentativele de ignorare a caracterului multiethnic al României, atitudinea discriminatorie față de minorități, încercarea de a argumenta că pămîntul României este exclusiv al românilor etnici etc.

2) tentativele de a interveni în viața social-politică în afara cadrelor legale, prin grupuri considerate — printr-o formă de misticism ceva mai laică, eventual — de a avea o investitură privilegiată: adevărații apărători ai românismului, adevărații apărători ai Revoluției, adevărații apărători ai ordinii etc.

3) orice încercare de legitimare a violenței.

Neutralizarea celor trei demoni incriminați mai sus este o operație strict necesară procesului de instaurare a democrației.

7. Profilaxia legionarismului

Există o îndelungată experiență de luptă împotriva manifestărilor de tip fascist. E evident că, într-o asemenea luptă, trebuie să ne îndreptăm atenția cel puțin asupra următoarelor țeluri:

1) Eliminarea corupției în stat. O administrație coruptă produce o exasperare socială, întotdeauna periculoasă.

2) Promovarea unui „naționalism cultural” și a unei vieți religioase de calitate. Prin „naționalism cultural” înțeleg efortul de a pătrunde valorile culturale naționale și de a le integra cultural universale. O viață religioasă de calitate presupune — prin asimilarea îndemnului de iubire a aproapelui — eliminarea violenței.

3) Apărarea drepturilor omului. Respectarea convențiilor internaționale privind drepturile omului semnate de România oferă o garanție a instaurării democrației în societatea noastră.

4) Discutarea deschisă a tuturor aspectelor istoriei. E necesară analizarea lucidă și responsabilă a istoriei legionarismului, fascismului și ale tuturor mișcărilor extremiste, a cauzelor care le-au generat și a efectelor tragice pe care le-au produs. Consecvența și moralitatea cu care vom urmări aceste țeluri constituie o măsură a cinstității memoriei eroilor care au căzut pentru posibila noastră libertate.

BEDROS HORASANGIAN

LUNGA VARA FIERBINTE A LUI 1940

• Nu i s-a dat, i s-a luat

Cu ani în urmă circula prin București o glumă pusă pe seama exactității informațiilor. Faimosul Radio-Erevoan, legendă născută dintr-o nevoie irepresibilă de libertate — ironia ca formă de refuz a prostiei organizate — era solicitat să răspundă la fel de fel de nelămuriri. Cică un radio-auscultător întreba: Este adevărat că lui Ivan Ivanovici din Moscova i s-a dat un autoturism Volga? Radio-Erevoan ar fi răspuns cu promptitudine: Da, este într-un totu adevărat, numai că nu despre Ivan Ivanovici din Moscova este vorba, ci de Stepan Stepanovici din Leningrad, nu un autoturism Volga, ci o bicicletă, și nu i s-a dat, ci i s-a luat! De ce ne-am adus aminte de această ștampilă? Tocmai prin trista ei semnificație în actualitate. Multe din „convingerile” noastre zgomotoase de azi — sub semnul lui Samba și, trabașo no! — sînt bazate pe astfel de „exactități-adevăruri”, care mai de care mai fanteziste și adoptate de fiecare cu o certitudine demnă de cauze mai bune. Iar dincolo de astfel de frământări, ce nu țin în primul rînd de opțiunile pentru Front sau diferitele partide, criza valorilor morale care ar trebui să ne dea de gîndit. Avem nevoie de adevăr — care nu poate fi decît unul — avem nevoie de autorități morale în care să vedem și prin care să ne justificăm propriile incertitudini. Reducînd istoria românească la o săptămîină din decembrie 1939 sau la șase luni din 1940, nu vom înțelege prea bine ce s-a petrecut cu noi și cei din jurul nostru. Patimile alimentate de zeci de canale au afîns — și depășit pe alocuri — punctul de fierbere. Și nu din cauze meteorologice, vara dîndu-ne tîrcoale cu insistență. Poate n-ar strica să ne aplecăm asupra documentelor, acele „hîrtoage” ale trecutului ce ne-ar putea oferi prin impactul necrutător și rece, dar și tonifiant, unele certitudini. Cum ne găsim în luna iulie a anului 1939 și cum au circulat destule vorbe pe seama unor protagoniști politici ai momentului puțin aducere de min-te nu strică. S-a tot susținut pe la cozi și prin parcuri, prin autobuze și la cite o cafelută că unii dintre reprezentanții — de azi, precizăm! — ai partidelor istorice ar fi vindut țara ungarilor în 1940. Partidele politice antebelice au destule păcate, dar ele trebuie judecate nu prin prisma vorbelor de clacă azvîrlite pe principiul „pisica moartă în curtea vecinului”. Astfel de afirmații ar putea trezi un zîmbet amuzant, dar nu pot fi decît intristătoare cînd își fac loc, cu atîta repuziciune. Lansate într-un mod grosolan și mistificînd realitățile istorice, conjugate cu entuziasmul popular „Nu ne vindem țara!” și sprijinită pe superioritatea agresiv-impermeabilă la orice fel de argumente (sau încercări de justificare) al lui „lăsa că știm noi mai bine!” ignorarea voltă a datelor concrete duce la interpretări tragi-comice. În această vară se împlinesc cincizeci de ani de la tragicul Diktat de la Viena. Credem că nu va fi lipsit de interes să reamintim cîteva amănunte legate de acest moment de răscruce în istoria românească. Hotărîrea de acceptare a arbitrajului impus de cele două puteri ale Axei — Germania și Italia — a fost luată în cursul nopții de 29-30 august 1940 în Consiliul de Coroană special convocat. În condițiile exercitării unor formidabile presiuni, atît la București, cit și în alte capitale europene, participanții la acest ceas de cumpănă au trebuit să discearnă să judece și să decidă. E greu să analizăm azi, peste ani, dacă a fost bine sau rău — rău oricum a fost! — dacă se putea găsi și o altă cale de ieșire, dacă s-ar fi putut oferi și o altă alternativă — accentuată de agresivele puteri ale momentului! — la pretențiile teritoriale solicitate cu insistență de Ungaria horthystă. Ce s-ar fi întimplat dacă votul din Consiliul de Coroană ar fi fost în favoarea rezistenței armate? Un alt faimos Consiliu de Coroană — din august 1918 — a hotărît intrarea României în război. Momentele de disperare și bucurie le cunoaștem. Ca și consecințele: prin efortul întregii națiuni și prin sacrificiul de sînge al ostașului român s-a realizat un vechi deziderat: înfiurarea Statului Național Unitar Român. Intrarea României într-o nouă fază a istoriei sale. Și iată că în vara lui 1940 același stat trebuia să-și decidă viitorul.

• Salvată de la o posibilă „suprimare”

Ce se putea decide în vara lui 1940? Deja cu o lună în urmă, la 1 iulie 1940, Consiliul de Miniștri al României își declarase oficial orientarea vizivă de cursul „noii ordini” europene. Ba chiar se renunța la vechile garanții anglo-franceze. Era o situație de fapt ce nu putea fi ignorată de nimeni. La 4 iulie guvernul condus de Gheorghe Tătăreanu este demis și înlocuit de un altul cu o viziune orientare spre Axă. La conducerea lui, Ion Gîgurtu, Ministerul Afacerilor Străine este atribuit lui Mihail Manoilescu cel care, alături de Valer Pop, va conduce delegația română la pseudo-tratatul de la Viena de peste o lună. La 6 iulie Manoilescu comunică părții germane noua orientare oficială a politicii externe românești. Izolat pe plan internațional, sfîșiat în interior de dezbinarea forțelor politice care nu reușesc să se solidarizeze în fața pericolului iminent, conducerea României e pusă la grea cumpănă. Avînd de înfruntat împotriva majorității liderilor politici, dar și opinia publică, ea se angajează pe un drum ce se va dovedi dezastruos pentru țară. Tot în acele zile, generalul Antonescu forțează mina Regelui pentru a constitui un alt guvern. Este refuzat, pus sub stare de arest și evacuat la Sinaia. Aici putem descrie o mică paranteză ce ține mai mult de psihologia individului decît de istoria propriu zisă. Antonescu a fost salvat de la o posibilă

Reprezentanții României, Ministrul Afacerilor Străine Mihail Manoilescu și Valer Pop, în momentul prezentării hărții cu trupul mutilat al țării

„suprimare” — cum se practica în epocă... — de intervenția energetică a diplomaților germani. Lichidarea lui Antonescu nu ar fi fost bine văzută la Berlin. La 11 iulie generalul Antonescu este eliberat și i se stabilește domiciliu obligatoriu la Mînaștea Bistrița. (Printre o experiență similară trecuse și prințul moștenitor Carol după aventura cu Zizi Lambrino). Ca militar și om de onoare, Antonescu nu va uita acest bine. Își va respecta cuvîntul dat și recunoștința oferită. Să nu uităm că peste două luni Antonescu va ieși de la Bistrița în calitate de „conducător al statului”. Nu putem neglija aceste aspecte, aparent mărunte, din viața conducătorilor politici. Oare nu cumva măcar o parte din adversitatea politică dintre L. I. C. Brătianu și Al. Marghiloman nu provine din pricina Elisei Stirbey, ajunsă soția șefului liberal după ce fusese a liderului conservator? Cîi despre o anume rigoare ofiterescă putem aminti și de mareșalul Avevescu. Aceeași tinută morală și demnitate de ofițer, prin care a fost respectat și de ofițerii germani și de masa oștirii românești. Dar aceste maniere — scrise și necrîșcate — ale codului de onoare încă respectate la început de secol XX se vor dovedi falimentare și ineficiente în viața politică. De altfel și prin tactica „războiului total” germanii anihilează orice urmă de moralitate a luptei. La 29 iulie este rîndul lui Horia Sima să solicite încredințarea unui mandat de prim ministru. Este refuzat. Carol al II-lea își continuă dictatura personală care va sfîrși prin abdicare. Și ieșirea pe usa din spate a istoriei. La 27 iulie 1940 Ion Gîgurtu și Mihail Manoilescu au la Roma convorbiri cu Mussolini și contele Ciano, ministrul de externe al Italiei. Nu primesc nici un sprîjin, din contra, este evident că Italia sprîjină revendicările maghiare. Panta negocierii nu va conduce la nici un rezultat. Franța era deja învinsă, Anglia, izolată, încerca nu disperare să-și apere tărîmurile într-un război serian pe viață și pe moarte, Polonia, Danemarca, Norvegia, Belgia, Olanda și Luxemburgul — ocupate deja de trupele celui de-al treilea Reich. Strînsă în cîlestele conjuncturii la 16 august, începe la Turnu Severin o ultimă rundă de convorbiri între România și Ungaria. Trimișii Budapestei solicită fără nici un fel de scrupule un teritoriu de circa 69.000 km², cu o populație de aproape 4 milioane de locuitori. Este inacceptabil.

• „Orice tratat este un petec de hîrtie”

Guvernul român încearcă să găsească o soluție de compromis prin efectuarea unui schimb de populație între ungurii din România și românii din Ungaria. La care s-ar fi adăugat o concesie de frontieră în favoarea Ungariei. Nu s-a ajuns la nici un rezultat. Era de așteptat, jocurile erau deja făcute în altă parte. Amenințările și presiunile exercitate asupra României au sporit. Germania, care deja pregătea războiul împotriva Uniunii Sovietice — nu era cinicul Hitler acela care declarase că „orice tratat este un petec de hîrtie”? — avea nevoie stringentă de petrolul și grînele românești. Dar și de căile ferate, plus carnea de tun oferite de Horthy drept preț pentru teritoriile din Transilvania solicitate. Privită din perspectiva lui 1990, situația din 1940 pare cu atît mai dramatică. Acum știm bine tot ce s-a întimplat și cu atît mai evidentă pare situația fără lește de atunci. O întrebare poate să persiste: ce s-ar fi întimplat, totuși, în condițiile total nefavorabile României, dacă s-ar fi ales soluția rezistenței armate? Ca Finlanda, să spunem, sau ca Polonia care în 1939 întâmpinase prin șarje de cavalerie Panzer-urile naziste. Ca Lugoslavia vecină decisa să lupte din prima zi. Nu este ușor de dat un răspuns. Opinia publică era favorabilă împotriva lui arma în mînă. Cîci și în primul război mondial au fost doi ani de neutralitate („activă”, cum s-a spus, de la un moment dat), în care Brătianu a făcut tot posibilul ca să nu riște soarta țării, așteptînd un moment cit mai favorabil intereselor românești. Și el a venit, sacrificiile au fost uriașe, sconariul inițial a fost dat peste cap, România fiind obligată să înfrunte singură oști-

rile conjugate austriaco-turco-bulgaro-nemțești. Și în 1916 și în 1940, poate și azi, sigur și azi, interesele marilor puteri, dincolo de declarațiile de circumstanță, au fost peste interesele celor mici.

• „Jocurile” supraputerilor

Alteia și altele tragedii ale istoriei care s-au conștințit prin „jocurile” supraputerilor. De la cel otoman la cel țarist, de la cel habzburgic la cel nazist. E greu de spus azi dacă „prin noi înșine” am fi putut modifica mersul istoriei. Dar oare ar fi putut Germania să-și înceapă planul „Barbarossa” cu o Românie învinsă dar total ostilă, în momentul în care petrolul românesc era sursa lui principală de aprovizionare? Dar cine și-ar fi luat pe umeri o asemenea sarcină cînd însăși existența statului putea fi pusă în cumpănă? (La Iasi, într-un alt faimos Consiliu de Coroană, cînd situația pe front părea fără ieșire, Avevescu a spus că se pune în capul oștirii și luptă pînă la ultimul soldat, preț de o lună. Dar nu-și asumă răspunderea politică pentru soarta țării. Ce răspunde primul ministru Brătianu la solicitarea regelui Ferdinand? Nu, Brătianu nu-și poate asuma un astfel de risc. Și e chemat de la București Al. Marghiloman, cărui i se dă mandat să trateze ceea ce s-a numit „pacea de la Buftea. Departe de a fi un trădător și nu „colaboracionist” Marghiloman a făcut jocul conducerii de la Iasi, chiar dacă pentru el a fost o sinucidere politică. Deja umbre, trecut).

• Doar zece voturi împotriva Diktatului

La 29 august s-au întrerupt tratativele, românii respingînd pretențiile horthyste total nejustificate. A urmat o intensă activitate diplomatică între diferitele capitale europene. Acum știm ce s-a întimplat: la 27 august 1940 Hitler a trasat într-un mod ineditabil — din punctul nostru de vedere — noua graniță româno-maghiară. Se smulgeau din teritoriul țării 42.243 kilometri pătrați, cu o populație de peste 2,5 milioane de locuitori, în marea lor majoritate români. Un amănunt cu iz tragic, accentuînd arbitrajul total al unei astfel de decizii: linia trasată de Hitler cu un creion albastru totaliza la staza hărții 4 kilometri! ?! Detaliile urmau să fie decise de o comisie mixtă româno-maghiară.

Iar pentru evacuare se fixase un termen de 15 zile. Toate aceste amănunte au fost dezvăluite în dimineața zilei de 30 august în Palatul Belvedere din Viena. Ministrul român, Mihail Manoilescu leșină cînd vede harta cu granițele mutilate. Dar zarurile fuseseră deja aruncate: Carol al II-lea și votul din Consiliul de Coroană acceptaseră primirea pseudo-arbitrajului. Să revenim la punctul de unde plecăm. Consiliul de Coroană din noptea de 29-30 august 1940. Cererea de arbitraj formulată de reprezentanții Germaniei și Italiei era irevocabilă și pusă fără condiții prealabile. Au avut loc dezbateri în miez de noapte. Apoi s'ar marcat că nu stătem suficient de pregătiți pentru o rezistență armată s-au dovedit majoritari 21 de voturi. Iată numele lor ca să nu existe nici un echivoc: Preafericitul Patriarh Nicodim, generalul David Popescu și Ernest Baliff, contraamiralul N. Făg, generalul Gheorghe Mihail, șeful Mareșalului Sînt Major (care anunțase pe cei prezenți că armata n-ar putea rezista decît două săptămîni), Andrei Bădulescu, președintele Curții de Casație, consilierii regali G. G. Mironescu, C. Argenteanu, Al. Valdea-Voevod, Gheorghe Tătăreanu, fostul prim ministru, cit și primul ministru în funcție Ion Gîgurtu, profesorii universitari D. Caracostea și Nichifor Crăinic, ministrul I. V. Grila — la Justiție, Stan Ghițescu, Ion Macavei, Victor Gomoiu, Mihail Priboianu, Vasile Noveanu — acesta legionar, intrat în guvernul Gîgurtu alături de Horia Sima și Augustin Bidanu — la care se adăugă două prezente de neînțeles și neacceptat în ordine logică (dar și legală...) Ion Moța și Corneliu Zelea Codreanu, reprezentînd Garda în numele celor „dispăruți”. Lor li s-au opus — și ar fi bine ca toate lucrurile de poziție de atunci să fie date publicității — considerînd că rezistența armată este singura modalitate de răspuns, respingînd arbitrajul, următorii 10 participanți la Consiliul de Coroană: I. P. S. Nicolae, Mitropolitul al Ardealului, generalul Arthur Văitoianu, profesorul Silviu Dragonovici și A. C. Cuză (neacceptat cumva, cunoșcîndu-și-se opțiunile antisemite și opțiunile programare), cărora li s-au adăugat politicieni de prestigiu lui C. I. Brătianu, Mihail Popovici, Ion Nihaleche, la care s-au raliat consilierii regali Victor Iamandi, Victor Antonescu și dr. C. Angelescu. Și o abținere: Teofil Sidorovici. În noptea de 30 august un nou Consiliu de Coroană, în care s-au discutat documentele făcute publice la Viena. Ambasadorul Al. Romalo a prezentat harta cu situația nouă creată. Și cu toate că nu se putea schimba o decizie deja luată, I. P. S. Mitropolitul Nicolae al Ardealului, cit și Nicolae Iorga, Gh. Brătianu, Iuliu Maniu, care nu au putut participa la sedinta din seara precedentă, au luat poziție împotriva acceptării diktatului. Evenimentele au decurs după cum bine știm.

• Adevărul la lumină

Au trecut deja 30 de ani, alte necazuri și bucurii și-au făcut loc peste generațiile care au urmat. Cele două luni din vara lui 1940 rămîn cruciale pentru buna înțelegere a cursului istoriei românești. Poate ar fi bine ca una din editurile de azi să-și asume răspunderea și să publice întregul corpus de documente privitoare la acest moment al istoriei românești. Și nu numai aceasta. E cazul ca istoricii să-și facă datoria, punînd la îndemîna noastră tot ce a fost tăcut pînă azi. Cunoșcîndu-ne mai bine trecutul, vom evita să ne clădim opiniile și opțiunile politice de azi și de mine pe zvon și vorbe lăfite la un pahar de bere. Într-un trecut nu prea îndepărtat, Marin Preda dedica un roman (Delirul) unui segment de istorie românească prea puțin cunoscut istoricilor publice. Cu toate bunecle lor intenții, scriitorii nu au putut să suplimenteze munca istoricilor, a sociologilor, politologilor sau chiar și a gazetarilor puși în imposibilitatea să-și desfășoare activitatea profesională. Azi sînt cu toții chemați, și chiar responsabili, să prezinte lucrurile în toată complexitatea lor. Este o datorie și o cerință a momentului. Cum multe zone ale istoriei noastre prezintă destule pete albe, opiniile unor personalități de prestigiu profesional, dar și cu autoritate morală sînt binevenite. Istoria nu oferă doar informații dar poate modela și conștiința. Să redăm cuvîntelor, cit și întregului trecut, adevărata lor demnitate. Dincolo de măruntele noastre orgolii și slăbiciuni. Și apoi cine își închipuie că minciuna este veșnică se înscală amar. Să învățăm că nu trebuie să ne fie frică de adevăr. Oricît de dureros ar fi sau ar deranja propriile noastre interese de moment. Minciuna contribuie din plin la rinocerizare. Rezultatele se cunosc și sînt la îndemîna tuturor.

APRÈS LES ÉMEUTES DE BUCAREST

Le général Antonesco prend le pouvoir absolu

Le roi Carol de Roumanie a signé l'acte suspendant la Constitution qu'il avait lui-même accordée en 1938

Bucarest, 5 septembre. — Le sens de la crise gouvernementale qui s'est ouverte en Roumanie s'éclaire par la publication de trois bulletins royaux.

Le premier nomme le général Antonesco président du Conseil. Le deuxième suspend la Constitution de 1938 octroyée par le roi. Le troisième limite les prérogatives du roi, qui reste, en principe, chef de l'armée, peut exercer le droit d'amnistie et de grâce, recevoir les ambassadeurs.

En fait, le général Antonesco, après dix ans de régime personnel du roi Carol, devient le véritable chef de l'État roumain.

Ce changement, obtenu après une nuit dramatique, a été déjà consacré par l'opinion publique, qui n'avait pas craint d'envisager l'abdication du roi.

Les milieux politiques estiment que le général Antonesco est le seul homme en Roumanie ayant assez d'autorité pour imposer au pays et à l'armée l'acceptation de la sentence de Vienne.

La Dépêche, vendredi 6 septembre.

IARĂȘI CAZUL ANTONESCU

Am primit, într-un plic fără numele și adresa omițătorului, unele reflecții cu privire la personalitatea și rolul politic al lui Ion Antonescu, aflate astăzi în centrul unei controverse care **anticipază** cercetarea lor obiectivă. Neputând răspunde corespondentului meu anonim, îi cer scuze pe această cale că-mi îau libertatea de a le publica, deși numai parțial, fără autorizație. Mi-am îngăduit numai, pe alocuri, să temperez anumite violențe de limbaj. Nu numai semnătura convențională, ci și cunoștințele, atitudinea, stilul — totul arată că autorul este un vechi ofițer. Intervenția sa mi se pare binevenită, utilă pentru a pune în locul confuziei create prin falsificări interesate acea ordine a gândurilor care e prima exigență în căutarea adevărului.

ANDREI PIPPIDI

În nr. 17, 3-9 iulie 1990, p. 6, săptăminalul ZIG-ZAG anunță „Reabilitarea maresalului”, cu subtitlul „Intrebări care își așteaptă răspunsul”.

1. A FOST MAREȘALUL O VICTIMĂ A POLITICII MARILOR PUTERI ?

Înălți întrebarea îi califică pe „întrebător”.

La data cînd generalul Ion Antonescu, prin intermediul legionarilor, a intrat în contact cu emisarii nazii, în principal Neubacher, în anul 1936/37, a făcut-o în deplinătatea facultăților sale mintale și intelectuale. A vrut. Dar, nu mai puțin, prin această ofițerul român I.A., indiferent de gradul avut, a intrat sub prevederile Codului Justiției Militare, în culpa de „unele împotriva siguranței Statului”. Fără să răspundea lui pentru că, în calitate de ofițer general, știa că Statul român era amenințat de Ungaria, Germania, Italia, Bulgaria, U.R.S.S.

O urmărire atentă a evoluției României după 1935, și încă mai virtuos după 1936, arată că ea, România, era pe cale a deveni „victimă a politicii marilor puteri”. Dar România era un stat, o națiune, un popor, în timp ce I.A. nu era decît un militar ambițios.

După ce a devenit, în grave condiții ce implică o tratare separată, „conducător al Statului”, poziția lui I.A. era la remorca Reich-ului nazist. Nici prin funcțiune, nici la modul personal, nu avea cum să fie... victima marilor puteri. Dacă se ține năpărit la acea calificare, I.A. a fost victimă — dar a propriei sale ambiții nemăsurate.

Pentru a se vedea cum erau considerate lucrurile în epocă (nov.-dec. 1941) — ceea ce la noi se cunoaște corect nici pînă azi — mă voi referi la discuțiile duic-amare dintre sovietici și britanici (dec. 1941) cu privire la actul de declarare a războiului, de către Marea Britanie, României.

Sovieticii înseu morție ca britanicii să declare război Finlandei și României, act pe care Churchill nu se grăbea să-l întreprindă. Care era interpretarea britanică?

Ea începea prin a aminti că rușii (era expresia folosită) au ocupat provincia românească Basarabia și astfel au ajuns a controla gurile Dunării, în iunie 1940. Iar acum (1941), sub conducerea maresalului, în alianță cu Germania, armatele române nu numai au reocupat Basarabia, dar „au mușcat adînc în provinciile ruse de la Marea Neagră, la fel după cum au făcut finlandezii în Karelia răsăriteană”. Dar Churchill nu era deloc convins că declararea războiului ar fi fost metoda justă de tratare a problemei. El considera că, cel puțin în privința României, „existau toate motivele de a se crede că regimul

dictatorial al lui Antonescu nu va dăinui indefinit” (W. S. Churchill, „The Second World War”, vol. III, „The Grand Alliance”, Boston, 1950, Houghton Mifflin Co., p. 527).

A urmat atunci (nov. 1941) un acru schimb de scrisori între I. V. Stalin și W. S. Churchill, plus lesirea lui Stalin în fața ambasaderului britanic, Sir Stafford Cripps, în urma cărui, cu toate că inițial pretinsese britanicilor o ruptură imediată, Stalin a anunțat (23 nov. 1941) că în privința României s-ar mai putea accepta o amănare. Ceea ce partea britanică dorea să folosească spre a obține o eventuală oprire a participării române la războiul împotriva U.R.S.S. Partea română (Antonescu), însă, nu mai avea cum să iasă din sistemul în care se înrobise. Ca atare, la 6 dec. 1941, Marea Britanie a declarat război României, urmată la 8 dec. de Canada și Noua Zeelandă, la 10 dec. de Australia și la 11 dec. de Uniunea Sud-Africană.

Iar la 12 dec., ca urmare a „indicației” germane, guvernul Antonescu a declarat război Statelor Unite ale Americii.

În rezumat :

— România, ca teritoriu geo-strategic și de penetrare economică, a fost obiect de dispută între țările democratice și cele totalitare, ultimele avînd și pretenții teritoriale.

— A devenit victimă în momentul războiului militar (temporare) a democrațiilor apusene.

— A contribuit mult la aceasta coloana a V-a pro-nazistă, îndesând legionarii, cit și personalități ce s-au asociat acesteia încă din anii premergătorii războiului (cel mai important fiind I.A.).

— După nov. 1940, România mai era și victimă ambițiilor lui I.A. și intereselor unui șir de români ca A. C. Cuza, M. Manolescu ș.a.

— Tranzacția pusă la cale la Teheran și finalizată la Yalta, datorită Departamentului de Stat al S.U.A. și clanului condus de F.D. Roosevelt, se întemeia pe canonul politicii americane de lichidare a poziției și influenței imperiului britanic. W. S. Churchill a fost silit să accepte și „să joace jocul”.

Este, deci, o afirmație falsă, total neconsistentă și lipsită de respectul elementar cuvenit propriei patrii, formularea potrivit căreia I. Antonescu ar fi fost „o victimă a politicii marilor puteri”.

2. PUTEA FI EVITATĂ INTERVENȚIA ARMATEI ROMÂNE DIN COLO DE NISTRU ?

Prin faptul că a devenit dictatorul României grație Germaniei naziste (dar și cu vinovatul sprijin al altui ambițios, I. Maniu), I.A. își luase, mai mult ca sigur, anumite obligații. Așa-zisa „incro-

dere” pe care i-o acorda A. Hitler nu avea vreun temel profesional, necum unul de simpatie personală. Ea își avea originea în atitudinile luate de I.A. în contactele cu emisarii hitleristi (perioada 1936-1940) și cu ocazia tratativelor duse de el la Berlin în nov. 1940. Dar cine știe, real și complet, ce s-a discutat atunci ?

Ar fi existat formule de limitare spațială a intervenției române, dar implicînd negocieri duse de un diplomat de — cel puțin ! — calibrul unui Titulescu. Documente nu (sau nu mai) există, dar este evident că atunci I.A. și-a asumat un pachet de condiții. Că nu și-ar fi dat seama, atunci, de implicații, e incredibil. Oricum, pentru cine a luat parte la parada de la București, în nov. 1941, și a observat cu atenție și înțelegere figurile lui I.A. și a feldmaresalului G. von Rundstedt (prezentantul Führer-ului), era clar că primul — cu toate că „victorios” — era paragonat, în timp ce al doilea arăta ca unul care „pusese ordine”.

De altfel, conflictul ce a urmat cu eminentul patriot, generalul de corp de armată I. Iacobici, pe această temă, arată și el că I.A. era încă dinainte legat în această privință. Ar fi existat posibilitatea opririi trupelor române pe Nistru, dar fie că I.A. nu a știut cum să trateze, fie n-a vrut. Vinovat a rămas el, și nimeni altul.

3. ARESTAREA ȘI JUDECAREA MAREȘALULUI CONSTITUIE UN ACT DE TRĂDARE AL GUVERNANȚILOR VREMII ?

În prealabil, se constată că întrebarea conștină precis cu cele de mai sus de J.C. Drăgan în scrisoarea facsimilată în AZI, din mai a.c.

A constituit cuplabilul pe cel care, în realele condiții din acele momente, făcea un act de salvare a înșelii existenței Statului, de protejare a poporului român, dovedește fie cretinism, fie mirsăvie, dacă nu amîndouă, din partea celor ce și-au permis a enunța întrebarea 3.

În acea noapte de 23/24 aug. 1944, în zilele aprige ce au urmat, cînd ne-am luptat împotriva mult mai dotatei și experimentatei armate germane, și am învins-o, eram deplin conștienți de gravitatea și însemnătatea acțiunii. Și am fost, cel puțin, zeci de mii, probabil încă mai mulți. Oare avusesse cineva timp să ne facă o propagandă prealabilă în acel sens ? Comuniștii ? Dar cîți dintre noi ne uitam la ce reprezentau ei, atunci ? Regele era... comunist ? Generalii Sănătescu, Mihail, Maciel, Șteflea și ceilalți erau comuniști ori pro-sovietici ? Noi, noi toți — ofițeri, subofițeri, trupa — eram toți... pro-rusi ? În acele zile de 23-31 aug. 1944, cînd nemîncați, nespălați, fără odihnă, ne-am bătut „la cataramă”, de ce am făcut-o ? Pentru vreo „rică” personală

împotriva lui Antonescu, sau pentru că ne lămurisem că țelurile germanilor și încăpățînările aceluia om ne duceau la pierire ?

Arestarea lui I. Antonescu n-a făcut plăcere nimănui (afară poste, de comuniști, o minoritate luată atunci în seamă numai pentru a-i sensibiliza pe sovietici). A fost o strictă necesitate operațională. Trebuia ca I.A. să nu poată fi salvat de către nemți și nici de cei cîțiva partizani interesați, sau fanatizați, ai lui. Era o măsură elementară de asigurare a imensului și complexului acțiunii ce urmau să o înceapă imediat forțele armate române. Iar faptul că a fost predat comuniștilor lezea în întîmpinarea unei măsurii ce se știa că o vor impune sovieticii.

Cu totul altfel se pune problema procesului.

A avut loc după 6 martie 1945, în condiții profund discutabile, criticabile, ce n-ar fi putut fi prevăzute în aug. '44. Dar a conținut și elemente incontestabile. Procesul a fost montat de comuniști, potrivit indicațiilor ruse. Regele a arătat, nu o dată, că — în fapt — nu a putut exercita dreptul de grațiere (respectiv comutarea pedepsei).

Astfel fiind, a pune o trăsătură de unire între arestarea și judecarea lui I. Antonescu reprezintă o atitudine de crasă incorectitudine.

Acestea sînt răspunsurile reale, corecte, la întrebarea 3.

4 și 5. Execuția, ea și inhumarea, nu s-au făcut regulamentar.

Total a fost prezidat de A.I. Vișinski, venit anume la București.

Se presupune că execuția au efectuat-o fie activiști comunisti, fie chiar sovietici, purtînd uniforme române. Și tot acela au dispus de cadavrul. Cum sovieticii făceau, atunci, tot ce vroiau pe aceste meleaguri, totul devine explicabil.

★ ★

În ceea ce privește al doilea material din aceeași casetă, un răspuns deplin implică un text separat.

În cîteva cuvinte, pentru un român care a trăit în epoca respectivă, întrebările, sentimentele lor aluzive nu pot fi trecute cu vederea. Falsul, minciuna, sînt prea flagrante.

Din păcate, stadiul actual al opiniei publice din România a ajuns atît de jalnic, încît i se pot „servi” cele mai sfruntate neadevăruri.

O nemărginită rușine este provocată de cei cîțiva ofițeri veterani care acum, chipurile, se agită întru „reconsiderare”. Sînt, însă, puțini și se cunosc mobilurile care, peste noapte, le-au zgîndărit „conrada antonesciană”.

În fine, este posibilă constatarea că ZIG-ZAG, o foale de calibru mediu, totuși sincer apreciată, se pretează la aceste acțiuni. Ale căror deznodăminte rămîn imprezvisibile.

Este tot ce se poate spune, în prezent.

7 iulie 1990

ACENTE

Andrei Pippidi

• În țara românească nimeni nu se compromite

Săptăminalul Națunea, din concuranța de presă Europa Nova, condus de dl. dr. J. C. Drăgan, merită toată atenția noastră. Dacă n-am ști nimic despre trecutul editorului (dar, val, știu...), ce s-ar putea înțelege din aceste opt pagini despre atitudinea lui politică și despre scopurile pe care le urmărește?

Articolul de pe prima pagină, semnat chiar de domnul doctor, ne spune că România este menită să fie un stat-tampon pentru U.R.S.S. Este ceea ce reiese limpede dintr-o argumentație, de altfel incoerentă, care caută să justifice atât concesiile din 1940 (sistemul de „cedări succesive”, cum îl numeste autorul), cât și războiul antisovietic. Această concepție, considerând orice mișcare antisovietică drept defensivă, răzbată din nostalgia evocare a lui Ion Antonescu, prilejuită de vizitarea vîfei marelui de la Băneasa. În această duioasă evocare „conducătorul”, e comparat cu Brâncoveanu, cu Tudor Vladimirescu și chiar cu Eminescu — orice nerușinare fiind permisă în fericița perioadă pe care o trăim, citi n-avem încă o lege a presei. I se pare autorului că vila ar fi fost construită de G. M. Cantacuzino (inexact) și de aici o serie întreagă de considerații despre un „Aur” comun cu Mogosoaia. Ceea ce nu știe autorul este că, înainte de a-l apăra pe Ion Antonescu, casa a fost locuința lui Nae Ionescu. S-ar putea deci transfera tot ce deduce autorul cu privire la „austeritatea de călugăr” și la „simțul onoarei” care l-ar fi caracterizat pe prietar asupra filosofului? Mentorul Gărzii de Fier a fost o personalitate fascinantă pentru contemporani dar, dintre ei, puțini l-ar recunoaște în acest portret moral. Dacă adăugăm că autorul articolului este Artur Silvestri, același binecunoscut colaborator al Securității care s-a ilustrat cîndva prin atacurile sale din Luceafărul contra „Europei libere”, va fi limpede, odată mai mult, că organizarea unui cult postum al lui Antonescu a devenit ocupația rentabilă a celor mai de căutate unelte ale regimului Ceaușescu.

Un caz asemănător este dl. C. Michael-Titus (Londra), al cărui nume nu l-am nîtat din anii cînd, zbangundu-se în vîturile Mării Negre, era unul din rari vizitatori britanici care se entuziasmasu de realizările socialismului în România. Această activitate propagandistică, remunerată, sperăm, mai presus de succesul ei, însoțea lăturatnic eforturile D-sale de a-l traduce pe Eminescu în limba engleză, de rezultatul cărora specialiștii se înfoară. Acum îl regăsim explicîndu-ne că legionarii, ca și comuniștii, erau niște „românici”; adică, ce vreți? D-voastră, așa e limba românească, romanțică! Am fi crezut că măcar dl. Drăgan, persoană eminamente practică, nu l se cuvine această blîndă muștrare, în propria sa revistă...

Publicația respectivă rela cu deosebită vigoare anumite teme, după principiul „99 afirmații fac un adevăr”. Un text despre Churchill și pregătirea acordului de la falta reflectă obsesia perfidului Albion pe care dr. Drăgan o împărtășește cu dr. Goebbels. La altă pagină, încă un capitol din folioletonul despre dinastia României, atribuit unui necunoscut autor de limbă engleză, James Alexander Ginsborg. Nu vom spune că acest publicist nu există, el numai că n-a auzit nimeni de el. Nici n-are prea mare importanță dacă e un pseudonim sau nu. Oricum, opera lui a fost scrisă mai tîrziu în românește, după cum se vede din comparația cu un best-seller al răposatei Edituri Politice: C. Neagu și D. Marinescu, Fapte din umbră, III, București, 1989 (vezi, de pildă, pp. 295-210).

Dar cel mai interesant articol al acestui număr de revistă este Inginerii haosului, de Radu Theodoru. Semnatul trebuie să fie singurul scriitor român care a scris de două ori același roman, sub alt titlu: între Brazda și paloș din anii stalinismului și Vulturul, inspirat de documentele de partid mai recente, sint diferențe semnificative pentru evoluția ideologică a literaturii cu subiect istoric. Favoritul lui Ilie Ceaușescu, grav compromis, a dispărut de la Vîta Militară, dar a rămas în enacelul scriitorilor în uniformă de la Ministerul de Interne, ca să reapară acum la Națunea. Aici el duce lupta împotriva Grupului pentru Dialog Social, pe care-l

acuză că ar destabiliza Armata, Biserica și Școala. A calomniat cineva aceste instituții fundamentale? Dar mi se pare că, totuși, ceva nu era în regulă cu ele, de vreme ce au sprijinit un regim detestabil. Sau nu era detestabil? Mă tem că într-adevăr dl. Theodoru are motive să-l regrete. Cel care vorbește cu aplomb de „puritate morală” și denunță „atîțările la violență” își termină panflețul — în cauda venenum — cu o aluzie la „cei șapte înțelepți” ale căror unelte le denunță. Așadar, înțelepții Sionului, pe protocelele cărora — false, desigur — se bazează terorismul antisemit de o sută de ani! Mulțumesc de așa lecție de democrație...

Văzînd din parca cui vin asemenea povești, văzînd obrăznicia cu care, abia dați afară, se întorc, nu ne rămîne decît să ne aducem amînte de cuvintele lui Nicolae Iorga: „În Țara Românească nimeni nu se compromite”.

De ce se adună la reviste ca Națunea sau România Mare atîția prieteni de profesie ai Securității, ingineriați de calea pe care a apăsut-o societatea noastră? Îmi vine să cred că nu sînt în țara asta atîtea topoare cîte cozi sînt, far esența doctrinei pe care o propovăduiesc dușmanii este exprimată clar: „Prefer o lege aspră decît un haos blînd” (Mariana Brăvescu, redactor șef adjunct la Națunea). Deci dictatura, și eî mai repede. Pentru a pune capăt încercării de a despartii pe lichele de oamenii cinstiți. La urma urmei, sîntem toți egali, nu?

ACENTE

Alina Mungiu

• Contaminarea de adevăr

Schimbul de informații cu mediul înconjurător a fost întotdeauna strict cenzurat de organismele vii. Există o limită însă dincolo de care informația nu se mai poate încadra, cuminte, în coordonatele gîsîte, ci atentează la stabilitatea acestor coordonate. A fost o copilărie să-și închipească cineva că rock-ul și blue-jeans-ul împotriva pentru tineretul sovietic vor stabiliza mentalitatea acestuia. Au fost considerate niște fleacuri, simple aparențe. Aparente și sînt, dar ale unei mentalități, care a fost importată volens nolens odată cu ele. A fost vorba, practic, de un import de natură. Tot ceea ce se reformează astăzi în U.R.S.S. este un import de natură, oricît ar vrea puterea sovietică să importe numai soluții economice și administrative. Ei au deschis canalele pentru o cantitate prea mare de informație. Aceasta nu poate fi controlată și și-a început lucrul cu o viteză uluitoare. Dacă Reforma va atinge vreodată un sfîrșit, martorii ei vor fi foarte diferiți ei înșiși de cei care erau la început.

Mi-amîntesc de o frază amuzantă a lui Saul Bellow, care scria undeva că New York-ul anilor '20 visa să abandoneze Coasta de Est și să se strîmure în U.R.S.S. Astăzi este exact invers... Din cauza acestora proorocirile lui Zinoviev nu reușesc să mă înspăimînte. Să presupunem prin absurd că U.R.S.S. ar reuși să devină un fel de S.U.A. — în acest caz ar înceta să fie acia U.R.S.S. de care ne temeam.

Ită de ce reacționarii sînt mult mai înțelepți decît reformatorii. Ei sînt adevărații îndrăgostiți de idee, îndrăgostiți profunzi. Ei știu că ideea lor este bolnavă incurabil, dar vor s-o păstreze pînă în clipa sfîrșitului așa cum este ea. Reformatorii, dimpotrivă, ar vrea s-o salveze prin intervenții ample și transafive repetate. Ei nu reușesc decît s-o desfigureze și pînă la urmă să o facă de necunoscut. Pentru țară, reformatorii sînt mult mai buni. Pentru Idee, ei sînt mai ucigători decît dușmanii. Popoarele sovietice vor supraviețui Reformei comunistului. Comunismul însuși nu-l va supraviețui.

Am auzit în ultima vreme multe și repetate chemări la dialog. În mod constant, ele provin din tabăra celor mai slabi. Titluri ca „Aven nevoie de opoziție” apar în ziarul „Dreptatea”, și nu în „Azi”, cum ar fi firesc la momentul dat. E greu de crezut că un partid atît de fragil și de redus numeric ca P.N.T., ar avea nevoie de opoziție, în vreme ce unul multimilionar ca Frontul n-are avea. Dar ambele tabere joacă foarte naiv în fața istoriei. Cum și-a putut cineva închipui că este posibil un dialog cu Piața Universității? De ce era, în fond, Piața revoltată și țara nu era? Pentru că Piața deținea informații compromițătoare la adresa Frontului și a lui Ion Iliescu pe care țara nu le avea. Ce voia Piața prin intermediul dialogului televizat? Să transmită țării informația care fusese cenzurată pînă atunci, să degajeze blocajul informațional. Că această informație nu era de neglijat se vede din înverșunarea cu care puterea a refuzat dialogul. Re-

fuzul dialogului, care avea să fie considerat nedemocratic, era evident o informație nefavorabilă puterii — mult mai mică însă decît cea care ar fi fost pusă în circulație printr-un dialog.

Dialogul este caracteristic democrației. Totuși el nu există la noi. Cînd Domokos Gega, implicat să vorbească în Adunarea Deputaților, a întrebat consternat: „Dar nu vreți să știți rațiunea care...?” o parte din deputații majorității (cea care joacă rolul 0ilor lui Orwell, puse să behale atunci cînd iau cuvîntul adversarii) a strigat: „Nu!”. Nimic mai semnificativ. Căci n-lus contact cu rațiunile celorlalți însemnă să deschizi riscul de a te lăsa contaminat de ele, de a te lăsa convins. Cu cit te temi mai tare că argumentele celorlalți sînt superioare alor tale, cu atît mai drastic trebuie să refuzi dialogul — dacă vreți să-ți menți poziția. Încă o întâmplare care argumentează că la noi, cel puțin în momentul acesta, nu are loc un proces de edificare a democrației, ci unul de conservare a totalitarismului. Cine strigă „Jos comunismul!” ar face bine să se uite în jur și să strige mai curînd „Jos dictatura!”. Nu comunismul ne amenință pe noi acum. Nu cred să mai fi rămas vreun comunist în România, poate Constantin Pîrvulescu, și atît atagamentul său eît eîl persoanei sa aparțin istoriei. Structurile care domină prezentul nostru nu sînt atît comuniste, cît totalitare.

Dialogul nu este deci o concesie minimă pe care ne-o poate acorda puterea, așa că n-are nici un rost să-l mai așteptăm. Ar fi o concesie fundamentală, și refuzul său arată că puterea se consideră mai instabilă decît o eroarea. Tot aici se inserie și obstrucția mai mult decît clară făcută unui post independent T.V. Ceea ce ar fi mai mult decît firesc într-o democrație, nenecesiind nici un fel de aprobare, nu poate fi permis într-un sistem care știe că doar informația controlată nu amenință stabilitatea sistemului. Chiar dacă este presa liberă, ea poate fi o libertate iluzorie, prin medierea difuzării. Nu poate fi însă îngăduită apariția unui post de televiziune, care ar transmite informația nemijlocită de nici o difuzare, direct la consumator. Cum însă puterea ține ca întotdeauna la aparențe, și aparențele îi sînt tare defavorabile în momentul de față, este probabil că ea va ceda pînă la urmă. Dar va întârzia momentul atît cît este posibil. (Trebuie să ținem cont că și în puterea noastră sînt reacționari, conservatori și reformatori. Atitudinea lor vizavi de presa liberă sau de postul liber T.V. este cel mai bun criteriu de clasificare).

Tot în refuzul rațiunii celuilalt intră și atitudinea pe care cetățenii o iau față de ziare. Drama românească la acest moment este o dramă a comunicării, pe de o parte o blocare deliberată și pe de altă parte un refuz al informației. Urmăriți oamenii care stau la un rînd pentru ziare, și veți vedea pe mulți (prea mulți) cum își iau consecvent argumentele unei singure tabere, cea care corespunde gîndirii lor la acel moment. La celelalte nu numai că nu reflectează, dar nici nu vor să le vadă. Fobia contaminării de adevărul celuilalt este teribilă. Nici cel mai optimist om nu ar putea-o califica drept sănătoasă. Căci R.D.G.-ul a fost poate cea mai civilizată țară din Est și cea mai pregătită pentru Europa și datorită faptului că pe majoritatea teritoriului său cetățenii urmăreau televiziunile vest-germane, Timișoara a fost cel mai emancipat oraș din România și pentru că (și cu aportul considerabil al televiziunii sîrbești) a fost cel mai deschis informației dinspre Occident. Puterea actuală a cultivat deliberat xenofobia, și lăta populația cea mai ușor de manevrat împinșă pe panta unui adevărat autism, astupîndu-și ochii și urechile de teama că, dacă va asculta și dacă va înțelege, va fi nevoită să schimbe. Și să se schimbe. Avînd în vedere grosa din care venim, nu ar fi decît o schimbare înspre bine, care ar presupune un efort... Prea mare pentru românii?

ACENTE

Gabriel Andreescu

• Cu ochiul spre cer

Sînt mulți care au căutat, după 22 decembrie, să arate ce a fost mai rău pe vremea lui Ceaușescu. Nu știu dacă au amînit și de neputința morală; de imposibilitatea de a fi de ajutor. Copiii mureau de frig, bătrînii de foame, oamenii erau botjocoriți, munca risipită și nici un strigăt de indignare nu făcea răul să mîșe. Nici o sbatere, să fie sprîjin victimelor. Acea combinație nenorocită de birocratie și represiune se dovedea de o infricțioasă eficiență. Imperiul nelibertății, al regulilor nemiloase era nu mai puțin imperiul arbitrarului și al fărîdelegii.

Sîntem acum la mai bine de 6 luni de la Revoluție. Cu un program economic și

e-listă de guvern care ar părea să aducă speranțe. Dar pe mîna mea se adună declarații zguduitoare. Rob Mircea-Andrei are 18 ani, este în clasa a zecea a liceului I.L. Caragiale. În seara de 13 iunie, după apăsările lui Ion Iliescu, a plecat la Televiziune. Nu s-a mai întors. Mama a mers la Poliție, a întrebat la toate spitalele, la Institutul medico-legal. Nici o informație. Andrei se află sub tratament. Are nevoie de el urgent. Nimic. După 11 zile doamna Rob este chemată cu medicamentele. Copilul intrase în criză și Poliția a catadicsit... Se află cu aproximativ alți 20 de minori la Circa 12. Așteptînd să fie trimiși la o casă de corecție. Fii ai noștri, vinovați de curiozitate, de entuziasm, poate spirit de aventură, folosiți cu oribilă lipsă de milă drept țapi ispășitori. Pentru o demonstrație de forță. Rob Andrei urma să dea examenul de treaptă. Îl va rata.

Stănescu René se află la Circa 13 Poliție. Operat de meningogel frontal, cu hepatită cronică evolutivă. Și altele. Luat de pe stradă în ziua aceea nefericită de 14. Are nevoie de un regim de viață higienic. De îngrijire specială. Străinii fac chetă, tulburati, pentru a salva viețile copiilor noștri bolnavi de SIDA. Iar noi, iarăși, le cheluităm, ticăloșii, indiferenți.

Pe 7 iulie doi prieteni discută așezati pe bordura de beton a fîntinii din Piața Universității. Aici a fost anunțată o demonstrație. Mașina Poliției 31-B... oprește, grozavă, poliștii ies afară furioși (de ce?), se apropie de ei, îi legitimează (așa, tam-nesam), îi bagă în dubă (cu ce drept?). La Poliție oamenii, speriați, vor face mai multe declarații. Li se va da drumul dar vor rămîne speriați.

Sîntem la mai bine de 6 luni de la Revoluție. Generalii și tablagii, procurorul-șef și procurorii mai mici își revin. De abuzurile lor de negație ori de tăcere, de minciună, te lovești iarăși ca de un zid. Încet ori în salturi lipsa de milă, teama, impertinența, ticăloșia, agresiunea recucorese teren. Iarăși, îi arunci ochiul gol spro cer, de neputință.

Nicolae Cristache

• Vorba lui Mircea cel Mare: „Avem o Intellectualitate tehnică minunată”

Ziarul Azi îi invită pe intelectuali care gîndesc altfel decît oficialul Frontului Salvării Naționale să părăsească țara. Autorul articolului mărturisește că a conceput acele rînduri cu lacrimi în ochi, respectiv plîngea și scria, pînă ce lacrimile l-au pîdit de tot; orice altceea, numai o dictatură a intelectualilor nu. Domnul Petre Roman este tot intelectual. Îndrăznește să afirm că însuși domnul Andrei Pleșu este un intelectual. În ciuda faptului că este ministrul culturii. Domnul Andrei Pleșu a fost și mai este încă prieten și tovarăș de idei cu domnul Gabriel Liiceanu. Semnatul rîndurilor din Azi deosebeste însă bobul de nechină: doar domnul Liiceanu să părăsească țara. S-ar părea că alegerile din 20 mai au acordat Frontului Salvării Naționale și oficialului său, cotidianul Azi, investitura guvernării pentru veșnicie și implicit dreptul de proprietate asupra țării. Cine nu-i de-al nostru să plece. Programul de guvernare aduce lămuririle treuincioase: nu sînt de-al noștri cercurile intelectuale atemporale. Adresele lor se află la locotenentul maior de securitate Nicolae Cămărășescu. Postul director onorific al cotidianului amîntit, academiciannu Alexandru Birădeanu, ar putea fi suspectat de o afirmație atemporală cînd zice: Noi vrem să pătrundem în Europa. Rămîne să vrea și Europa. Ar putea fi suspectat, dar pe nedrept. În clipa următoare, președintele Senatului devine temporal și nu se întrebă de ce aceeași Europă care a plîns și s-a bucurat împreună cu noi pe 22 Decembrie nu ne mai vrea?

Firește, Europa nu ne mai vrea fiindcă este dezinformată și năină, adică reacționară. Ea continuă să pună escazadarea tragică a evenimentelor din 13 iunie pe seama lașității, a predispoziției la diversion a poliției și să creadă că, de bună credință cum îi știm, minerii n-ar fi de-vastat cu de la ei putere lăcașe de cultură și sedii de ziare, n-ar fi schilodit și maltratati tineri nevinovați dacă n-ar fi fost manipulați, indoctrinați și fanatizați homeopatic. Într-o astfel de Europă, deci, promiscuă, dezinformată și năină îl exilază ziarul Azi pe intelectuali, aproape fără milă. În țară, să rămînu domnii Răzvan Teodorescu, Octavian Știrceanu și

(Continuare în pag. 6-8)

(Urmare din pag. a 5-a)

toți ceilalți intelectuali care și pe vremea dictaturii au fost tot temporali. Dacă domnul Liiceanu ar fi părșit țara la timp, n-ar mai fi fost căutat de mineri și aceștia n-ar fi fost acuși de tentativă de genocid politic. Dinadins domnul Liiceanu n-a plecat. Instigatorul? Iar acum, în loc să se lamenteze, iace. Ce altă dopadă, Doamne Dumnezeule, să mai fie adusă încă aici asta nu e de ajuns? Oricum, chestiunea intelectualității atemporale figurează ca una din problemele importante pe care guvernul le are de soluționat în perioada imediat următoare, desigur după ce vor fi fost stabilite onorariile membrilor săi. Până acum, chiar provizoriu cum a fost, guvernul tot o eligită un pariu: pe cel cu agricultura. Prețurile la roșii nu rămân stabile, în poșta jocurilor pieței, la nivelul unui șterg din leață pe o zi a unui muncitor neminer. Este de așteptat, cu atât mai mult, ca guvernul respectiv să cîștige pariul cu intelectualitatea atemporală și străindăta. Sigur, minerii sînt în reacție. Așteptăm să se trimită spre adulmecare, bîndoaară cele etnice. Oricum nu poți trimite minerii la Berlin, cu atât mai puțin în bazinul carbonifer Ruhr. Nu de carbune le arde iar. Avem un guvern emanat și el are de ales o cale specifică: procedura diplomatică. Respectiv dialogul. Respectiv, ori Europa recunoaște că evenimentele din 13-15 iunie, în ciuda unor excese, au fost poate cea mai mare și mai dramatică a Frontului după elegeri, ori să-și vadă singură de casa ei și să nu mai contese pe noi și pe sprînjul nostru la nevoie, iar de intelectuali avem nevoie. Vorba lui Mircea cel Mare: Avem o intelectualitate tehnică minunată. Zăronie de tip tradițional. Este de așteptat ca toți cei care azi nu recunosc faptul că de pînă pentru evenimentele tragice din 13-15 iunie sînt atemporali din Piața Universității, miine nu vor recunoaște că de haosul economic vinovați se fac tot aceștia. Guvernul își aragă chiar prin Program dreptul de a interveni prin toate mijloacele legale, pe care le cunoaște, împotriva lor. Va fi, deci, bine. Cînd nu va mai fi, majorității nemulțumite i se va da, cînd și cînd, ca o compensație, dreptul de a se răji cu minoritatea. Slaud Domnului, minorității acem!

ACENTE

Victor Bârsan

• Între Ulysse și Tersit

Fidelă marelui său patron spiritual, presa de orientare ceaușistă continuă războiul celui mai iubit în al poporului ducînd un război inverșunat împotriva fostei (și actuale) disidențe. Aflăm, în zeci și zeci de articole, că mai toate persoanele care au avut o poziție anti-ceaușistă — și cu atât mai mult cele mai proeminente — sunt vinovați de țară, ireponsabili, legionari, agenți străini, profitori, incitatori la violență, fasciști, trădători, noanțați.

Unul dintre lumpengazelarii angajați în această campanie — ale cărei concluzii logice ar fi reabilitarea lui Ceaușescu și reinstalarea statului lui Lenin pe soclul său — se ascunde sub pseudonimul de Ulysse (deși acela de Tersit ar fi fost mult mai indicat) pentru a-l ataca, în paginile ziarului „Libertatea”, pe episcopul Tökés.

Fiecare om este, desigur, liber de a antipatiza pe oricine, după pofta inimii, dar, într-o societate cit de cit civilizată, e necesară o bună-cuviință minimală în susținerea discursului critic.

Tökés este un erou al Revoluției, și punerea între ghilimele a acestui titlu din partea unui om care nu are măcar curajul de a-și arăta identitatea reprezentată o sfidare adresată Revoluției.

Tökés intruzează un simbol și o speranță a reconcilierii româno-maghiare, și perfiarea activității sale este o sabotare a tentativelor de împăcare și o resuscitare a animozităților inter-etnice.

Tökés este — indiferent de părerea noastră — unul dintre personajele cele mai respectate și mai îndrăgite de conștienții săi, și orice jignire care i se adresează — imorală în sine — capătă o reverberație extrem de gravă, devenind o jignire adusă unei întregi comunități. Dacă una, două, trei persoane pot greși, e greu de crezut că pot greși două milioane. Nemulțumirea comunității maghiare din România este o problemă prea serioasă pentru a fi tratată zeflemitor. Problema istoriei nu se pot rezolva cu limba și etică de mahala.

Trăim un moment de răscruce și, iată, ne aflăm adesea mult sub imperatiile sale. Prostul gust și vulgaritatea nu pot deveni arme politice decât odată cu compromiterea însuși scopului luptei. Așa cum nu se poate ucide în numele lui Cristos, nu se poate lovi sub centură în numele iubirii de țară. O asemenea atitudine nu poate oferi decât o lamentabilă mostră de anti-patriotism.

ACENTE

Dan Laurentiu

• Scrisoare din exil

Cu stupeoare revoliă și amărăciune am citit în ziarul „Azi” din sîmbta și de duminică 8 iulie 1990, cocoțată pe prima pagină, dreapta, sus, una dintre cele mai scurte fantezii din cite mi-a fost dat să înținesc în presa românească de anul acesta, de anul trecut și de cînd mă știu, articolul Institutului clar și fără echivoc, ca o revelație mistică pentru calvarul românilor liberi, pornit pe drumul cunoașterii democrației: „O soluție: Guvernul în exil”. Să faci ochii mari? Să și se locă frică? Orientat ca un atac direct împotriva intelectualilor din această țară — blînda — fără-de-noroc, textul cu precizie, de o violență și mitocănie cum numai la noi mai pot să apară sub înaltele auspicii ale democrației, libertății și demnității, nu atrage atenția prin numele autorului, complet obscur, fără să spună nimănui nimic, ci prin locul unde este tipărit și anume în cotidianul Frontului „Azi”, pînă mai ieri sub direcția Acad. Al. Bîrădeanu și, oricum, presupunînd în orizontul așteptării cititorului o invitație la temperanță și bun simț, la evitarea extremelor: de stînga sau de dreapta, fiindcă s-a văzut unde duc ele: la haosul, la iadul totalitarist, al fascismului și comunismului!

Articolul miroase într-adevăr a ceaușism mai puternic decît un cadavru care a stat îngropat și uitat în seara unei redacții și acum, într-a șaptea lună de la deces, este dezgropat, scos la lumina tiparului și pus sub ochii, sub nasul nostru, poftim! gogolan, cînd 2, cînd 4! Sub ochul transcendent! Sub pretextul batjocurii fără jenă a unor intelectuali care nu semnat un Protest în revista „22” vizavi de evenimentele scandaloase, tragice din 13-14-15 iunie, el repetă, în mic, precum ontogenia filogenia, o întregă mentalitate și o epocă de prigoană și teroare împotriva oricărei opoziții, a tratării pluralismului de opinie politică drept trădare de neam și de țară, dar mai ales de crimă împotriva partidului unic.

Deși la șapte luni de cînd românii, prin jertfa lor de sînge, au făcut cea mai radicală revoluție din Europa, rupînd-o brusc și miraculos cu utopia neagră a comunismului, cineva poate să scrie astăzi de rînduri ireponsabile și sfidătoare pentru memoria martirilor și speranțelor de azi pe care ni le facem cu toții în ziua de mîine: „Pînă la 22 decembrie plecarea în exil era de fapt, „o fugă”. Situația s-a schimbat după această dată: ficcare cetățean român are un pașaport în buzunar și nu mai este o problemă să „ieși” din țară, dar este o problemă să „ieși” în țară adoptivă. Iată de ce cred că pentru intelectuali care nu semnat Protestul publicat în revista „22” ca și pentru cei care fiind de aceeași părere vor mai adera la el, există o soluție foarte simplă și mai ales foarte eficientă, de a lupta împotriva regimului actual din România pe care-l condamnă cu vehemență. Să plece (nu să fugă) în exil”. Incredibil, dar „Azi”, cînd România a pornit-o pe drumul spinos al democrației, unde opoziția și puterea constituie forțele vitale, intersanjabile ale dialecticii menținerii sănătății organismului social, ne recomandă să revenim, iute, tocmai acolo de unde am plecat, și de unde am crezut că am scăpat pentru totdeauna: la dictatura lipsinoasă a partidului unic! Și cum? Cînd alungarea, expulzarea celor care vor să aducă mai curînd Europa în România decît să ducă România în Europa! Dar nu numai că articolul respectiv îi îndeamnă pe bieții români să plece în exil și, ca în vremuri de restriște cînd țara era cotropită de dușmani, să-și facă acolo veacul așteptînd vremuri mai bune din această perspectivă de sinistră comedie feudală. În Anglia, de pildă, cînd partidul conservator ar veni la putere, laburistii ar trebui să plece în Germania, să-și facă acolo guvernul fantomă și învoasă.

Dar nu numai atât, după ce sînt invitați cu cinism citiva dintre criticii mai virulenți ai comunismului de ieri și de azi să plece în occident, „să formeze un guvern și un parlament în exil”, autorul (?) își îngăduie necuviința (care de fapt era regula și chestiunea de bun simț înainte de 22 decembrie 1989) să ironizeze gros, ca orice ias care nu are de apărut onoarea nici unui nume, pe citiva dintre cei mai cunoscuți scriitori români care trăiesc în exil și care decenii în rînd s-au opus cu tenacitate comunismului, fiind primii de altfel, după revoluție, ca membri de onoare ai Uniunii Scriitorilor: Monica Lovinescu, Virgil Ierunca, Eugen Ionesco... Cînd dai peste așa ceva, duhînd stît de pur și obsec și încetuos a ceaușism, a ceaușism demascator, chiar că-ți vin în mîine trei cuvinte: totul este ca-nainte, deși săptămîna trecută în „România li-

terară” domnul președinte Ion Iliescu declara în interviul cu N. Manolescu că ar dori să-și apropie exilul românesc tocmai pentru binele țării... Iată însă cit de violent îl contrazice articolul din „Azi” în viziunea căruia, deși eu n-am semnat acel protest, aș putea să trec tot un fel de exilat interior, cum am și fost pînă acum, și cum mă tem că o să trebuiască să rămîn pentru totdeauna...

ACENTE

Ioan Buduca

• Scenariul învrăjbirii noastre

Eu cred că sîntem încă în cutia Pandorei. Rețele pe care ni le-am putea face unii altora din propria noastră inițiativă sufletească nu pot fi declanșate. Chela cutiei, în ce ne privește, este chiar în cutie.

Cel mai mulți dintre noi am îndurat rețele comunismului, puțini sînt cei direct responsabili de facerea lor.

O mică minoritate a semenilor noștri a pacilitat cu privilegiile care erau atribuite pentru bună purtare celor care serveau ideologiei comuniste: nomenclatura înaltei ierarhii sau nomenclatura ierarhiilor locale. O altă mică minoritate a făcut răul fără de care acele privilegii ar fi fost zi de zi amenințate de revoltele spontane ale bunului simț: securitatea.

Cuvîntul ură a intrat în uzul politic al limbajului nostru în ziua de 18 februarie 1990.

Atunci, în acea zi, Gelu Voican Voiculescu a îndrăznit să explice spargerea sediului Guvernului cu un argument care a trecut, apoi, ca și neobservat, dar care acum își poate vădi teribilul său potențial diversionist.

Argumentul pretindea că poporul român „se urăște pe sine pentru că a fost complicele dictaturii ceaușiste”. Drept consecință a acestui sentiment național de culpă și datorită imposibilității de a exorciza, în chip individual, o asemenea vinovăție colectivă, spunea tot atunci Gelu Voican, românii își dirijează, înconștienți, nevoia de purificare împotriva puterii, care funcționează acum, ca un simbol neechivoc al răului lor moral.

Dellrul logie al fostului vicepremier n-ar fi deranjat dacă, la nici o lună de la acest eveniment, n-ar fi izbucnit, la Tirgu Mureș, conflictul româno-maghiar.

Știm prea bine, azi, ce interese pro-securitate l-au stimulat!

Dar lumea internațională află, cu acest prilej că în sufletul românilor a explodat ura, că s-a deschis cutia unor sentimente naționale între care ura are rolul conducător.

„Ura și sînge” — fitrau chiar ziarele noastre.

Apoi a urmat campania electorală și fenomenul „Piața Universității”. Cei din Piață își eintau revendicările. Adversarii lor îi acuză că ei cîntă în struna unui sentiment de ură anti-comunistă bine plătită de oculte cecuri internaționale și naționale.

„Ura și bani” — ar fi putut țitra acele ziare care nu păcătuiesc prin intuiție, consecvență silogistică ori prin realism politic.

După zilele fratricidului din 13, 14 și 15 iunie, cuvîntul ură intră în fondul lingvistice cotidian. Chiar și conștienții cei mai lucizi se lasă „manipulați” de facilitatea interogației extremiste: „De unde atîta ură?”

Intră în joc cele mai sofisticate explicații, care de care mai aberante: că ura celor care îi aplaudau pe mineri este defularea reprimării psihologice prin auto-cenzură a instinctului de justiție social-politică, că ura oarbă a minerilor este agresivitatea elementară a bunului simț contrariat etc.

Dar ce este cel mai grav e că se impune — ea de la sine și ca dînt-un fel de senin al unei furtuni ce stă să se declanșeze — un pseudo-consimțămînt, un nou consens iluzoriu: și unii și alții cădem de acord că ura caracterizează sentimentalitatea publică românească în această stare de libertate post-ceaușistă în care ne aflăm sub semnul celor mai diverse, diversioniste, de fapt, dezbinări social-politice.

Fals! Nimic mai fals! Și cu atât mai fals cu cît nu vom îndrăzni să puredem la o analiză serioasă a combinației de Caragiale și Stalin care face specificul spiritului public românesc în deceniile dictaturii comuniste.

Avem, se pare, o memorie înșelătoare ori pur și simplu narcisică. Preferăm să ne aducem aminte numai trecutul care ne măgulește orgoliile în prezent. Uităm, ca printr-un soi de farmec de care nu avem a da seamă, că dacă eram compliciti unui diavol totalitar — și știam că sîntem! — eram totodată și actorii unei enorme ironii a sorții și credeam că jucăm într-un scenariu ireversibil. Cel puțin pînă în 1985!

Ce ați făcut în ultimii 5 ani? — este o întrebare pentru profetii. Cine să fi știut că în 1989 se va schimba însăși geopolitică strategică a celor două mari puteri?

Eram prinși cu toții într-o lipsă de speranță nemărturisită ori mărturisită, dar nu era nici un profet printre noi care să ne încredințeze că va exista, cîndva, și o cale de întoarcere către o democrație fără de um-ni unel utopii sau alta, fie el derivabil de la Marx, fie el — și mai rău — înrădăcinat în înșeurile lui Lenin.

Ne-am pomenit în fața șanselor de a reîntra în normalitatea jocului politic fără să fi experimentat pe cont propriu (cum făceau polonezii, ungurii și cehii) regulile psihologice, intelectuale și morale ale acestui joc.

Și iată-ne, acum, în pragul unei enorme falsificări a propriei noastre realități morale!

Nu trebuie să acceptăm că ura este o realitate a spiritului nostru public oricît de degradate ar fi fost sub dictatura comunistă instanțele noastre sufletești, oricît de degradate ar fi azi primitivismele jocului public al puterii.

Ar fi o ireversibilă eroare a intelectualității noastre să accepte ca reală dezbinarea dorită de agenții centrelor de putere care își fac jocul pe scama noastră.

Accastă dezbinare de mari proporții sociale și naționale nu poate fi, în țara lui Caragiale, decît un scenariu al învrăjbirii noastre. Și asta tocmai pentru că în spiritul nostru public — care știe să ia totul la la ușure! — vrajba este mai puțin consistentă decît humorul toleranței.

Scenariul învrăjbirii noastre nu are cum să nu radicalizeze, fie și la limită, agenții numiți humor al spiritului nostru public.

La limita disperării a fost posibil martiriul unei generații.

La limita învrăjbirii noastre și mult înainte de această limită trebuie să renunșăm și humorul nostru, al tuturor, și prin spiritul toleranței sale față de idei și prejudecăți adverse va trebui să regăsim grația argumentelor care fac posibil dialogul.

Acum, în acest moment, dialogul e blocat — printr-o subdiversivă care e parte a clasicei divide et impera — și e blocat mai ales pentru că, sufletește, ne-am blocat noi înșine în fața imposibilității lui aparente.

Dar fără dialog vom teuși să denaturăm chiar fibra firii noastre și nu vom face decît să desăvîrșim opera diabolică a lui Ceaușescu. Fără humorul dialogului nu facem decît să jucăm jocul care se joacă cu noi.

Ambiguitatea dramatică a zilelor de 13, 14 și 15 iunie lasă loc tuturor ipotezelor și servește cu perfidie tuturor concluziilor.

Cine a cîștigat, totuși, de pe urma ambiguității evenimentelor? Știm răspunsul. Noi, în orice caz, nu am cîștigat. Nici noi, guvernul, nici noi, fesenșiștii, nici noi, opoziția sau independentii. Nu au cîștigat decît cei care joacă în regia compromiterii României în ochii democrațiilor occidentale.

Și au mai cîștigat aceștia domni și concursul nostru (in)voluntar la susținerea tezei că moenim de ură unui împotriva altora.

Le facem jocul. Le aducem argumentele pe lavă. Le eintăm în strună și pînă la urmă chiar noi, singuri, pregătăm tăierea punților dintre noi și noi.

Mă întreb, însă, ce dificultăți psihice insurmontabile stau în fața unei serii, oricît de plăticioase ori de furtunoase, de întîlniri directe (mese rotunde etc) între putere și opoziția extraparlamentară.

Nu e posibilă organizarea de sus în jos a unei asemenea serii de mese rotunde? Foarte bine! Nici nu trebuie să începă de sus în jos. Nici nu e democrație să începă așa! De ce nu avem altă humor încît să-i tolerăm puterii vanitatea pe care i-o justifică măcar tradiția imediată a nenorocitului nostru trecut. De ce nu ar începe dialogul putere-opoziție extraparlamentară chiar de jos în sus. Chiar în chip democratic!

De ce nu ar fi posibile mese rotunde „România liberă” — „Adevărul” sau „România liberă” — „Azi” sau „22” — „Azi”? De ce nu ar fi arbitrabile întîlniri publice de formula „tinerii țeseneului” — „tinerii liberalilor” sau „Grupul pentru dialog social” — „Societatea de mîine”?

Ca să nu mai întreb chiar ceea ce ar fi de întrebă despre o eventuală întîlnire muncitori — studenți sub arbitrajul reciproc consimțit al unui grup de personalități.

Dialogul nu este un cadou al puterii. Tot așa cum libertatea nu se dă, ei se ia, nici dialogul nu e cerșetorie ei inițiativă.

Ar fi, în concluzie, o gravă și ireversibilă eroare a intelectualității noastre — care își cunoaște păcatele acumulate sub Ceaușescu — dacă nu ar conștientiza că lupta pentru dialog este prima urgență a leșirii din criza morală în care ne adîncim.

A pierde această luptă este mai imoral decît a organiza regia blocării dialogului. Pentru că regia o face mercenarii și tehnicienii puterii, în timp ce dialogul este privilegiul oamenilor liberi.

Experiența pseudo-liberalismului intelectual al anilor 1965-1971 — care a dus pas cu pas la blocarea tuturor formelor de real dialog public — învinovățește în primul rînd pe intelectuali acelei epoci și abia în al doilea pe nomenclatură și securiști fără libertate de conștință plătiți să facă exact ceea ce făceau.

SPARGEREA ȘI METAMORFOZAREA STRUCTURILOR

■ 1

„22”: În legătură cu economia de piață în România, unii vorbesc despre un posibil model românesc?

Daniel Dăianu: În primul rând se cuvine să arătăm că, într-un anumit sens, caracter exemplar are orice economie națională. Deci, și economia românească, după ce va fi parcursă tranziția și va începe să funcționeze ca o veritabilă economie de piață, va avea trăsături specifice, ca fiindare a arhetipului (în contrast cu economia românească hipercentralizată, fiindare a sistemului de comandă). Dar vedeți, caracterul exemplar există dincolo de voința noastră, fiind un dat *ex post* și nu, necesarmente, o definire *ex ante* a „destinației”. În al doilea rând, mi se pare mai mult decât o copilărie în a crede că, existând un demers de conceptualizare ce precede acțiunea (tranziția), această construcție poate fi rezultatul unei simple adunări de „cărămizi” preferate și a combinării acestora după propria dorință. Acest demers nu echivalează cu mersul la cumpărături! Nu se pot achiziționa eficiența și organizarea întreprinderilor germane dintr-un magazin, relațiile industriale (de muncă) și loialitatea japonezilor dintr-altul, sistemul de asistență socială de tip scandinav dintr-un al treilea magazin, dimensiunea sectorului public din Austria dintr-un al patrulea s.a.m.d. Asemenea hibridi despre care se vorbește uneori la noi denotă neînțelegerea fenomenului, a procesului economic. În momentul de față, sarcina noastră este de a ne concentra atenția asupra instituțiilor fundamentale ale oricărei economii de piață, inclusiv, deci, ale viitoarei economii românești. Întrebarea este, prin urmare, nu ce ci cum!

„22”: Cât de repede se poate ajunge la destinație, sau cât de scurtă poate fi tranziția?

D.D.: Sint de părere că, adesea, contrapuneră și judecarea celor două tratamente (terapie-soc vs. gradualism) se fac în mod simplist, mecanic, prelundu-se clișee vehiculate aturea și dindu-se sentințe cu o nonsalanță mistică. Iar unele lucruri sînt departe de a fi fost lămurite chiar între profesioniști, de exemplu, eficacitatea și eficiența căilor de privatizare, sau secesiunea mănușilor de reformă.

Explicații stilizate referitoare la o opțiune sau alta putem oferi prin prisma cunoașterii științifice în domeniu, cit și prin observarea comportamentului politic. Oamenii politici, de pildă, nu numai că au intuiții, dar și sînt preocupați — în general — în cel mai înalt grad, de supraviețuirea lor ca persoane publice. În consecință, ei sînt foarte sensibili la voința electoratului, care poate fi (sau nu) pregătit pentru o operație chirurgicală — sau adoptă măsuri care nu se încadrează într-o raționalitate pur economică.

Explicația economică teoretică poate fi pusă în relație cu viziuni (paradigme), concurente înăuntrul unui cadru analitic comun, sau cu abordări diferite. De exemplu, există deosebiri principale între „Noua macroeconomică clasică”, reprezentată de un R. Lucas, Th. Sargent — un fal de monetarism extrem, ce folosește ca principală construcție conceptuală „anticipările raționale” și adepții „echilibrului non-walrasian” (în fapt, neockeynesiști), în ce privește viteza de mișcare (realocare) a resurselor în spațiul economic, ajustările prin prețuri, sau cantități (reamintim că în conformitate cu schema tradițională, marshalliană, din toate *textbook*-urile de economie — prețurile sînt cele care se ajustează), existența informației în sistem (lipsă de omogenitate, sau ubicultate) și optimizarea efectuată de agentul economic.

„22”: Puteți să dați mai multe detalii?

D.D.: Astfel, adepții echilibrului non-walrasian (ce concep starea de echilibru cu subutilizare de resurse în economie) acceptă și ajustarea prin cantități — atunci cînd prețurile manifestă rigiditate — și sîncepe în procesul de optimizare a agentului economic. La aceasta trebuie să adăugăm că optimizarea se face în raport cu informația disponibilă în ambianța cu cunoștințele agentului, cu să nu mai vorbim că una este să-ți optimizeze consumul de bunuri și servicii în relație cu bugetul de care dispui și propriile preferințe — ceea ce se poate observa la aproape fiecare individ — și altceva să încerci să maximizezi câștigurile unei întreprinderi capitaliste de anvergură — ceea ce reclamă cunoștințe și calități de manager, ce operează într-un mediu concurențial. În orice caz, putem considera un fapt: cu cit un spațiu, structural, este caracterizat de mai multă rigiditate a resurselor, lipsă de omogenitate calitativă, de informație și competențe (capital uman), cu atît este mai probabil ca o terapie-soc să provoace o cădere mai brutală a nivelului activității economice, cel puțin într-o primă fază.

■ 2

„22”: De ce?

D.D.: Intrucît, într-o primă fază a transformării, are sau trebuie să aibă loc o spargere și metamorfozare a structurilor, astfel încît, cantitatea de fricțiune în sistem se mărește considerabil și energii (resurse) importante sînt consumate pentru acomodare, ajustare, schimbare. Vedeți, în această fază a tranziției, cînd există un teritoriu în care nu acționează ca mecanism de disciplinare nici filiera ierarhică (comandă) și nici — încă — piața, la ineficiența structurală (congenitală) a sistemului vechi se adaugă ineficiența notă cauzată de fricțiunea procesului de transformare. Este de dorit deci ca roadele pozitive ale schimbării — în planul producției — să apară cit mai repede pentru ca perioada costurilor nete să fie cit mai scurtă. Concluzia: este absolut necesar ca politica de reforme radicale să aibă un puternic sprijin social, pentru a se putea trece prin zona (ca timp) periculoasă.

Am menționat că abordările pot fi diferite. Neoclasicii nu acordă, cred, suficientă atenție aspectelor culturale, comportamentale și sociale. La ci totul pare a se reduce la „reamenajări instituționale de ansamblu”, asumindu-și parcă preexistența agenților individuali și colectivi cunoșcători ai mediului de piață. Pentru mine, transformarea sistemului de comandă — dincolo de construcția instituțională pe care o implică — este un proces cu o pronunțată dimensiune culturală și socială, care presupune nu

DIALOG CU DANIEL DĂIANU

■ Oamenii politici sînt preocupați de supraviețuirea lor ca persoane
■ Trecerea prin zona periculoasă structurilor
■ Vorbă, faptă, rezultat
■ Cuvinte fără conținut: „bogăția primă de care dispunem este omul”
■ Este evident că ducem lipsă acută de conducători

numai depășirea unor inerii și blocaje ideologice, schimbarea de mentalități și psihologii — crearea unui ctos adecvat economiei de piață —, dar și o luptă fără menajamente între diverse „coalitii de interese”, între care unele doresc transformarea ansamblului societal, iar altele, dimpotrivă, vor să mențină texturi de concentrare a puterii economice și politice. De acea, neoinstituționalizarea cu „teoria deciziilor publice” (I. Buchanan, M. Olson, G. Tullock), și, mai ales, neoastrucii (L. Kirzner, M. Rothbard și să nu uităm pe marele Fr. von Hayek) au mare relevanță în perceperea aprofundată și dimensiunilor excepționale ale procesului de trecere de la sistemul economic de comandă la o economie de piață.

Urmărirea reformelor în Ungaria și Polonia și discuțiile pe care le-am avut cu confrății din aceste țări mi-au întărit convingerea asupra utilității abordării sociologice, culturale — antropologice — a procesului menționat și asupra faptului că „timpul nu poate fi telescopat”: există, totuși, o rată naturală limită de asimilare a schimbării la nivel social. Deci, indiferent de terapia aplicată organismului economic, există evoluții la nivel de individ și de colectivitate, care nu pot fi forțate peste măsură. Terapia-soc este dezirabilă, dar nu este fezabilă oricum. În plus, durata terapiei-soc nu se acoperă cu cea a transformării.

„22”: Adică?

D.D.: Cu cit mediul economic național posedă mai mult din ingredientele comportamentale și instituționale ale sistemului economic de piață și cu cit sprijinul social este mai mare pentru o terapie-soc, cu atît șansele acesteia de reușită sînt mai mari. Iar „indigestia”, ce uneori poate lua forme explozive de manifestare, este mai probabilă dacă schimbarea nu este intensă „la firul ierbii”, cînd agenții individuali nu sînt activi — nu pot ei înșiși iniția schimbarea.

■ 3

„22”: Cum apreciați discursul d-lui prim-ministru Petre Roman? Mai concret, care ar fi unele condiții ce favorizează aplicarea unui program de schimbări radicale, a unei terapii-soc?

D.D.: La nivelul conducerii politice, existența voinței politice și a liderilor care să se bucură de mare sprijin popular, pentru a ralia masele pentru sacrificii; la nivelul cetățenilor, se poate vorbi de o experiență socială trăită care demonstrează că altfel nu se poate (precum în Polonia) și de existența unei baze sociale (de pildă, o clasă mijlocie) ce favorizează această politică. Ar mai fi de menționat un grad de conciliere națională, un consens ce poate asigura elanul vital atît de necesar în momentele dificile din viața unui popor. Sînt mulțumit că intențiile vizență departe. Dar știți și dv. că de la vorbă la faptă și, mai departe, la rezultat, este cale lungă. Există o suită de chestiuni de lămurit, de care depinde cursul de aplicare a programului. Astfel, admitînd că voința politică există — care va fi toleranța populației, avînd în vedere promisiunile făcute în campania electorală și așteptările oamenilor? Și dacă rezistența socială la schimbare va crește în intensitate și forme de manifestare, va fi guvernul suficient de consecvent, mai ales în ipoteza că actuala compoziție a echipei guvernamentale exprimă o înclinare temporară a balanței în favoarea radicalilor în cadrul Frontului? Și, în întrebările poate continue: Programul guvernului, așa cum ne este sugerat de discursul d-lui prim-ministru, Petre Roman, poate întimpla și alte dificultăți. Să nu uităm atmosfera creată de măsurile populiste din perioada precedentă, care au complicat starea economică. În plus, izolarea României pe plan extern constituie un handicap extraordinar în circumstanțele în care asistența economică externă este indispensabilă pentru a se atenua șocurile dureroase ale tranziției. Nu doare să intru într-o analiză „tehnică” a programului, pentru că publicul nu deține informațiile necesare și, oricum, aceasta ar necesita o discuție aparte.

Este un adevăr pe care sîntem dator să-l enunțăm și anume, că există diferențe (uneori notabile), între intențiile inițiale ale unui guvern, intențiile proclamate (formulate) public — menite să cîștige un electorat, intern, sau extern — posibilitățile de atingere a acestora și, implicit, rezultatele guvernării.

Și încă o remarcă. La celelalte trăsături ale excepționalismului românesc (societate atomizată, precaritatea elementelor de articulare a ceea ce se poate dezvolta ca societate civilă, lipsa de lideri, lipsa unei vieți culturale și sociale „subterană” care să fi prezervat valori și criterii de evaluare a competențelor umane, lipsa acută de „bunuri publice”, precum cinstea, încrederea, loialitatea etc., putem alătura un

paradox al vieții politice actuale: asistăm la afirmarea unui program de reforme economice în condițiile în care prezumatul suport social nu este clar, în pofida rezultatului alegerilor.

■ 4

„22”: Care ar fi domeniile prioritare pentru acțiunea guvernamentală?

D.D.: Agricultură, de pildă. Oamenii au nevoie de hrană adecvată și dacă avem în vedere pondera cheltuielilor cu alimentele în bugetele de familie, realizăm cit de importantă este redresarea acestei ramuri. Mă gîndesc, de asemenea, la infrastructură (telecomunicațiile, în special), fără a cărei ameliorare, reconstrucția economică va întimpla mari dificultăți. Despre educație am putea spune multe: este vital ca guvernul să nu precupească nici un efort pentru a se recupera din decalajul care desparte România de restul țărilor avansate (inclusiv de țări est-europene). Handicapul principal al Răsăritului față de Occident este lipsa relativă de capital uman (managerial), în cazul nostru la deprecierea calitativă (profesională), adăugîndu-se și una fizică, biologică (oamenii sînt, demoralizați, bolnavi etc.). Dacă renasterea spirituală și fizică este apărut mai facilă, cea profesională cere timp. Dacă mașini pot fi importate pe scară largă, nu tot astfel se poate proceda cu oamenii. De aceea, mai mult decît mă întîngă afirmatii de genul celor care accentuează că „bogăția primă de care dispunem este omul”. Acestea sînt în largă măsură cuvinte fără conținut, pentru că pot fi aplicate — pe termen lung — oricărui popor. În plus, se ignoră realitatea dramatică din ultimele decenii, cînd românii au fost (într-o măsură culturală, informațională, izolați de lume și batjocoriti) de o putere aberantă și samavolnică. Și dacă științele tehnice și ale naturii au fost mai puțin afectate de ideologie și prosta instituționalizată, starea științelor sociale poate fi calificată ca un dezastru, în ciuda unor eforturi individuale de a se menține onoarea. În economie, de exemplu, nu numai că nu avem oameni pregătiți pentru a face față mediului concurențial, de piață, dar, ceea ce este extrem de grav, există un număr insignifiant de profesori care să predea funcționarea economiei de piață. Și situația de la noi poate fi întîlnită și la unii vecini. Dar totuși, polonezii au avut pe un Lange, Kalecki, Brus, Laski etc., cehoslovacii pe un Goldmann, sau Sik, ungurii îi au pe Kornai, Tardos și alții; maestri care au avut și au discipoli, care sînt creatori de școală.

■ 5

„22”: Ce este de făcut?

D.D.: Foarte simplu: ce-au făcut și alții. Trebuie trimise contingente masive de tineri să studieze în străinătate (cum au făcut japonezii și apoi sud-coreenii). În al doilea rînd, se impune aducerea de profesori din străinătate, identificarea tuturor celor care pot să predea în limba română. Eu aș face apel și la studenții din anii mari, așa numiți în lumea anglo-saxonă „graduates”. Aceștia pot fi angajați pentru un întreg an universitar, sau pentru linerea unor cursuri de mare intensitate (tip programe „crash”). Este, totodată, absolut necesar să se publice cit mai multă carte de specialitate, pornindu-se de la elemente de bază (introdutive) și ajungîndu-se la lucrări ce ating frontierele cunoașterii. Nu ar fi rău ca, în viitor, un canal de televiziune să-și concentreze emisiunile pe programe educaționale.

„22”: Sinteti președintele executiv al Institutului Român pentru Liberă Întreprindere (I.R.L.I.). Ce rol poate juca aceasta în timpul tranziției?

D.D.: Noi intenționăm ca pe lângă viitoarele noastre publicații (inclusiv o revistă) — ce își propun promovarea ideilor, valorilor economice și societății liberale — să desfășurăm o intensă activitate educațională: conferințe, simpozioane, obținerea de burse pentru studenți și alți tineri. Urmărim să devenim un centru de gîndire economică pentru viitoarea societate civilă românească și, de ce nu, și pentru guvern, dacă ni se va solicita sprijinul.

„22”: Educația organizată privește și liderii?

D.D.: Desigur. Calitatea liderilor este condiționată de calitatea vieții sociale, politice și culturale dintr-un spațiu național. Este evident, cred, că ducem acută lipsa de conducători, de personalități cu mare impact la public (cu așa numita „charisma”), care să poată mobiliza, energiza mase de oameni pentru o cauză sau alta, care să realizeze o conciliere națională atunci cînd timpul o cere. Fără îndoială, ca urmare a procesului de învățare prin care va trece societatea românească, vor apărea și asemenea lideri. Necazul mare este că aceștia sînt necesari acum, iar, din păcate, liderii politici nu sînt o marfă de import, sînt un produs indigen. Problema poate fi extinsă la întreaga gamă de conducători de organizații economice, sociale, culturale.

„22”: Care sînt proiectele Institutului?

D.D.: V-am menționat ca primă prioritate revista, după care atenția ne este focalizată de studii și programe educaționale. Doresc să menționez că membri ai Institutului sînt cadre universitare, care asemenia colegilor lor, vîd în I.R.L.I. intruchiparea unei idei, a unui crez, a efortului concret. Avem de gînd să punem pe picioare și un centru de informare și documentare pentru viitorii oameni de afaceri români, pentru a se facilita interacțiunea acestora cu afaceriștii străini.

Deși întimplăm mari obstacole în a funcționa într-un sediu corespunzător, Institutul are deja activitate științifică, care — sînt convins — se va dezvolta rapid. Participarea unor membri ai I.R.L.I. la diverse manifestări științifice internaționale exprimă, de altfel, nu numai aprecierea unor merite individuale, dar și interesul față de organizația noastră. Avem contacte cu instituții cu profil similar din alte țări (Polonia, Ungaria, Germania, S.U.A., Italia etc.), gama colaborărilor urmînd a fi extinsă.

A consemnat
RODICA PALADE

„MISTERELE BUCURESCILOR“

De luni și luni de zile și tot mai acut, mai insistent și incredibil în jurul nostru se țese, se întredese o perfidă atmosferă de ambiguitate verbală și scrisă, care din păcate, dăinuie.

Concluziile anchetelor majore se lasă încă dorite; necunoscutele, semnele de întrebare sînt rostite de la cel mai înalt nivel, cu o înduioșătoare inocență.

Trăim un tot mai puternic și inextricabil contrast între cele proclamate sus (și tare) — și cele, să zicem, petrecute într-un stil aproape supra-realist:

Nu un biet marfar, ci garnituri de trenuri străbat spontan, cu mers rapid și accelerat, sute și sute de kilometri pentru a veni în București; unde — la fel de spontan — erau adăstare și alte mijloace de locomoție la fel de rapide și super-spontane, iar pasagerii călăuziți prin labirintul străzilor noastre. Dar astfel de spontane „întimplări din Capitală” aparțin deja trecutului, și, poate, într-o bună zi, se vor mai dovedi alte dedesubturi ale acestor nenrănite și năvalnice acțiuni.

Muli mai trist și încredințat este faptul că un băiat, un tânăr student frumțuș, cu un trecut și prezent curate și care

mereu și-a îndemnat auditoriul numai la non-violență, la calm, la demnitate — acest exponent al unor cereri, care, cu o condamnabilă întârziere au fost 99 la sută îndeplinite — acest Marian Munteanu după ce a fost stranic bătut, zace la Jilava, nu departe de Andrușă și de ceilalți iluștri „tovarăși” (dar acestia, spre deosebire de Marian, nu au fost nici răniți oină la sînge, nici cu oasele cotonogite).

Dacă nu ar fi adevărat ar părea un fragment insolit dintr-un basm sau dintr-un roman-ficțiune, faptul că după 23 XII 1989, azi la 19 VII 1990 în puscările românești libere, în total verii stau „în detenție preventivă”, departe de familiile lor și de cîteva săptămîni — „183 de studenți, intelectuali și, de la sine înțeles, muncitori” — cum sună comunicatul Procuraturii. Toți acești bănuși zac sub același acoperisuri cu membrii titulari și supleanți ai comitatului executiv al p.c.r.

Așteptăm — în programul viitor — următorul fascicul al serialului „Misteriele Bucureștilor” (ediția 1990).

BARBU BREZIANU

Fotografie de PASCAL ILIE VIRGIL

CINE PLĂTEȘTE OALELE SPARTE (SAU CITEVA RÎNDURI PENTRU UN NEVINOVAT)

Sînt unii oameni predestinați să plătească mereu oalele sparte. Cei buni, idealștii, viștorii, încercă-înme, Uncorî poezii și filozofii. De data aceasta studenții.

„Jigniți, bătuți, arestați. Este adevărat, guvernul s-a trezit în ceasul al 13-lea și le-a dat drumul. Se poate striga acum în gura mare, „Nici un student arestat!”. În afară desigur, de Marian Munteanu. Dar el, nu-l așa, e drogat, violent, plătit eu valută forte etc. etc.

Ce se întimplă însă, cu ceilalți arestați? Ce se întimplă, de exemplu cu poetul MIRCEA DOBROVICESCU, „golani” cu barbă și ochelari, încadrat în simbul muncii, chiar la întreprinderea „23 August”, e drept nu în sectoarele grele, ci la bibliotecă.

A fost „ridicată” de mineri, în dimineața zilei de 14 iunie, din Piața Unirii, în timp ce se îndrepta spre serviciu. Dus apoi la

Măgurele, unde este văzut de studentul Țărălungă Sebastian. „Era bătut măr, plin de sînge și de vinătăi, cu hainele așfiate. Era complet deversat de cele ce i se întimplau”.

De aici încolo începe misterul. Este ba la Circa 8, ba la Circa 12, nimeni nu știe nimic, toată lumea dă din umeri. După două săptămîni de peregrinări fără rezultat pe la Crucea Roșie Internațională,

LIBER

PROTESTUL

GRUPULUI PENTRU DIALOG

Aproape concomitent cu momentul cînd președintele ales rostea în incinta Ateneului cuvintele solemne: „Jur să respect legile țării, să apăr democrația, drepturile și libertățile fundamentale ale omului”, în incinta Spitalului de urgență poliția îl aresta sub acuzația de incitare la violență pe Marian Munteanu, președintele Ligii studenților, internat în urma serioaselor maltratări suferite.

Astfel, arestați nu sînt agresorii, arestată e victima. Incitarea nedovedită la violență este pentru autorități și mai gravă decît exercițiul violenței amplu demonstrat pe trupul victimei. Pe de altă parte, arestarea îl îndepărtează pe Marian Munteanu de la o activitate la care agresorii îl blocaseră dinaintea oricărui acces. Scopul imediat al arestării nu era prin urmare acela de a stopa o activitate în curs de desfășurare, ci de a pedepsi o presupusă activitate trecută. Efectuată după maltratarea sa, arestarea lui Marian Munteanu are o conotație represivă aproape ostentativă, eo oare, totodată, inumană și ilegală. Este inumană pentru că este îndreptată împotriva unui om ținut pe patul de suferință; este ilegală, pentru că se referă la o activitate trecută, publică, pe care autoritățile nu au oprit-o, și pentru că implică prezumția vinovăției.

În dialogul pe care l-a propus organizațiilor studențesci, noul ministru de interne, magistrat de formație, a

explicat că anchetarea infracțiunii dărnice depășind doi ani se Domnia sa nu a explicat însă se aplică unei persoane spital incitat la violență în defavoare aplică nici unuia dintre făptași vastări și jafuri din 14-15 iunie, tră, președintele ales le-a adus cînd ele inșele legea într-un tor, autoritățile își pierd dreptul pectarea ei. Ele respectă lege eludează atunci cînd nu le co afirmă intenția de a instaura e în afara și deasupra legii, așa atitea decenii. Ea nu duce spre spre și mai profunde deterior zind nedorite perspective unor lență.

Dar Marian Munteanu nu e cetățean, el este președintele puternice organizații studențesc după alegerile din 20 mai, el n la violență, dar a cerut sistare cuarea voluntară a Pieții Univ strează astfel o situație stupe principalei forțe de soc a Revol

Procuratură, Poliție, Comitetul pentru Drepturile Omului, după îndelungi explicații, se află că este acuzat de „participare la atacul unor sedii guvernamentale”. Așa susțin domnii procurori Cornel Popescu și Dinu, care se ocupă de dosarul lui, care nu probe, fotografiile... Ce fel de probe, mă întreb, ce fel de fotografii și de unde, căci pe data de 13 iunie, dl. Dobrovicescu a fost la serviciu pînă la ora 16, în curul după-amiezii a fost pe acasă, iar noaptea a dormit în patul său, și nu pe gazonul din fața Ministerului de Interne.

Mai nou a apărut o altă variantă a acuzării. Se pare că poetul a agresat, mu-

lestat, dacă nu cumva a bătut măr, niste militari... așa că dosarul se îndreaptă spre Procuratura Militară!

Și cînd te gîndești că Mircea Dobrovicescu suferă de maladia lui Scheierman, că a stat doi ani complet imobilizat la pat, că are osteoporoză și eșă mai mică agresiune fizică l-ar putea produce fracturi, cînd te gîndești că este cel mai blind și pașnic om, îți vine mai mult să plîngi decît să rîzi de enormitatea acuzăției.

Este evident că procesul bate la ușă, dar tare mi-e teamă că este o ușă plumbuită prin care adevărul nu are nici o șansă să pătrundă.

UN MARȘ „AUTORIZAT”

13 Iunie — 13 Iulie. O lună, numai o lună! De dimensiunile unei dictaturi, cuprinsă în spațiul deznădejdiei, al umilinței și fricii. O lună de tăcere cîi un strigăt.

Coloana pornește din Piața Operei. „La ora 16 erau numai cîteva sute de oameni, mi s-a strins inima, apoi au început să curgă, de la Metrou, de pe străzi nu-mi venea să cred că sînt atîi de mulți”, povestește emoționat un bătrîn.

Coloana e albă, încercată cu flori, cu speranțe uitate, renăscute. Cuvintele sînt

aceleași, revin spontan pe buze, au însă un gust mai amar. „Vrem arestații! Marian Munteanu!” se strigă în fața Palatului de Justiție, unde se face un scurt popas, ca pentru a-i da dreptății timp să-și amintească de propria-i existență. Apoi marșul continuă, mai viu, mai entuziasmat, pe măsură ce oamenii se adună. Sînt deja cîteva zeci de mii. „Am ajuns seară” scandează tinerii și bătrînii în Piața Universității. Și trec, trec mereu, aplaudați, priviți, încurajați. „Veniiți eu noi! Jos comunismul! Vrem dreptate, nu pro-

ese
trot
tor 1
te ar
difer
FL
de m
de ar
don
cord
apar
pietă
lează
arun
In
„Prin
stude
teanu
suli
Cal
o ord
mou
eu hi
Si
ganis
trotul
un st
teanu
mu
sint
vatil.
„Si
eel p
vâzul

TATE!

maltratată de oameni care în acel moment nu și-au canalizat impulsurile violente împotriva dictaturii, pentru ca apoi, tot el să fie arestat în numele puterii careia această revoluție i-a îngăduit să ia naștere.

Din Extremul Orient până în Extremul Occident studentimea a devenit o forță politică de prim ordin. Ponderea politică a studenției s-a ridicat în România la un nivel rarori atins în alte țări. Din acest punct de vedere, tratamentul aplicat lui Marian Munteanu are semnificația unui simbol. Nu avem nici o șansă de a restabili pacea socială, de a înainta spre democrație și spre reconstrucție pe baza înfricoșării și paralizării studenției, a învrăjbirii dintre muncitori și intelectuali, dintre provincie și Capitală.

Nimic stabil și durabil nu se poate clădi astăzi în România pe o asemenea temelie. Continuarea acestei orientări ar deschide țării perspectivele cele mai sumbre. Puterea ar trebui să renunțe fără întârziere, nu prin discursuri, ci prin fapte, la această orientare purtătoare de enorme primejdii.

La prima faptă de acest fel ar fi punerea imediată în libertate a lui Marian Munteanu, permițând ca anchetarea lui să continue simultan cu recuperarea lui medicală; a doua faptă ar fi punerea imediată în libertate a tuturor celor arestați fără probe; a treia faptă ar fi anunțarea publică a numelor celor puși sub umbră penală ca participanți la pogromul desfășurat în 14 și 15 Iunie împotriva populației Bucureștilor; iar a patra ar fi deschiderea unei acțiuni penale contra polițistilor care s-au datat la brutalități și provocări în zilele de 13-15 Iunie și în cursul anchetării celor arestați cu acest prilej.

**Acest protest este semnat
de membrii G.D.S.
Lista rămâne deschisă
pentru semnături**

SOCIAL

posibile de o conștientizare a acestor prevederi suspectate de a fi unilaterale, dar nu se lăsa de atacuri, deși căroră, din conștientizarea multumiri. Apoi, flagrant discriminare de a invoca răspunderea și a se. Puterea care își impune legii se situează în am fost deprimată și abilitarea socială, ci e legalității, deschisă izbucniri de vio-

numal un oarecare în zilele de dintr-o dată, în această calitate, umai că nu a încetat revedea foamei și evadării. Cazul lui ilustrat: reprezentantul din Decembrie este

BALCONUL LUMINAT

Aproape o jumătate de secol puterea a monopolizat în România, devastatoare ca niciunde, din naștere prin recul, unei populații sceptice, abătute, refuzând bănuțtoare lămurile conștiinței politice sau cetățenești. Iată-o însă, într-o bună zi, strângându-se într-o piață, întinerită, „frăgezită” de morții tineri, dobândindu-și ca prin minune încrederea în valorile și virtuțile conștiinței civile. Acolo, din întunecimea pieței, zeci de mii de oameni au fixat răbdător un balcon luminat suspendat deasupra lor în noaptea. Zile în sir, din acest miracol și candid balcon li s-a străcurat, puțin câte puțin, ca unul convalescent îndrăgii, sentimentul dialogului cu puterea, delicatețea lui operantă, convingerea că este cu puțință ca puterea să se audă, să se asculte preventiv, să-și facă cont că există și să se cinstască ca partener social, să-și lerte ignoranța sau impetuozitatea civilă, sau dimpotrivă, ea însăși să-și recunoască limitele și neputințele, într-un cuvânt, să se facă să simți că într-adevăr te reprezintă.

Această demnitate civică, pierdută sau mai degrabă uitată, dinloc politică, care reglează însă mecanismul gingaș și nu mai puțin misterios al conștiinței sociale, s-a împărțit seară de seară din balconul luminat fiecăruia din cei adunați, ca o apă vie prelină în fiecare inimă ostenită de arbitrarul. De-acolo, de sus, dinspre balconul luminat, ni s-a desoptat treptat gustul și curajul de-a întrerupe, ireductibil democrației. Acolo, la poalele aceluși balcon luminat, câteva zeci de mii de români s-au desobșnuit de unanimitate, de elanul și glindrea revoluționară, de adziuni hotărâte sau de indignări la comandă, cistigind cu toții statura liberă, mondială, a persoanei civile, care calmă, pretinde puterii s-o slujească. Până nu domul zăcea învinsă cu „junglietura frântă” la marginea organismului social, mutată încoace și-ncolo fără destin și opinie, „facind totul” pentru putere, slujind-o cu „eforturi neprecupțite”. Iată-o lubiților: din nou teafără, din nou exigentă istoric, responsabilă civic, gata să-și asume cu agerime destinul cetății, oricare ar fi el. Această persoană civilă iată miraculos a căpătat biografie în preajma unui balcon luminos.

În sfârșit, puterea a fost chemată la dialog, nu atunci când simțind dărnicia se grăbește să-l înțeleze, ci atunci când o chemi tu, cel ce te lași slujit de ea și pentru care, în compensație, atunci când se iese ocazia, îți vei da și viața.

Cel care a articulat acest balcon luminat cu nădejdele noastre civoice, sfloase și exasperant temătoare, deschizându-l simplu, fără emfază înspre oraș, a fost un om tânăr, din aceia mulți scăpați nelpușcați pe 21 decembrie și mai târziu. De-acolo, din depărtarea pieței, era greu să-l distingi trăsăturile. În schimb glasul infundat, gonit parcă din urmă, amplificat de difuzoarele pieței a devenit curind binecunoscut.

Atunci când li era recunoscută tonalitatea rostirii și ritmul gîfîit, ca și cum cuvintele ar

fi fost smulse din tăcere, scoase cu părere de rău la iveală, într-o mulțime înmărmăcită bucurasă.

Era eroul lor discret, cel care-și biruise primul frica, luînd-o și pe a lor pe contul lui, care rupese tăcerea mormintală a ceea ce cu greu mai putea fi numită persoană civilă. L-am cunoscut spre sfîrșitul acestui episod fabulos, a cărui originalitate țesută din comun a orbit pînă și „golanii” nativi a unui mare poet, căruia i se cuvenea de drept să și-l asume. Poposise la „Dialogul social” în vederea demersurilor ce se făceau pentru a sfîrși o relație posibilă cu puterea.

Vocația titulară mă determină, ca de altfel pe toți cei ce practică aceeași profesie cu mine, să am mai multă încredere în ce văd decît în ce aud, să preferiez informația vizuală piezică, înaintea „sonorului” care o însoțește. Ca urmare, înainte de-a mă ciocni de eventuale divergențe de opinii exprimate sau măcar sugerate, am fost din capul locului izbit de chipul acestui om tânăr. Seamănă răzbit cu Hristos, cu duhul acelei sfinte fizionomii ascunse în adîncul inimii Decembrie din noi și prin care aceasta își recunoaște grabnic stăpînul. Este un chip peneluit.

Trăsăturile lui poartă încrișă marca înconfundabilă a jertfei nevinovate, a celui care ajunge să ispășească, el singur, pentru toată lumea, a celui sortit să rabde oprobiul general și mai ales povara unor păcate imaginare. Păianța lui, bine știută în lume, sfîrșeste cu răstălmăcirea tuturor cuvintelor, acțiunilor și gesturilor. La el lipsa de agresivitate instigă speranța legală tulbură ordinea publică, întreruperea discursului puterii întrerupe „traficul pe una din cele mai importante artere ale Capitalei”, chemarea la dialog destabilizează amenințător „frageda noastră democrație”. E dintre aceia făcuți să ja el singur totul în cîrcă, și lasitatea mea, și frica ta, și oportunistul lui, și răutatea voastră, și cinismul lor, și indiferența noastră.

Ca și arhetipul pe care-l simbolizează, tînărul care a condus balconul luminat se află arestat și grav învinuit, în același timp cu cîțiva tîlhari naționali, cu care ar urma să fie asimilat de către „oamenii de bine” care alcătuiesc o anumită opinie publică.

Comisia care urmează să-i stabilească vina, în nici-un caz nevinovăția îi are neapărat nevoie de răgazul a două luni, mai mult chiar decît instrucția necesară numărării ticăloșilor săvîrșite între 17-22 decembrie, de vreunul din „vitejii” care au tras în plin asupra fraților lor. Acum câteva zile „consensul” presupus al fricii s-a arătat a fi o pură ficțiune. Străzile centrale și marile bulevarde întesate de căldură, au fost cutreierate harnic de mersul liniștit și ferm al unui popor de aproape 200.000 de oameni, garanți absoluți ai nevinovăției arestatului în fața puterii.

Toți purtau prin aer imaginea unui tînăr semănînd izbitor cu Hristos. Pentru el era icoana celui care-i izbăvise de frică.

SORIN DUMITRESCU

tenate?”. Oamenii la balcon, pe „Somn usor, ai votat un dicta-ispunabile sînt, de cele mai multe-urile și aplauzului, uneori și hul-

VICTORIEI, ORA 13. Săzeci de sută de mii, cîți sînt ei? Greu Piața este plină. Nelpușcați cor-politici, sustinut numeric de un le militari, ce își face prompt la intrarea manifestanților în vîl în costum și eravați patru-foaie întrării laterale a CC-ului, priviri încununate.

... Naiste. Se fiatură loxinei: lava în Europa”. „Aii arestat nes română, nu pe Marian Mun-Studentilor singa — minerilor, r”.

Victoriei este arhiepiscopul. Timp de Ioana se acurse, punctată de de entuziasm și exaltare: „Nu și lopoare, noi venim o-o floare”, nou Piața Operet, la fel de ord pasnic, aproape în tăcere. Port Marian Munteanu, purtat de ot, domină Piața. Marian Mun-uns prin grija guvernului erou și Si nu numai el. Toți cei care tați în mod abuziv, toți nevinov-

și ales trebuie să fim solidari cu are nu-i cunoaștem, și nu i-am iodată, trebuie să avem credința,

că așa cum dvs. ați venit aici să manifestati pentru eliberarea celor arestați pe nedrept, sînt încă mulți care gîndesc și sînt ea dvs.”, spune Mihai Gheorghiu, vicepreședintele Ligii studenților din Universitate. „Iată că nimeni nu a putut distrage dorința de libertate și adevăr. Numai prin grija pentru fiecare semen al nostru putem să ne elizăm o viață demnă... Ne-am elizigat dreptul de a nu mai tăcea, de a striga nedreptatea și de a striga adevărul, dreptul de a fi noi însine Justițiarul propriei noastre societăți. E un drept inalienabil.”

...Să le dăm acest sentiment, care este cumplit, mai cumplit decît orice acțiune în Justiție, sentimentul vinovăției. Dacă ei se vor simți vinovați și noi ne vom simți puternici în dreptatea și nevinovăția noastră, vom eiștiga enorm.”

Din cînd în cînd se scandează „Marian, Marian”. Pe deasupra mea plutesc cuvintele lui Eugen Leahu, șeful Ligii studenților din I.P.B.: „Din uitare și nepăsare ne vom pierde pe noi însine”.

Despărțirea se face cu hotărîrea de a manifesta și vinerea vîltzare și -morea, pînă ce Marian Munteanu și toți ceilalți arestați pe nedrept vor fi eliberați.

La plecarea dau cu ochii de o loxincă.

„Scor: Iliescu — 0 — Mladenov — 1”

ANDREEA PORA

Fotografii de OVIDIU BOGDAN

LIBERTATE! LIBERTATE! LIBERTATE! LIBERTATE!

DESPRE GAZDE ȘI OASPEȚI

Manifestația din 13 Iulie la București a găzduit mai multe zeci de mii de oameni care căutau un loc, fiind în chip necesar legată de prerogativele justifiabile de care s-au folosit minerii din Valea Jiului în zilele de 14-15 Iunie. Aceste prerogative „ale lor” sînt, de fapt, durul de Moș Crăciun oferit de către guvernanti minerilor în scopul de a le forma și întreține sentimentul revoluției, sentimentul participării lor active la revoluție (pentru că orice sentiment se naște prin raportare la ceva sau cineva; relația activă față de acel ceva sau cineva se menține prin datorie sau îndatorare, prin calitatea de gazdă sau de oaspete). E știut faptul că minerii din Valea Jiului au fost muștrii lui Decembrie, ei și încă trei sferturi din populația activă a țării. Daruri mărunte li s-au făcut tuturor acestora, dar la modul global și, de aceea, destul de abstract, însă marele cadou i-au primit minerii: ei au fost lăsați, iar noi încurajați să credem că sînt forța justifiabilă a nației, „apărătorii de drept ai revoluției” — o mutare destul de dibace a sabelui politic care se joacă din decembrie încoace. Spun dibace, pentru că mutarea ar fi răscăi să nu fie decît o pastilă a lozincărilor ceasuate dacă nu ar fi adus un element nou: acțiunea ca atare, exercitarea rolului. Acțiunea ca atare a minerilor din 29 Ianuarie, 11 februarie, dar mai ales din 14-15 Iunie și și va rămîne vie în noi, pînă la senzația epidermică a celor bătuți bestial, a celor secerși cu fuză, ori a altora, care au scăpat de clamele lor, rugîndu-se în genunchi să nu fie bătuți, pentru că ei nu sînt nici studenți, nici intelectuali... O mutare dibace, de acord, dacă ne-am putea permite să acceptăm politicul, în condițiile de azi, ca pe un joc de sah. Numai că nu ne putem permite acest lux pentru că politicul a devenit o problemă națională acută a individului, reclamînd oriunde și implicarea civică a fiecărui (și-asa au roit prea mulți sașiști în jurul unei singure table de sah mișcătoare: Timișoara, Bucureștiul, Ardealul, din nou Bucureștiul, pare-se că va urma din nou Ardealul). Oricum, Ceaușescu n-ar fi făcut niciodată enorma gafă a solicitării Justiției minerilor în Capitală. Sînt ei, lupul, cu cine are de-a face... Manifestația din 13 Iunie inițiată de ei-

vea organizații studentesti la exact o lună de la semnarea de către guvernatori a actului de lichidare a studentilor și intelectualității de pe scena civică (ei li spun politică) a țării, a fost în primul rînd un loc unde bucureștenii s-au putut duce, lăsîndu-și frica de mineri acasă. Dincolo de revendicările manifestanților, după amiaza de 13 Iulie a fost un exercițiu terapeutic împotriva fricii, începutul unui model de a trăi împreună al citorva zeci de mii de oameni (Rompreșul a dat cifra de 80.000, aceasta însemnînd că au fost în jur de 100.000 de manifestanți). E pentru prima oară după o lună de zile de la atacul minerilor, cînd se pune ceva în loc. Pentru prima oară bucureștenii în malou de la balcon i se dă o altă imagine, care să o estompeze pe aceea a bandelor dozlănuite umplînd străzile Bucureștiului de sînge — de altfel, s-a purtat realmente un dialog al balconului cu manifestații, evident, cu excepția balconului presidential.

Ar mai fi ceva de spus despre bucuria oamenilor. Despre cum majoritatea erau îmbrăcați cu cămăși albe și aveau flori pe care le dăruiau poliștilor, soldaților ori le aruncau proprietarilor de balcoane — cu toții le primeau, unii chiar stîu să primească, alții le primeau pur și simplu, n-aveau de ales. De fapt, se gîndeau greșit că n-aveau de ales, pentru că au fost momentele cînd chiar puteau să alege, cînd trebuia să aleagă, să opteze, în afara lui plăcere să cred că unii au făcut-o atunci: poliștii, oameni de la balcoane, oameni de pe stradă.

Acest loc unde ne-am putut duce împreună după o lună de culescîre a fricii de celălalt, ar putea fi calea spre ieșirea din inerție, spre conștiința civică, cu condiția de a nu ne opri la nostalgia citorva ceasuri de entuziasm. Cu condiția de a descoperi prin acest entuziasm al leșilor din frică, sublimul trăirii împreună (peste sublim ni s-a întîmplat o singură dată, acum 7 Iulie, în Decembrie).

De aceea, pe toți cei care în Decembrie au fost pătuși de entuziasm locului trăirii împreună, al casei convietuții trebuie să-i privim drept gazde pentru oaspeții care vor putea, la rîndul lor, să găzduiască și ei.

GEORGE ARUN

COLIND DE VARĂ

Superbul mars de solidaritate al studenților bucureșteni cu liderul său Marian Munteanu s-a transformat, de la o oclă la alta, într-un impresionant și alb colind de țînc, un colind care a umplut orașul cu rezonanțele sale pline de gravitate.

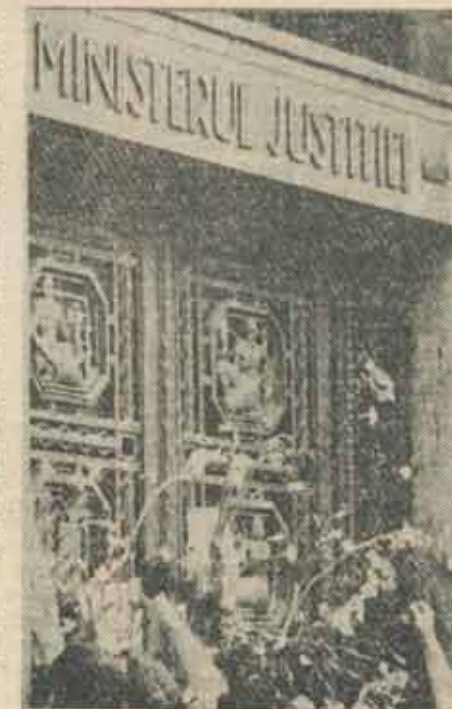
În colindul lor de vară, situați parcă într-o tinerețe absolută, studenții și-au apropiat sufletul curat al întregului oraș resărîndu-i demnitățile atit de maculată cu o lună în urmă. Cu flori în mînă, în cămăși albe, cu ochii înlacrimați, cu cîntec pe buze, cavalerii cărții și ai non-videnței au înținerit în câteva ore orașul întreg într-o fantastică revărsare de solidaritate și de fraternitate pe care a-proape că n-o mai speram. Ei și-au transformat astfel umilintele și rînille îndurate într-un scut de flori — dincolo de a căru puritate arestarea lui Marian Munteanu, și nu numai a sa, pare să se fi întîmplat într-o altă țară, într-un alt oraș, într-un alt timp. Cîet, vineri, 13 Iulie, după-amiază, Bucureștiul a fost, pret de câteva ore, un oraș al tinereții, al democrației, al libertății și mai ales, al înțelegerii și al firescului. Sau, cum ne place nouă să vieăm, al Europei.

Și, ca într-un ritual, maturii orașului, le-au ieșit în ochi cu găleți de apă și lacrimi și flori, și și s-au alăturat adeseori, recunoscîndu-i drept fiu.

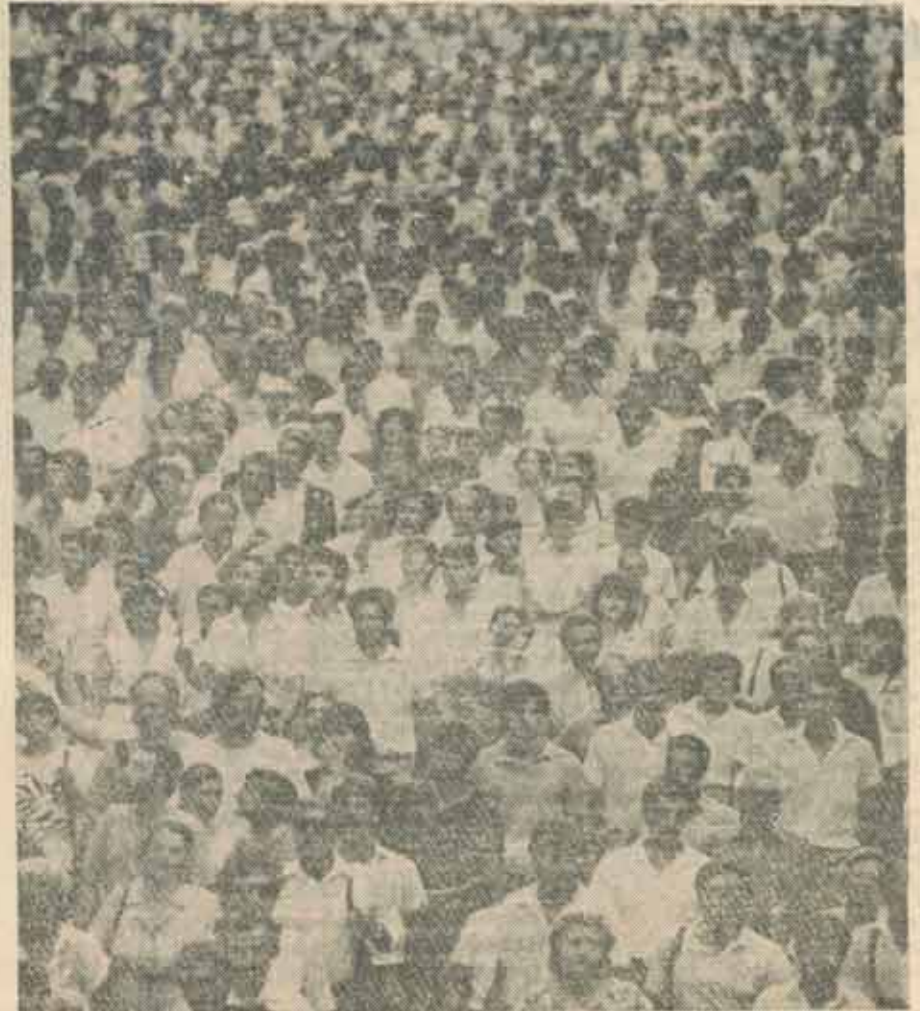
TIA ȘERBANESCU

ZAHĂRUL SILFIDELOR

Coloana, pornită pe la ora cinci și un sfert din Piața Operei, străbate Piața Kogălniceanu și pătrunde în bulevardul reboteră. Se însingurează doar pe dreapta, jumătate din stradă trebuie abandonată traficului. Rîtmul scode și, în cele din urmă, coloana se oprește. Pe margine privesc curioși. Reacții contradictorii. Aplauze timide. O femeie li spune copilului agățat de fusta ei: „Asta nu stîu ce face. Iar începe nebunia.” E cald, nu prea ai unde să cauți umbră și așteptarea se prelungește. Se aude că ar trebui găsit cineva de la Ministerul de Justiție căruia să i se lase un mesaj. Poliștii zîmbesc pe sub muștață. Însoțesc coloana, își fac datoria de o parte și de alta a

măgăliților. Pînă la aici e începutul coloanei, dar, privind în sus pe bulevard, se vede o mare de oameni ce ajung pînă la Cercul Militar. Unii sînt cu o fi o contra-manifestație cu contra-pancarte și contra-flori. Presupunere nelentemeiată. Și cei din față sînt îmbrăcați în alb. Dar în urmă ești or fi? Întrebă unul. Se spune că ar ajunge capătul coloanei pînă la Facultatea de Drept, poate chiar mai departe. Se așteaptă în tăcere, nici n-ai chef de vorbă pe căldura axei. Și vizavi de Liceul Lazăr, pe strada Silfidelor, e lume multă care așteaptă. Altă lume. Îmbrăcați la nimerală, nu toți în alb. Fără flori sau pancarte, în schimb cu scose. Așteaptă și ei în tăcere. La zahăr. O coadă de toată frumusețea. Dacă n-ar fi

Fotografii de OVIDIU BOGDAN

deosebirea de vestimentație, cei ce trece întîmplător ar zice că oamenii celor două cozi sînt intercomensurabili. Îi apasă în aceeași măsură temperatura și timpul pe care îl au în față. Se pare că toți mărșălușorii au ceva mai mult umor, dar poți să știi ce ascund în colțul buzelor sau în corul gurii potențialii cumpărători ai zahărului? Cele două cozi se privesc. Participanții la mars nu știu cît mai e de așteptat și, unii, nici măcar de ce se așteaptă. După așa poton de zvonuri orice informație trezește circumspecție. Pe cine să crezi? Celluții nu știu dacă nu cumva, Doamne fereste, se termină zahărul. Hărbatul aceia care citește Mondorama uz putea fi primul care să nu mai sponc. Dacă nu a venit mai devreme... Aici e o mare deosebire: în coloană nu conțiază dacă ești în față sau la urmă; la coadă, însă, conțiază dramatic. Revolta placidă a cozii îndulcînt exersate. Rutina așteptării și rutina nervilor. De cealaltă parte, o corecare crispare, temeri, chiar speranțe, dar și tristetea unui alb de doitu. Coada de pe strada Silfidelor e încovrigată, nu prea are loc de înțors. Pînă și în incertitudinea zahărului (sau a brin-

zei sau a cărnil) e ceva impersonal, e un fel de asumare aproximativă a destinului neinteligibil al așteptărilor. În nici un caz hotărîre, ci doar participarea (deja profesionalistă) la un joc condus de mîna care dă și ia. Mai dă din cînd în cînd zahăr, poate chiar brînză sau (mai știi?) carne. Dincolo, peste toate stările contradictorii, se simte hotărîrea, o hotărîre imposibil de trucaț. E prea cald pentru polemici între cele două grupuri (polemica se face din mers și nu de pe loc) și apoi cei care așteaptă, care știu să aștepte, se respectă. E aici o specie interesantă de solidaritate umană. Nu e un război al privirilor, ci o evaluare reciprocă, mută. Mai les cîte unii din coloană să vadă ce se întîmplă în față sau în spate, să aibă o imagine de ansamblu, însă pare imposibil să capeti asemenea imagini odată ce te aflî înăuntru, odată ce faci parte din coloană. Pe la ora șase și zece, masa de manifestații se pune în mișcare. Cei de pe strada Silfidelor rămîn pe loc, dar vor ajunge acasă (cu sau fără zahăr) mai devreme decît cei îmbrăcați în alb.

VLAD ZOGRAFI

E VINOVAȚ ANDREI?

Un om înalt, echilibrat, a cărui atitudine demnă impune respect. L-am cunoscut în februarie 1990. Vorbește puțin, cîntărîndu-și cuvintele. Are 30 de ani. Căsătorit, are doi copii, un băiat de 11 ani și o fată de 14 ani. Fata trebuie să dea anul acesta examenul de înțelegere. Este muncitor la „23 August”. Secția forjă. Se numește Andrei Apostol.

Îmi povestește că înainte de decembrie 1989 intenționa să plece cu familia definitiv din țară. Acum nu se mai gîndește să plece. Sînt încă multe de făcut în țară... Se gîndește la viitorul copiilor săi. În martie devine membru al Grupului Independent pentru Democrație.

Ultima dată ne-am întîlnit în după-amiaza rîlei de 13 Iunie la sediul Asociației „21 Decembrie”, deoarece noi nu mai avem sediul. Primeam știrile despre evenimentele din țară și cu stupoare. Nu înțelegam cînd și de ce începuseră așa. Ne-am despărțit noaptea tîrziu. Pe 15 Iunie după-amiază am aflat că nu s-a mai întors de la serviciu. Nu a apărut nici în zilele următoare. Am încercat să aflăm ce s-a întîmplat cu el. La locul de muncă oamenii se fereau să dea relații. Nici soția nu a aflat prea multe. Niște studenți arestați de mineri și apoi eliberați spun-neu că Andrei este la Măgurele, că nu i-au fost aduse acuzații.

M-am dus să-l spun soției. O casă modestă, curată. În timp ce o mamă rămasă

singură își striga disperarea, în camera de alături o fetiță de 14 ani face eforturi disperate să învețe pentru examen. Un băiețel de 11 ani soarbe flocare cuvînt din puținele ce se știu despre tatăl lui.

Peste câteva zile aflăm mai multe de la colegii de serviciu, cu mențiunea expresă de a nu le pomeni numele. Am aflat că un „tovarăș inginer” — mi-au spus și numele — absolvent al Academiei „Stefan Gheorghiu” a convocat la 15 Iunie o ședință sindicală pentru a se lua poziție împotriva „bandelor de legionari”, spunînd că și unii din colegii lor au fost văzuți prin Piața Universității.

Nu am aflat ce s-a discutat la ședința respectivă, dar în urma acesteia, Andrei urma să fie dus de „tovarășul inginer” la director pentru a da socoteală de ceea ce a făcut. Însă, a plecat în autoturismul proprietatea inginerului, la poliție. Și nu a mai reapărut pînă azi.

Acum este la Circa 14 Politie, unde soția i-a trimis un pachet, fără ca să-l poată vedea. La 23 Iunie și-a serbat cea de-a 39-a aniversare. Colegii de serviciu au afirmat că Andrei este legionar, deși știau că el este evreu.

După cum era de așteptat, fetița nu a luat treapta.

O familie doznădăduită, sigură de nevinovăția lui Andrei, îl așteaptă de o lună. Oare să fie asta Justiția?

IULIAN CORNĂTEANU
G. I. D.

MANIHEISMUL: blestemul popoarelor înrobite*)

● Fragment din eseu „Larve sau ingeri?”

in: Morala și politica rezistenței ●

ADAM MICHNIK

Cit despre cei care evoluează „între putere și opoziție”, eu îl văd altfel decât Wierzbicki. Dacă un doct profesor de sociologie, ca reacție împotriva protestului intelectualilor privitor la utilizarea torturii la Radom, scrie un studiu științific rafinat pentru a deprecia natura acelor proteste, atunci, evident, sînt tot altii de revolțai ca și autorul *Tratatului despre larve*. Dar dacă acel profesor, în loc să o facă pe psihanalistul „istoric” în legătură cu protestele intelectualilor, să-și folosească imunitatea lui parlamentară ca să se ducă să asiste personal la unul din procesele de la Radom și să constate cum funcționează în noi justiția, iar apoi, făcând să intre propriu-zis în rîndurile opoziției, să redacteze pur și simplu un raport pe care l-ar înainta autorităților, raport în care ar expune pur și simplu ce a văzut și a auzit acolo, oare tot în rîndul „larvelor” l-ar situa Wierzbicki? Eu unul nu l-aș considera „larvă”, ci m-aș bucura văzînd că a contribuit la apariția, chiar în sinul puterii, a unei abordări mai raționale a realității. Asta ar însemna că înșirii circumstanțelor noastre ar fi în stare să învețe să definească corect propriile lor interese și că ar putea să mă aștept să găsesc la adversarii mei un anumit grad de cultură politică. Deocamdată, asemenea simptome sînt rare. Dar să remarcăm că dacă ar trebui să excludem astfel de evoluții, s-ar ajunge în mod inevitabil la noi confruntări violente între guvernanti și guvernați, și fiecare dintre aceste confruntări s-ar putea transforma într-o tragedie națională. Iar datarea noastră, a tuturor, e de a evita asemenea situații, fiindcă lipsa de răspundere în această privință ar putea avea un preț mult prea mare pentru națiunea în ansamblu ei, pentru toți polonezii, inclusiv pentru putere.

Nu vreau să spun prin aceasta că încurajez pe cineva să ia parte la luptele intestinale din Partid. În această privință, împărtășesc scepticismul lui Wierzbicki. Dar să nu uităm că trăim într-o societate în care Partidul comunist numără sute de mii de membri activi. Unii dintre ei au intrat în partid spre a-și asigura posibilitatea de a participa la viața publică, de a ocupa funcții de conducere etc. Și degeaba crede Wierzbicki — eu însumi am aceeași părere, de altfel — că e risinos să plătești cu prețul intrării în partid succesul în cariera profesională: mulți oameni din jurul nostru au — și vor mai avea multă vreme — altă părere în această privință. Așa că va trebui să ne înțelegem în mod clar arta a compromisiului, fără de care un pluralism adevărat nu este cu putință. Și mai trebuie să respectăm, în raporturile cu puterea, anumite reguli de bună cuviință politică, chiar dacă puterea nu le respectă. E o modalitate de a opune atitudinea noastră demnă bătăriei totalitarismului.

Wierzbicki descrie o convorbire între un „opozant” și o „larvă” în care cel dintîi încearcă să-l convingă pe celălalt să semneze o scrisoare de protest. E ridiculizat un întreg repertoriu de tertipuri și de stratajeme penibile ale „larvei” care refuză să-și asume răspunderea semnării protestului. Citînd respectivul pasaj, m-am încercat sentimente contradictorii. Am avut prilejul să asist de mai multe ori la asemenea scene și trebuie să mărturisesc că descrierea făcută de Wierzbicki e, de fapt, magistrală. Dar... eu însumi, nu o dată, am sfîșiat pe anumii oameni să nu semneze, călăuzindu-mă după principiul că anumii oameni și anumite domenii ale vieții publice trebuie ocrotite. Devenind opozanți în mod făcîș, respectivele personalități ar fi fost private de posibilitatea de a se exprima public și ar fi fost îndepărtate imediat din funcțiile și activitățile în care, conștinuînd să poată lucra, ar fi fost mai utili națiunii, climatului necesar pentru succesul viitor al luptei de rezistență.

Și să nu încerce Wierzbicki să-mi dovedească faptul că acest argument a fost deseori folosit abuziv. Mai bine să-mi dovedească faptul că semnătura lui Marian Brandys pe o scrisoare de protest ar fi fost mai importantă decât prezența epocii lui în rafturile librăriilor noastre, sau că semnăturile lui Dejmek și Wajda puteau cîntări mai greu decât spectacolele sau filmele pe care le-au realizat. Bine ar fi să poți semnă scrisori de protest și, în același timp, să continui să publici cărți sau să pui în scenă spectacole de teatru sau să realizezi filme. În condițiile actuale, însă, o știm cu toții, așa ceva nu se poate. Trebuie să alegi una sau alta. Dar nu se poate vorbi de o rețetă universal valabilă în materie de asemenea opțiuni. Dacă cineva cunoaște o asemenea rețetă, îl învidiez. Îl învidiez, dar mi-e și puțin frică de el. Am avut prilejul să particip la acțiuni de stringere de semnături pentru documente de protest. Nu pun la îndoielă eficacitatea lor. Intelectualii noștri care și-au pus semnătura pe documente de protest au izbutit un lucru extraordinar: cu riscul de a-și compromite si-

tuția profesională, de a li se interzice să publice etc., ei și-au făcut auzit glasul pentru a apăra cultura poloneză în pericol, pentru a-i apăra pe toți acei nedreptățiți și umiliți. Scrisorile de protest au trezit conștiința națiunii și au demonstrat simțul de răspundere al celor ce se făceau astfel purtători de cuvînt al năzuințelor națiunii.

Acești protestatari nu erau însă decît „partea vizibilă a icebergului” voinței naționale, voință care s-a manifestat dintotdeauna — și se manifestă și azi — sub formele cele mai diferite. De aceea e absurd să-i pui într-o oală pe toți cei care gîndesc sau acționează altfel decît tine și să le aplici eticheta de „larve”. Un asemenea gest sectar îl poate face numai un om care crede că deține „singura cale justă” spre independență și democrație. Dar istoria m-a făcut să cunosc prea bine acest gen de „deținător al adevărului”. Și de aceea mă tem de astfel de oameni.

Sînt de acord cu Wierzbicki în privința faptului că se răspîndește opica după care în orice manifestare împotriva regimului trebuie văzută o super-provocare perfidă, regizată de poliție. Asta nu înseamnă însă că poliția nu organizează, cîteodată, în mod efectiv asemenea provocări. Nu demult, într-o biserică din Lodz se împărțeau manifeste semnate de un grup numit „Autoapărare și credință” și care conțineau, alături de declarații patriotice-religioase, atacuri pline de venin împotriva membrilor Bisericii, care erau acuzați de a încuraja pornografia și de a colabora cu mediul cosmopolit, de felul KOR-ului. Trebuie să fi neapărat o „larvă” ca să-ți pui unele întrebări despre soriginea unor asemenea manifeste dubioase?

Wierzbicki e foarte sarcastic la adresa celor ce recurg la argumentul că „nu a venit momentul” sau că „momentul e prost ales” pentru o acțiune anumită. Am auzit și eu, de multe ori, invocîndu-se acest pretext. Dar vreau să afirm că, de pildă, dacă ar veni acum cineva la mine, azi, 6 decembrie 1978, propunîndu-mi să semnez o petiție cerînd retragerea imediată a armatei sovietice din Polonia, nu aș semna, deși aș dori foarte mult ca retragerea să aibă loc și deși ar risca să fie taxat drept „larvă”. Nu aș semna, pentru că „nu e momentul”!

Wierzbicki mai afirmă, în *Tratat...*, că larvelor nu le-ar place „naționalismul” și că anumii opozanți ar fi de vină pentru această repulsie. Ușurînța cu care Wierzbicki tratează această chestiune mă face să mă tem că aș face un „pas greșit” dacă l-aș întreba ce înțelege el, de fapt, prin „naționalism”. Trebuie să înțelegem că în ansamblul de idei și de emoții pe care le înglobează acest termen intră și aspirația unei națiuni către independență? Dacă da, atunci controversa noastră s-ar limita la considerații terminologice. Dar prin „naționalism” se poate înțelege și o doctrină politică concretă sau un sistem de valori ce oferă temelul pentru a judeca lumea pornind de la interese în mod egoist „naționale”. Iar faptul că naționalismul e combătut de comuniști — de fapt, e tot mai rar combătut de aceștia, în ultima vreme! — nu trebuie să împingă în mod automat pe opozanții regimului comunist, atîta timp cît de independență națională, să adere la „naționalism” în sensul de doctrină politică bine definită sau să se identifice cu ideologia naționalistă de ură sau de dispreț la adresa altor națiuni.

Aspirațiile de independență ale Gruziei, Letoniei sau Estoniei nu trebuie confundate cu naționalismul. Inșă chiar în Gruzia, sau în Ucraina, de pildă, naționalismul se poate manifesta sub forma unui obscurantism mărginit, care poate otrăvi viața spirituală a unui popor. Putem, de pildă, înțelege ura obsesivă a unui tătar din Crimeea față de tot ce ține de Rusia, față de limba rusă, de literatura și de muzica rusească, față de ruși înșiși, dar nu putem, în același timp, să nu o considerăm a fi un simptom al tristeții bolii a înrobirii.

Am auzit, cu prilejul dezbaterilor despre *Tratat...*, voci care aduceau elogii autorului, arătînd că acesta ar continua tradițiile marilor noștri romantici, precum Slowacki, de pildă, cel care tuna și fulgera, în *Mormintul lui Agamemnon*, împotriva bîcniciei polonezilor în loc să-i atace direct pe cîmpoștii țării noastre. Opinia mi se pare corectă. „Insultarea propriului popor constituie un vechi dar nu mai puțin un regretabil privilegiu al literaturii poloneze”, remarcă, pe bună dreptate, Jan Blonski. Într-adevăr, Slowacki a scris despre „păun și papagal” și despre „trista țară a floșilor”, dar a mai scris și: „deși știu bine că aceste cuvinte nu vor face să fremăte o inimă în care gîndul nu dăinuie mai mult de o oră”, sau, în apostrofa lui către Polonia: „Să mă blestem, dar inima-mi va ști să te alunge / ca pe o Eumenidă, cu nulele de garpe, / căci ești unicul copil al lui

Prometeu / vulturul îi sfîșie nu ficatul / ci creierul”. Ei, dar aici e miezul problemei. Și mie îmi plac pamfletele și persiflarea, nu acest lucru mă deranjează la Wierzbicki. Ce mă supără e direcția în care își îndreaptă atacul, faptul că stigmatizează intelectualii nu pentru carente de gîndire, ci pentru abținerea de la faptă, de la „gest”. Ah, adorabila asta, atît de poloneză, a gestului! Și Brzozowski scria că „lucrul pe care un polonez îl așază cu cea mai mare plăcere pe altarul patriei este rodul strădunții lui lăuntrice. Dacă e vorba de repudierea unor mari curente ale gîndirii, conștiința noastră cetățenească se exprimă foarte zgometos! Da, în tot ceea ce privește gîndirea și onestitatea intelectuală, polonezul mijlociu e mai mult decît curajos, devine de un civism într-adevăr „neobrăzat”.

Toate lucrurile astea sînt extrem de actuale. Mă tem că vom ajunge, prin reacție la starea de înrobire, din oroare de pasivitate, la extrema opusă, la un cult — în fond, o altă formă de înrobire! — al „gestului”, care ar avea drept consecință directă disprețuirea oricărei valori artistice și intelectuale care nu s-ar traduce direct în limbajul politicii. Nu pentru Piotr Wierzbicki mă tem, el ar trebui să știe cum să evite asemenea capcane. Dar el poate, prin *Tratatul despre larve*, da idei de felul acesta tuturor acelor cărora „vulturul le sfîșie nu inima, ci creierul”. Astfel, s-ar putea ca opoziții activi ai regimului, prizoniți de poliție și hărțuiți prin percheziții repetate, să ajungă să-și disprețuiască pe toți acei care — datorită convingerilor, temperamentului sau, pur și simplu, fricii — au adoptat alt mod de viață sau altă cale de a sluji o cauză care, în fond, e a noastră, a tuturor. E un pericol care a apărut în istoria tuturor țărilor înrobite, inclusiv în istoria Poloniei. Să ne gîndim, de pildă, la epoca „împărțirilor” Poloniei, la vremea în care țara a fost dezmembrată sub dominație străină. Și atunci viața cotidiană a polonezului era întretesută cu o multime de comoromisuri, iar didacticismul și eroismul literaturii poloneze constituiau o reacție la acea stare de lucruri. Mentalitatea polonezilor era marcată de această ciudată dualitate. Deși viețile în compromisuri cotidiene, societatea poloneză știa, atunci cînd venea „ora H”, „ziua cea mare”, să dea dovadă de un curaj nebunesc. Cînd bătea „ora H”, literatura predomina fără drept de apel asupra mărunțelor considerente ale vieții zilnice (...).

Cultul martiriului, al sacrificiului erotic, a plămădit morala tradiției poloneze, o morală frumoasă, dar periculoasă. Pentru conspiratorul educat în acea morală, închisoarea făcea parte din realitățile cotidiene ale unei vieți jertfite în mod eroic. Un luptător trebuia să fie gata în orice clipă pentru jertfa supremă. O asemenea disponibilitate, legată de etica romantică, deforma imaginea despre lume și privilegiile autoidealizării. Conspiratorul care îl percepea pe „celălalt” ca pe niște sclavi, ca pe niște floți, regăsea în prietenii lui și în sine patosul și dramatismul unor Conrad și Kordian. Și dacă observa pe la băieții lui contemporani „de rînd” ceva trăsături „larvare”, se grăbea de îndată să-și purifice, prin gesturi neînfricate, atitudinea proprie și pe cea a camarazilor lui, eroi ai luptei pentru o Polonie liberă și mai dreaptă pe plan social. Atribuirea unor trăsături „angelice” era o motivare — adeseori inconștientă — pentru arogarea unor drepturi speciale.

Paginile de memorialistică pe care Henryk Kamieński i le-a consacrat lui Edward Dembowski sînt foarte utile pentru înțelegerea acestui fenomen. Dembowski, castelan „roșu”, conspirator înnașcut, om de duh și de mare curaj, se servea, pentru a-și întări ideea de revoluție națională, de metode pe care ar fi greu să le numim „elegante”: manipulări de persoane, panta morală, minchină. Nobletea scopurilor și sacrificiul de sine i-au dat îndreptățirea morală de a utiliza asemenea mijloace. În numele aceluiași scopuri, generații întregi de conspiratori au avut despre lume o viziune maniheistă: bun era ceea ce servea cauzelor lor, rău — ceea ce li putea pune obstacole. Toți cei care nu se alăturau rîndurilor celor care serveau cauza erau demni de dispreț. Maniheismul — blestemul popoarelor înrobite (...).

* Voi adăuga că tot ceea ce afirmă Wierzbicki despre episodul întemnițării lui Husak de către comuniști în calitate de naționalist slovac e totalmente fantezist. Husak a fost persecutat pentru că a apărat aspirațiile naționale și tradițiile insurrectionale slovace, nicidecum pentru a fi încercat să transforme Slovacia într-o republică a U.R.S.S.

* Fragment din eseu „Larve sau ingeri?”, in: *Morala și politica rezistenței*, Ed. Humanitas, 1980.

(Ve urma)

O SITUAȚIE NOUĂ: guvernul contra aparatului de stat — aparatul de stat contra guvernului

PAVEL CĂMPEANU

MOTTO I: „...să se treacă la refacerea sistematică a aparatului de stat, acordându-se o atenție specială reprezentanților tinerei generații”. (Din scrisoarea deschisă adresată de Grupul pentru Dialog Social d-lui Ion Iliescu, „22” Anul I, Nr. 20, 1 iunie 1990, p. 3).

MOTTO II: „Esențial este ca schimbarea structurată a aparatului de stat să dobândească prin modul de aplicare un caracter ireversibil. La vremuri noi, oameni noi”. (Discursul primului-ministru la prezentarea noului guvern, „Adevărul”, Anul I, Nr. 153, 29 iunie 1990, p. 1).

În numai câteva zile după ce primul-ministru rostise aceste cuvinte, o misterioasă pompă de absorbție pare să fi golit magazinele. Spre deosebire de trecut, consumatorii nu mai sînt privați doar de produse care lipsesc, ci de oameni de multe care există. Există de pildă carne, dar în loc să o livreze, depozitele sînt pline de o stocare; există, în fel, făină, zahăr, benzină, ulei, și multe altele, dar nu pentru populație, după cum există camioane, tractoare, secerătoare, dar nu pentru recolta amenințată să se degradeze în timp.

Nu numai stinjenitoare, dar mai ales purtătoare a unor grave amenințări, această situație este fie explicată de diverși funcționari în stilul fals-liniștilor bine cunoscut, fie pur și simplu ignorată, așa cum face comunicatul noului guvern asupra primei sale reuniuni din 5 iulie a. c.

Întrebarea, cum e și firesc, persistă: de ce această brută deteriorare a apro-

vizionării? Iar unul dintre prezumtivele răspunsuri care se impun este că asistăm la abandonarea contractului tacit dintre putere și aparat, respectat, s-ar putea spune cu scrupulozitate, de ambele părți, din 23 decembrie 1989 pînă în prezent. Lipsurile care ne-au năpădit par să exprime răspunsul ostil al aparatului de stat la ostilitatea pe care l-a arătat-o noul guvern în chiar primul său document. Rapiditatea și duritatea acestui răspuns sugerează că intențiile guvernului în această privință merită să fie luate în serios.

Dacă această presupunere este corectă, atunci bruscă degradare a aprovizionării nu ar trebui privită ca un incident trecător, ci ca debutul unei recesiuni provocate, a cărei durată și anvergură nu pot fi prevăzute. Oricît s-ar dovedi de neobișnuit, recesiunea în chestiune nu ar reprezenta înădărită decât a spectolului exterior al unei noi faze istorice, a cărei esență ar constitui-o răsturnarea relației dintre puterea de stat și aparatul de stat; trecerea precipitată a acestei relații de la preponderanța cooperării la aceea a opoziției. Inițiatorul acestei răsturnări este puterea, prin ramura ei excesivă. Acum, după alegeri, puterea se disociază de aparatul dictatorial, biruindu-se pe legitimitatea pe care, în bună parte, l-o datorează.

În afara altor considerente de ordin politic și moral, ideea că o putere atît de fragilă ar putea controla efectiv un aparat atît de vast și de adinc implantat în organismul social era de natură să stîrnească aprehensiuni atît în societate, cît și în cadrul organismelor de putere. Perspectiva societății era alternativa între

doi primejdii: ori succesul puterii care, străduindu-se să dobîndească controlul, ajunge să se consolideze dincolo de limita tolerabilă — ori eşecul ei, care ar plasa puterea născută din revoluție sub controlul aparatului moștenit de la dictatură.

Ce rațiuni, particulare și conjuncturale au putut determina guvernul să încerce o asemenea schimbare de curs tocmai acum? Iată câteva astfel de rațiuni posibile:

1. obținind legitimitatea politică, respectiv sufragiul populației într-o proporție nesferată, puterea apreciază că se poate lipsi de bunăvoința aparatului, pe care a contat atît de mult pînă acum.

2. această bunăvoință s-a dovedit duplicitară într-o măsură care a atins limita tolerabilității.

3. cooperarea cu aparatul dictatorial a alterat prea drastic imaginea publică a puterii — atît în țară, cît și peste hotare, obligînd-o să se debaraseze de un aliat vremelnic, devenit prea compromițător.

4. puterea își dă seama că:

a. tranziția efectivă la o economie de piață constituie unica șansă de a depăși criza economică evitînd convulsii sociale devastatoare, precum și de a obține asistența Vestului.

b. un aparat identificat cu economia de comandă nu poate sprijini, ci doar perturba, tranziția la o economie de piață. Noua poziție negativă a guvernului față de aparat poate fi interpretată ca o probă indirectă a poziției lui pozitive față de reforma economică.

De partea cealaltă, reacția aparatului, și îndeosebi a omniprezentului său seg-

ment economic, ar putea porni de la o serie de premise ca:

1. el nu poate sprijini tranziția spre o economie competitivă, dar dispune încă de mijloacele necesare pentru a o implementa — modelul din care s-ar inspira ar fi aparatul economic al U.R.S.S.

2. în pofida succesului său electoral, așa cum a demonstrat-o indiferența bucurăstărilor la apelurile președintelui Iliescu din seara de 13 iunie, puterea nu poate conta pe solidaritatea activă a populației. Amplificînd această disociere latentă, înmătușirea aprovizionării va fi pusă de populație pe seama incapacității puterii.

3. în această fază de pregătire a demarajului, cînd reforma economică continuă să rămîna claustrată în zona intențiilor, raporturile de forță între putere și aparat continuă însă să fie favorabile acestuia din urmă. Aparatul poate continua să administreze în felul său economia asupra căreia guvernul nu are deocamdată un control direct — guvernul nu poate reforma economia aflată sub controlul direct al unui aparat vital interesat să o mențină în structurile date.

4. în viitorul apropiat, pentru o scurtă perioadă, există posibilitatea ca raporturile de forță menționate să incline și mai mult de partea aparatului economic, care ar putea beneficia de o serie de aliaji cum ar fi:

a. segmentul militar al aparatului a cărei dezafectare tendențială s-a manifestat din pînă în urmă.

b. presiunea degenerativă care, în domeniul bunurilor de consum, tinde să convertească privatizarea în speculă.

c. neîncrederea în putere, manifestată în insistența diverselor organizații și grupuri.

A apărut o situație nouă, despre care, înainte de a ne hazarda în predicții sau rețete, este necesar să luăm cît mai repede act. Această asumare este necesară atît din partea societății cît și a guvernului de la care se așteaptă să acționeze în cunoștință de cauză, cu promptitudine, cu decizie, și în mod coerent.

În ce privește Grupul pentru Dialog Social, pozițiile lui critice față de putere au vizat constant convinția acestuia cu aparatul. Înlocuirea aparatului dictatorial ar reprezenta, după revoluția din decembrie, cel dinlăun pas cu adevărat istoric spre eliberarea societății românești de structurile staliniste care continuă să o oprească. De aceea Grupul pentru Dialog Social nu se va putea situa în nici un fel de împrejurări de partea aparatului dictatorial, dușman natural al reformei, împotriva unui guvern care ar fi gata să se angajeze practic în direcția reformei. Cel puțin în faza actuală, esențial, în opinia noastră, este demarajul reformei, nu agentul ei.

MODEL POLONEZ SAU PERSPECTIVĂ BALCANICĂ

„Cu pedegree-ul românesc, la ce altceva te-ai fi putut aștepta?” Din reacția unei cunoștințe pariziene la evenimentele petrecute la București la mijlocul lui iunie mi-am dat seama că pentru mulți istorici românească este comprimată în experiențele ei limită, intervenția minoară amintindu-le deopotrivă de fascism și de bolșevism. La ce altceva ne-am fi putut aștepta după experiența Ceaușescu? Iar modul în care societatea românească s-a pîlat în anii '30 și apoi în timpul războiului sub influența extremei drepte, fără a da prea multe semne de rezistență, nu anunța o predispoziție pentru alte experimente totalitare? Istoria scurt-circuitată astfel raționamentele politice și orice întoarcere înapoi în căutarea rădăcinilor „răului românesc”, pare să dezgroape vechii demoni și să provoace noi traume. Absența culturii politice favorizează confuziile extreme, anti-comunismul este asimilat „legionarismului”, tot așa cum pe vremuri adversarii extremei drepte erau denunțați drept francmasoni, comuniști ori iudaizati. Și totuși, oricît de comprimată, orimată și terorizată este astfel o societate, ea nu este niciodată reducibilă la extreme. Iar capacitatea ei de regenerare este demonstrată de posibilitatea de a le reduce sfera de influență. Prin comparație cu țările Europei centrale, România a ratat deocamdată, senza unei leșii „pagnice” din comunism, nedispunînd de resursele democratice ale acestora: instituții tradiționale autonome precum biserică catolică poloneză, intelectualitate politic independentă, rezistență muncitorească organizată, fracțiune reformistă recunoscută și influentă în interiorul partidului comunist. Singurele simboluri instituționale ale unei experiențe democratice frave, legate însă de constituirea României moderne, precum partidele istorice ori monarhia, trebuiau scoase din uitare și din alienarea provocată de exil. Revolta populară din decembrie a putut fi deturată și instituționalizată ca „revoluție” într-un sens diferit de cel petrecut în Europa centrală din cauza rigidității aparatului comunist pe de o parte, a heterogenității și dispersării opoziției pe de alta. Marginalizată și dăbuș stigmatizată în inte-

riorul fostului P.C.R., „naționalizat” sub Ceaușescu, fracțiunea reformistă a fost constrinsă să se alieze cu o parte a „cripii dure” a aparatului pentru a putea controla „tranziția” și a evita dezastrul, cel puțin pe termen scurt. Tentativele de seducție a opoziției (mai întîi a disidenților, apoi a unor lideri politici) au eșuat și au fost înlocuite prin acțiunile de teroare, experimentate deja din decembrie chiar împotriva revoltei populare. Astfel, comunismul de tip „reformist” a fost compromis de la bun început în România, confruntîndu-se în plan politic cu represivitatea, manipularea grosolană a mediilor de informare, incapacitatea de dialog, imposibilitatea de evoluția unor partide precum cel maghiar, dar și cel ori bulgar, care și-au putut conserva un rol de partener de dialog cel puțin într-o primă fază a democratizării, vechiul partid comunist român a trebuit să treacă prin metamorfozele celei mai spectaculoase și să facă apel la mijloacele cele mai brutale pentru a putea pretinde la o nouă identitate politică. Vrînd să scape de responsabilitatea a „40 de ani de comunism”, s-a reconstituit prin violență și printr-un fel de nouă crimă inaugurală care îi va pune în cauză, mai devreme sau mai tîrziu, într-o formă sau alta, existența politică.

Dacă dezintegrarea comunismului este în general atribuită incapacității de gestionare economică și politică a vechiului sistem, provocatoare de grave crize sociale, ea se manifestă între altele prin tentativa de reconversie a elitelor vechilor societăți „socialiste” prin strîmni politice și economice care să le mențină dominația. De la „spălarea banilor” acumulați în afaceri oneroase, eliberate de amenințarea „ilicitei” și transformați în capital, la producerea de ideologii justificative prin care nomenclatura să poată fi acreditată drept onorabilă clasă medie evitînd stigmatul „marxist” al burgheziei și făcînd din social-democrație o formulă politică suficient de elastică al de confuză, „noua clasă” își oferă instrumentele cele mai diverse și contradictorii prin care să-și acopere cu bună conștiință o rea credință fundamentală. Prinsă din punct de vedere politic între procesul de

liberalizare și de integrare democratică europeană („occidentalizare” dorită, „colonizare” temută) și cel de dezintegrare națională a imperiului sovietic, această clasă se menține deocamdată în expectativă pe un teren ambiguu unde liberalismul economic tinde să se asemene mai mult cu „normalizarea” vechiului sistem, la limita toleranței față de orice opoziție politică. Situație comparabilă (în ciuda diferențelor de conjunctură internă și internațională) cu aceea din Polonia de după proclamarea legii marțiale și avînd toate șansele să evolueze într-un mod asemănător. Replierea strategică pe spărijul Uniunii Sovietice nu poate oferi soluții crizei economice, puțin să provoace în schimb reacții naționaliste letale de politică față de Moldova sovietică. Introducerea mecanismelor economiei de piață se va lăsa pe de o parte de lipsa creditelor și investițiilor occidentale ca sancțiune împotriva metodelor autoritare, anti-democratice de guvernare, pe de alta de rezistența acelei categorii a populației care a susținut Frontul în alegeri în speranța de a obține astfel protecție socială. Ameliorarea parțială a regimului de viață cotidiană nu va asana economia națională, iar introducerea de măsuri de austeritate va amîni foarte repede de „economii” draconice practicate de Ceaușescu. După ce a încercat să elimine „anarhia străzii”, regimul va încerca să stopeze și „anarhia din uzine”, numai că de această dată nu va mai putea conta pe mîncă, iar vechiul aparat de control și supraveghere a producției, „bucrocratia”, este prea fisurată și demoralizată pentru a redeveni repede eficientă: testul cel mai bun în această privință este scăderea posibilităților de manipulare a sindicatelor. În felul acesta, noi tensiuni sociale se acumulează la orizont, ca și o nouă replică a puterii în jurul aparatului represiv. Înstrăinîndu-și aproape integral intelectualitatea, mîinzînd pe o „tehnocrație” ale cărei reforme riscă să nemulțumească burocratia însăși fără a găsi compensații în rîndul altor categorii sociale regimul va fi permanent confruntat cu alternativa dintre dictatură și redarea puterii.

O asemenea perspectivă nu este, firește, prin ea însăși cu nimic înșelătoare. „Modelul polonez” suferă nu doar de ina-

decuare istorică și instituțională la situația României, dar și de prostul exemplu al felului cum democratizarea poate încuraja în condiții de criză inițiative politice autoritare (vezi în acest sens ultimele declarații populiste și anti-intelectualiste ale lui Lech Walesa). La noi însă, în această privință, au fost o dată în plus „arase etapele”: campania împotriva intelectualilor a pornit din inițiativa puterii și pentru a destrăma opoziția. Folosindu-se resursele celei mai turbulente vechiului regim (de la ura de clasă la ura de rasă), mîinzîndu-se pe resentimentele și înăpoierea mai multor categorii sociale, s-a ajuns în mod paradoxal la o renășterea a „causalismului” în forme dintre cele mai exacerbate: „România Mare” a depășit cu mult ceea ce își permițea înainte vechia „Săptămîna”, multiplicată stilistic de alfel acum în mai multe publicații „democratice”. Vechia arripă fascistă a partidului dovedește mai multă vigoare ideologică decît cea „tehnocratică”, mîinzînd și pe confuzia provocată de asitarea spectrului legionar în direcția opusă. Pe fundalul crizei și dezorientării generale, în fața alternativei dintre restabilirea violență a ordinii publice (avînd ca ultimă soluție dictatura militară) și mobilizarea pentru o „nouă revoluție” care pare să nu dispună deocamdată de o suficientă susținere populară, terenul este favorabil deopotrivă constituirii de misări sociale autonome, dar și extremismului politic. Responsabilitatea intelectualității este în această privință determinantă: dacă „rezistența culturală” a însemnat în bună parte o abdicare politică, ea a permis totuși acumularea unor resurse de cunoaștere și a unui capital de prestigiu prin care poate interveni în viața publică. Una din temerile de astăzi ale Occidentului privind urmările dezintegrării comunismului în Est este întoarcerea la dilemele politice interbelice sau chiar ale sfîrșitului de secol XIX, respectiv la conflictele regionale care au produs în două rînduri divizarea Europei. Intelectualitatea românească, obsedată în ultimele decenii de recuperarea tradiției culturale și în același timp de menținerea contactelor cu vestul de „protocronism” și de „sincronism”, are deja experiența acestei alternative care a căpătat acum termeni explicit politici. Anti-intelectualismul popular stimulat și speculat de regim este o probă a vulnearității față de trecutul apropiat, dar poate fi și o șansă de regenerare morală dacă i se restitue cultura și sensul ei politic și i se refuză istoric fatalitatea.

M.D. GHEORGHIU

extras • extras

• Securitatea există în continuare, am întâlnit-o!

Securitatea lui Ceaușescu și-a schimbat doar numele. S.R.I. — Serviciul Român de Informații — a încălțat țara complexe bocanții dictaturii căzute. Dovezile se înmulțesc și nu prea mai rămâne loc de îndoieli: de pildă, sistemul de finanțare. Generalul Victor Stănculescu, ministru al Apărării, a dat publicității câteva cifre despre efectivele permanente ale Securității. Dar, în nici una din declarațiile făcute, spinosă problemă a finanțării securității nu a fost atinsă.

Ușor de înțeles, odată ce chiar ansamblul structurilor Comerțului Exterior este vizat în această afacere. Trei documente leșite din arhivele ministerului, și confirmate de surse apropiate S.R.I.-ului, dovedesc existența unei impresionante rețele de trafic de fonduri, dotată cu ramificații multiple peste frontiere.

Principalele roți ale acestui mecanism: întreprinderile române de import-export, împărțite, sub Ceaușescu, în două mari categorii.

În prima, cele care aparțineau direct Securității, intră „Dunărea”, „Crescent”, „Chimica”, „Liechtenstein”, „Kawa”, „Biggenot” și „Shehara” în Japonia. Beneficiile în devize realizate de către sucursalele acestor societăți în străinătate erau pur și simplu virate în conturile secrete ale D.S.S. (Departamentul Securității Statului), adică al Securității.

Sume colosale au fost „legal” returnate în fiecare an, cu complicitatea activă a ministerului și a Băncii Române de Comerț Exterior. Astăzi, surpriză! Personalul acestora a rămas în același loc, iar la nivel înalt domnește cea mai grea tăcere. Nici un indiciu că filiera ar fi înghețat, dimpotrivă.

Cu o singură excepție: societatea „Dunărea”, creată în 1962 și desființată după 22 decembrie și asta pentru că legăturile sale cu Securitatea deveniseră notorii. În realitate, pomul ascunde pădurea, deoarece „Dunărea” nu este singurul caz.

Un adevărat cognar! „Crescent” figurează de fapt, în a doua poziție pe listă, după „Dunărea”, pentru realizarea unor importante operații de transfer de devize în conturile D.S.S. în ultimii ani. Cu antenele sale din Cipru, Austria și Elveția, societatea continuă să dețină monopolul exportului de produse siderurgice, ciment și anumite produse chimice, negociind majoritatea contractelor de import al coșului și a aliajelor ferose.

Să se fi schimbat această destinație? De altfel, doi salariați ai Societății „Crescent” la Viena, soții Loom, și unul și celălalt, agenți ai Securității, s-au volatilizat în chip misterios după ce Marin Ceaușescu, fratele dictatorului, a fost găsit spânzurat, la 28 decembrie 1989, în Misiunea Comercială Română, pe care o dirija.

„Crescent” are și filiale, dintre care cel mai important, condusă tot de un colonel al Securității — încă unul! — colonelul Ghiță. Din „păcate”, cițiva „ofitieri-patroni”, bolcotați de către angajați după revoluție, s-au văzut mutați în străinătate.

La minister nu are loc nici o epurare. „Cine riscă, pierde” — aceasta pare a fi azi devisa înaltilor funcționari, după ce au tras învățăminte din soarta lui Nicolae Nicolae, numit ministru după evenimentele din decembrie. Acesta încercase să facă curățenie în unul din principalele fief-uri ale Securității. Inițiativa s-a înfuriat rapid împotriva lui. Acuzat la rândul său de apartenență la Securitate, Nicolae Nicolae demisiona în februarie, fără nici o altă pretenție.

Afacerile tenebroase ale „Dunării”? Scandalul „Argus”? „Da, am auzit vag vorbindu-se”, recunoaște Micu Mihai, ministru adjunct al Comerțului Exterior până la sfârșitul lui Iunie, post pe care îl ocupa din timpul lui Ceaușescu. Pentru restul întrebărilor, acest funcționar de cincizeci de ani, reputat și fidel colaborator al Securității, face pe feciora înspăimântată.

Omul-orchestră: general maior Eădiță, ministru adjunct înainte de revoluție și vechi director al „Dunării”. El coordona activitatea oamenilor Securității în cadrul ministerului.

Prea compromis, generalul, care îl însoțise pe Ceaușescu în Iran la sfârșitul lui decembrie, a fost numit... consilier economic la ambasada din Teheran.

• Unde sint banii?

Dar subordonații lui nu s-au mișcat. Astfel, poate fi regăsit în fruntea Di-

recției pentru Asia și Extremul-Orient colonelul Ion Talpos, asistat de același adjunct, maiorul Mineulete. Direcția pentru Africa este condusă de doi ofitieri superiori, Grigore și Balau. Doar Direcția pentru Europa și-a schimbat patronul: M. Manolache a trebuit să-l înlocuiască pe Constantin Pirvuțoiu, nașul lui Micu Mihai. Repudiat de salariați, Pirvuțoiu a fost desemnat ambasador pe lângă CEE — nimic mai puțin! — însoțit de maiorul Cristea, ex-securistul numărul unu al Misiunii Comerciale la Paris. Nenorocosul locotenent-colonel Culiău, fostul adjunct al lui Pirvuțoiu, cărui i s-au interzis plecările în Anglia din anul 1988 pentru afaceri îndolnice, nu este decît consilier. Dar Dan Mihoc, ofiter însărcinat cu relațiile cu R.F.G. în cadrul aceluiași Direcții, a fost menținut în funcție.

Al treilea paravan al acestui dispozitiv: Banca Română de Comerț Exterior (B.R.C.E.).

• Noile Servicii Secrete

Dar fondul problemei rămâne: cine întreprinde aceste zone de umbră? Altfel spus: cui folosește încă Securitatea?

Ipoteza cea mai probabilă, dar și cea mai tulburătoare: Securitatea, acum administrată de noul Serviciu Român de Informații, a trecut, cu arme și bagaje, în

L'Évènement du Jeudi

5 Iulie 1990

serviciul F.S.N., câștigător în alegerile de la 29 mai.

Pentru că, cine organizează contramanifestațiile? Cine coordonează campania sistematică de intimidare lansată împotriva opoziției, de calomniere, amenințări, agresiuni și devastări de sodii?

Suspectul numărul unu: Virgil Măgureanu, șeful noului S.R.I., pe care o strinsă prietenie îl leagă de mai mult de zece ani de Ion Iliescu.

Crearea S.R.I.-ului, pe care îl conduce, a fost studiată încă din ianuarie. Trei oameni se întineau atunci pentru a discuta problema: Virgil Măgureanu, colonelul Mihai Stan și generalul Diamandescu, actualul șef al Inspectoratului general al Poliției București. De notat că acest Stan, astăzi numărul doi al S.R.I., era înainte vreme adjunctul generalului Emil Macri, principalul acuzat în procesul de la Timișoara, și șeful Departamentului 2 al Securității.

Intilnițele lor clandestine au loc la Ministerul Turismului, bd. N. Bălcescu. O cameră în etajul doi este cartierul general al viitorului S.R.I., Virgil Măgureanu vine foarte des și se arde acolo și în seara de 29 ianuarie. În acea zi, muncitorii marilor uzine din periferii defilează pe străzile capitalei. Sint mil, veniți „spontan” în apărarea puterii.

„În tot cursul serii”, relatează un martor: „Virgil Măgureanu, colonelul Stan și generalul Diamandescu, în compania altor ofitieri au condus operațiunile.

S-a repetat același scenariu în Piața Victoriei, pe 18 februarie, cind sute de manifestanți au intrat în sediul guvernului? Nu se știe. Dar surprinzătoare este identitatea primilor asediatori. Sint cinci. Și toți agenți ai Securității! D. Boboc este originar din Iași, restul toți građați, sint din București: Ion Roger este locotenent colonel, Fl. Bragoveanu, colonel, Petre Gavrilă, adjunct, Victor Antohi, locotenent major.

• O sută treizeci de bite

Altă serie misterioasă: aceea a provocatorilor ce se succed la sfârșitul lui mai printre contestatarii ce ocupă Piața Universității, în timp ce Ion Iliescu toamat le lansează un ultimatum de a părăsi locul.

Astfel, luni 14, spre amiază, un necunoscut agresează un tânăr grevist al foamei, Roger Cornica. Provocatorul reușește să fugă, dar fotografia sa, prinsă în momentul faptei, apare a doua zi într-un ziar. Mai mulți martori îl identifică: este vorba de locotenent-colonelul Simileu, fostul „securist” al întreprinderii I.S.P.I.F. din București.

În noaptea de luni spre marți, un nou incident: un grup de indivizi introduce 139 de bite, de fabricație industrială în corturile din piață. Instrucțiunile lor sint precise: „Sint pentru apărarea voastră”, murmură ei în urechile contestatarilor adormiți. „Dacă sînteți atacați, alergați spre Intercontinental și spargeți geamurile de la parter”.

Suficient pentru a justifica intervenția poliției.

Ziua următoare, în piață, lumea se întreabă mai ales despre prezența unui a-nume Doru Haraga care, cu o zi în urmă, a dat tircoale zonei greviștilor foamei toată după-amiază. „Haraga! Dar îl cunosc”, exclamă o femeie în vîrstă, care a întreprins multe demersuri la „Comisia de anchetă a abuzurilor” pe care el o conduce.

De treizeci de ani, cu părul nu prea lung, privirea alunecoasă, Haraga nu se simie în largul lui în pielea unui funcționar. Așteptat la birou, un prieten, M. Anghel, toamat a venit să-l țină companie. În mod ciudat, cel doi nu se tutulesc, în ciuda tinereții lor. Piața Universității? „Trec pe-acolo din timp în timp, după serviciu, cit fumez o țigară”, precizează Haraga, ale cărui răspunsuri devin și mai evazive în momentul în care i se pun întrebări despre comisia sa. Preocupările sale sint, evident, altele.

Revoluționar din primul ceas, Doru a fost unul din cei ce au ocupat Comitetul Central, în ziua fugii lui Ceaușescu în 23 decembrie. A jucat chiar un rol „istoric”, fiind cel care a desprins lozincă „Trăiască P.C.R.” de pe fațadă.

„Este curios”, remarcă fostul ministru al turismului, Mihai Lupoi, „L-am cunoscut pe Haraga pe 22 decembrie, eram împreună în interiorul C.C.-ului. S-a întimplat să-l reîntîlnesc acum o săptămîină la primărie. Ne-am împărțit noutățile.

Și atunci mi-a mărturisit că-și găise un loc bun la Măgureanu”.
Totul pare că se explică.
„Camera 10”, însărcinată cu stringerea mărturiilor, va fi o sucursală a S.R.I.

• Milițiile paralele

Dar ce fel de misiuni poate îndeplini un om ca Haraga? Răspunsul poate fi găsit în Piața Universității, printre greviștii. „Haraga este un trădător”, spune Rebeca, dezgustată. La 25 de ani, Rebeca Cercel este una din figurile tragice ale acestei revoluții. Și-a pierdut copilul de patru ani pe 22 decembrie, în Piața Romană, ucis de gloanțe, în brațele soțului ei. Rebeca a avut mai multă șansă: rănită în abdomen de o rafală, în seara de 23, în fața corpului A al Comitetului Central, a reușit să scape.

„Haraga știe ce mi s-a întimplat”, continuă ea. „De aceea vine tot timpul, să mă vadă în piață. Sub pretextul că m-ar ajuta, îmi cere tot felul de hîrți. La fel procedeză și cu ceilalți”.

„Misiunea lui”, Rebeca este convinsă, „este să ne aibă sub ochi și să adune dosare pentru toți cei care au fost în clădirea C.C.-ul, și care au văzut prea multe, după gustul guvernului”.

V. Măgureanu recunoaște că l-a cunoscut pe Doru Haraga. „A venit chiar la birou, să mă vadă. Un bălat simpatie, un pic cam exaltat. Dar, vedea d-ștră, ne asigură el, prefer să evit amatorii”.

Dar există lucruri și mai neliniștitoare: crearea unor „miliții paralele”, formate din persoane foarte tinere, recrutate dintre participanții la revoluție.

Seful uneia dintre aceste echipe este enigmaticul Gelu Voican, omul cu haine paramilitare și barbă albă, care a organizat procesul lui Ceaușescu.

La sfârșitul lui aprilie, Monica Necșoiu, inițial fascinată de personajul Voican, apoi revoltată de practicile sale, se decide să vorbească.

Tot în interiorul C.C.-ului, unde intrase pe 25 decembrie, îl întîlnesc și ea prima oară pe Voican. La jumătatea lui ianuarie, odată revoluția fermînă, cu inima grea, Monica pleacă la Galați, unde lucrează.

La Galați, o așteaptă o surpriză neplăcută: locul ei de muncă nu mai există. Supărată, Monica la din nou drumul capital, cu speranța de a se angaja. Și, cine știe, poate Gelu Voican o va ajuta.

„M-am pomenit acolo într-un grup de tresprezece tineri. Voican ne-a propus o slujbă. Aparent în poliție. Cum nici unul dintre noi nu făcuse școala, ne-a distribuit građații. Eu am fost numită sergent-major. Dar, de fapt, patronul era el. Noi trebuia să formăm o rețea, să ne infiltrăm unde putem și să-i dăm informații. Ultima misiune, de exemplu — era să mă angajez la secretariatul lui Ion Rațiu sau în garda sa personală”.

Monica evocă apoi itinerariul unui alt personaj: Ecavela Demetrescu, sublocotenent și vechi prietenă intimă a lui Gelu Voican. Ea este cea care apare lângă Voican în filmul integral al procesului Ceaușescu, fumind ostentativ o țigară, la morgia, în spatele sierului dictatorului defunct.

• Antrenamente speciale la piscină

Dan Ioșif, un alt revoluționar cu gură mare, despre care nu s-a știut niciodată ce funcție avea în cadrul guvernului, se detașează, împreună cu Voican, ca unul din principalii regizori ai acestor urzeli oculte.

Și el, la rîndul lui, și-a făcut mișcile personale. Recrutată printre tinerii sportivi din țară, oamenii săi au urmat un antrenament regulat, în februarie la piscina municipală din București.

„Nici un cetățean, partid politic, instituție sau întreprindere, nu face obiectul vreunei supravegheri”, promisiune solemnă făcută de către noul ministru al Apărării la 21 februarie.

Cu toate acestea, incidentul survenit la Hotel Intercontinental în după-amiază zilei de 13 mai, arată încă odată: cooperativa „Ochiul și Urechea”, cum o numesc românii, are un viitor luminos.

Sub presiunea clienților, recepționera aruncă o ultimă privire pe un panou: „lumină verde” — cameră liberă, „roșu” — ocupat „verde și roșu” — în carantene. Lîngă luminile roșii, este un cartonaș indică numele ocupantului. Camera 410 are becul roșu aprins dar nici un cartonaș.

„Cu siguranță este un scurt-circuit”. Își aduce aminte că a remarcat această anomalie acum câteva zile, dar nu-i acordase importanță — „Să vedem registrul”. Nimeni în 410! Camera servește drept depozit? Este totuși una din cele mai bune camere ale hotelului, cu vedere magnifică, în special spre Piața Universității. Hotărîtă să se lămurească, recepționera însoțită de un coleg, bate la 410. Înăuntru doi indivizi. Își prezintă legitimațiile. Accente indică o unitate militară. Pe balcon, obiectivul unei camere video, montată pe un suport, este îndreptat spre pătă unde „golani” continuă mișingul maraton. Contrariată, recepționera telefonează directorului M. Marin Stanca: „Ce facem?” „Nimic”.

• Adresele securității

La sfârșitul lui mai, redacția săptămînalului „Expres” deține informații despre adresele multor sodii de securitate din București.

Imediat, Roxana Lungu, ziaristă, în doi fotografi și zboară spre locurile acestor „apartamente conspirative”. Strada Mătășari; clădirea indicată nu se distinge de cele două clădiri vecine. Un examen mai atent permite observarea anomaliilor. Nici un număr pe fațadă, cuprins undeva între 61 și 67. Aceeași situație în strada Austriului, dar de data asta, este vorba de o reședință particulară spațioasă, evident, locuită, judecînd după apariția unei femei la o fereastră a primului etaj.

La adresa următoare, strada Cihoski, nimeni. Reporterii fotografiază nestingherii, înainte de a urca în mașină. Dar pericolul le este întors: nici nu au pornit bine motorul, că o a doua mașină demarează în trombă și blochează strada. Un general în uniformă — este vorba de generalul Drăgoi, se va afla mai tîrziu — însoțit de trei civili, iese din automobil și îl interpelează pe curioși. Mașina le este percheziționată, actele și materialele foto confiscate.

• Acte și fotografii confiscate

Dacă prezentul, trecutul și viitorul Securității ar trebui spuse într-o singură poveste, aceasta ar fi cea a Getei Dimitenu.

Semn particular: această profesoară bucuresteană identifică un „securist” printre vecinii săi de palier.

Semnele cartierului, omul era arogant și retras. Niciodată locatarii nu-și amintesc să-l fi văzut salutînd pe cineva. Survine ceea ce știm: tiranul cade. Dar în blocul Getei, nu se produce altă o revoluție, ci mai degrabă un adevărat miracol: „securistul” începe să dea „bună ziua”, să se intereseze în ascensor de sănătatea copiilor, să țină ușile.

Săptămînilor trec. Într-o bună zi, o nouă și de neînțeles metamorfoză: „Securistul transfigurată” redevine sumbru, trufăș, dezagreabil. Gela se întîlnește pe culoar cu fiul acestuia. „Tata este mulțumit. A fost reangajat. Pentru noi nu este prea plăcut, vine seara tîrziu. Zice că e mai mult de lucru ca înainte”.

Cercul este închis. „Reconcilierea națională obligă”, ar spune fără îndoială, Iliescu.

INVĂȚĂMINTELE UNOR ALEGERI

Un loc comun care tinde să prindă rădăcini încă dinainte de alegerile de la 20 mai (când rezultatul acestora, chiar dacă nu și procentajele concrete, era de prevăzută) este comparația dezamăgitoare cu vecinii noștri: „Iată că în aceleași condiții, sau în condiții foarte asemănătoare, polonezii, ungurii, germanii din Est au votat bine, în vreme ce noi...” Trec peste faptul că acest gen de vâlcăreală defășisită trebuie să fi jucat el însuși un rol deosebit de discret în deznodământul confruntării electorale. Ceea ce este mai grav e că, pe termen lung, sentimentul unei nedrepte „singurătăți” riscă să ne facă impermeabili la orice învățăminte pe care le-am putea trage de pe urma scrutinului.

De aceea, voi începe prin a contesta aparenta fatalului contrast. Nu pentru că în alte părți alegerile au adus la putere partide fără filiație vizibilă cu comunismul, iar în România pe ex., cristo-și/sau neo-comuniștii din Frontul Salvării Naționale, situația este radical diferită la noi, față de acele țări. Cu excepția poate a Poloniei (și cu siguranță a Cehoslovaciei), peste tot în statele fostului bloc răsăritean unde s-au ținut primele alegeri libere, marți înfrinți au fost tocmai acele forțe care constituiesc motorul schimbărilor, evoluțiilor sau revoluțiilor respective. Și acolo ca și aici, proiectul revoluționar inițial a fost abandonat în fața urnelor de „majoritatea silențioasă”, adică de sectorul cel mai conservator al populației. Acesta a optat pentru soluția cea mai „sigură”, cea mai anodină (în înțelesul etimologic al cuvântului: lipsită de durere, de risc, de sacrificii), în tranziția de la ceea ce cunoșteam drept comunism la ceea ce își imaginează a fi democrația.

Să mi se îngăduie să mă opresc puțin asupra acestui paralelism.

În Germania Răsăriteană bunăoară, literalmente măturat a fost faimosul Neues Forum, organizație informală înființată din rândurile intelectualilor și artiștilor disidenți, care în urmă cu numai câteva luni reușise să aglutineze protestul latent dar unanim al societății civile împotriva regimului anchilozat și corupt al lui Honecker. La ora urnelor însă, exigența de democratizare politică cuprinzând deopotrivă și pe aceea de regenerare morală și de justiție socială, ce forma baza ideologică al Forumului, a fost înălțată de un proiect mai limitat și mai accesibil, și anume reunificarea Germaniei cu alinierea Estului la standardele de bogăție și putere ale Vestului.

Tot astfel, în Ungaria, zestrea utopică din discursul „cluburilor” intelectuale de sorginte lukacsiană care, printr-o muncă răbdătoare de ani de zile, au reușit să sensibilizeze opinia publică (inclusiv o parte a clasei politice din sinul Partidului Comunist) la necesitatea reformării din temelii a sistemului, a cedat locul după alegeri unei filosofii guvernamentale de tip liberal „clasic”.

Trebuie de asemenea luat în considerare faptul că pretutindeni procesul electoral a sancționat trecerea spre un model de democrație pluralistă reprezentativă (și nu una directă, ca de pildă în Grecia Antică). Ca atare, firește, mult mai solide garanții de eficacitate a apărut în această perspectivă a prezenta mecanismul „partidocrației” reconstituit cu mai mult sau mai puțin succes după înfrângerea parantezelor comuniste, decât mișcările sociale care înfruntau Revoluția, și al căror teren specific de manifestare îl constituie strada și unanimitatea efemeră a protestului, repede fărâmițată după victorie în diverse grupuri de interese, ce și-au aflat în partide fășasul de expresie delegată pe teren parlamentar. Oriei de cinic ar suna aceasta, aformismul shakespearian își păstrează deplina valabilitate: „Maurul și-a făcut datoria. Maurul poate (sau mai bine zis trebuie) să plece”.

POST-SCRIPTUM

Evenimentele de la București m-au surprins când abia încheiasem o meditație ce se voia senină, pe marginea recentului proces electoral și îl expediisem în țară. Firește, că oricine își poate imagina ce a mai rămas din această seninătate cu greu dobândită (...)

Nu pot încă să-mi dau seama dacă este vorba de un nou putsch, menit să lichideze definitiv componenta revoluționară a procesului românesc, sau de o demonstrație de forță a Puterii proaspăt legitimată de alegeri, care a dorit să-i „înețe minte” pe opozanți și contestatari, legitimându-se încă odată printr-un plebiscit al bitei. Admițând — e răul cel mai mic! — că ne aflăm în fața variantei secunde; nu e cu totul inutil să încercăm să extragem și de aici unele învățăminte, în continuarea aceluiași oferite de alegeri (căci „învățarea de minte” apare ca un corolar firesc al unui scrutin ca cel de la 20 mai).

Să începem prin a întoarce „argumentul” rebeliunii fasciste — sau, cu o referință mai neaoșă, legionară — folosit de dl. Ilescu pentru a chema în apărarea sa vajnicele „batalioane de asalt”¹⁾ proletare. Dezvăluind cu ajutorul acestora un adevărat pogrom împotriva „golaniilor” (pe cînd și împotriva jidanilor, masonilor și/sau a... bicicliștilor²⁾), recurgînd la agresivitatea primară, la ura cavernică împotriva spiritului (o dovadă de strugărele suferite de Universitatea din București și Institutul de Arhitectură, precum și studenții vînați de mineri la eroicul strigăt „Jos intelectualii”³⁾).

Generînd o stare de război civil, dublîndu-și poliția prea puțin eficace sau nu tocmai zelosă de o para-poliție ce nu se încurcă în chibbușării legale⁴⁾, domnul Președinte demonstrează cu prisosință că fasciștii e chiar el⁵⁾. Iar dacă nu e așa, recursul la sperietoarea legionară constituie în cel mai bun caz o erasă ireponsabilitate. Căci în politică, la fel ca în magie (dl. Geu Voican o poate confirma), cuvintele au o ciudată eficacitate, putînd chiar crea obiectul pe care îl invocă. Agitîndu-se și de circumstanță „primejdia fasciștii”, dl. Ilescu riscă să reintroducă pe eschierul public o forță politică demult dispărută, să facă din ea o prezență, o realitate⁶⁾.

În al doilea rînd, „plebiscitul bitei” pune în chip un adevărat pericol în evidență una dintre limitele

Acest context constituie după mine genul proximal în cadrul căruia putem situa mai bine „cazul” României, inclusiv cu diferențele sale specifice.

Nu mai este un secret pentru nimeni faptul că stereotipul lingvistic „Revoluția din Decembrie 1989” acoperă de fapt două fenomene politice distincte, deși sincrone, că are o latură autentic revoluționară și una putschistă. Alegerile din mai 1990 au însemnat în fond victoria celei de-a doua (armată, o parte a nomenclaturii și o parte a Securității), a cărei expresie politică este Frontul Salvării Naționale, asupra celei dintîi, în pofida faptului că, în evenimentele din decembrie, eficacitatea intervenției unelii a fost submediocră, iar prețul de sînge și de eroism plătit de cealaltă a fost imens. Explicația acestei noi „imoralități istorice” ar consta, după o versiune nu lipsită de temei care circula la București, în aceea că prevalența tendinței revoluționare radicale ar fi pus în pericol anumite scenarii adoptate de centre internaționale de decizie — și nu mai este nevoie să spunem care sînt acestea —, de tranziție globală „echilibrată” a statelor din fostul bloc sovietic spre un nou model politico-economic; drept care, din rațiuni străine de voința romanilor, au fost „împinse în față” acele forțe capabile să frîneze procesul, să-l mențină în cadre și limite prudent „acceptabile”. Fără să contest îndreptățirea ori măcar verosimilitudinea acestei analize, personal prefer să-mi centrez atenția asupra factorilor endogeni care au dus la rezultatul cunoscut al recentelor alegeri.

Tirania lui Ceaușescu s-a prăbușit atunci cînd, în locul nemulțumirii surde și pasive sau a disidenței fără ecou și priză socială, a avut de înfruntat o alianță nicăieri situată dar reală a unui „proletariat intern”, alit pe baze biologice: tinerii (îndeosebi studenții), cit și sociale: muncitorimea, cu un „proletariat extern”: minoritățile. Am desemnat cu aceste concepte aparținînd lui Toynebo sectorul populației căruiă dictatura l-a răpit orice perspectivă și speranță de viitor, orice „orizont de așteptare”, și care, nemalavînd nimic de pierdut, a fost împins la o revoltă a disperării. Firește, și „proletul” leșit dintr-o asemenea revoltă nu putea fi decît de o desperată și simplă radicalitate, reducîndu-se în fond la a cere exact contrariul (nimic mai mult dar și nimic mai puțin) a ceea ce a fost regimul comunist în România.

Desigur, o asemenea negație nu poate tine loc de cultură politică pozitivă, cu atît mai mult în condițiile în care patru decenii de totalitarism au făcut imposibilă menținerea fie și a unor germei a ceea ce existase în această privință în perioada interbelică. Faptul s-a vădit și în dezolantă lipsă de program a partidelor de opoziție — unele dintre ele „istorice” — (re)apărute după Decembrie. Acestea s-au mărginit să preia frazeologia negatoare a Revoluției, dar fără a beneficia de acoperirea morală a celor care au făcut-o. De aceea, cînd a sunat ceasul „partidocrației” (care decamdată pare a fi o fază obligatorie în procesul de decumunizare), alegătorii au fost lesne de manipulați de unicul mecanism partinic en place și coerent, acela al Partidului Comunist, moștenit de Frontul Salvării Naționale.

Poate, doar cu excepția Rusiei, nicăieri ca în România comunismul nu a produs o disoluție atît de avansată a societății civile. Din lipsă de spațiu nu voi insista asupra acestui proces, ale cărui principale pirghii au fost dezbinarea, teroarea și corupția. Fapt este că otrava subtilă formată din indolență, pasivitate, ignoranță, lipsă de inițiativă și responsabilitate, din débrouillardise sau din infantilismul de nepotul „asistat” de către figura paternă a Statului sever și protector, într-un cuvînt ceea ce Erich Fromm numea „frica de libertate”, a pătruns foarte adînc în noi, prinîndu-ne în plasa unei complicități obiective între victime și călăi.

Plebiscitul bitei și alte învăță(ri de)minte

conceptului de democrație. Acesta posedă o latură cantitativă și una calitativă, și nu poate fi considerat cu adevărat realizat decît cînd între cele două există un deplin echilibru, ba chiar cu o ușoară subordonare a primului aspect față de cel de-al doilea. Democrația cantitativă constă în principiul majorității, din care populații și demagogii de toate culorile și culorile cred ori doar afirmă că se poate deduce principiul suveranității populare. Numai că, pentru ca aceasta să existe, ea trebuie să emane de la un popor, adică de la o comunitate individuală de cetățeni, și nu de la o masă de manevră care, de bună seamă, nu e decît o gloată gata oricînd de a se transforma în hoardă. Democrația, dimpotrivă, nu poate fi concepută fără trecerea cantității în calitate, ceea ce înseamnă fără toleranță, fără că majoritatea să garanteze dreptul la dezacord și control al minorității. O Putere, chiar „consecrată” electoral, care scurge la cantitate împotriva calității, la majoritatea coruptă sau manipulată împotriva minorității care gîndește, luptă, greșește chiar, avînd însă drept unic mobil binele public, este o Putere care și-a pierdut orice legitimitate. Este cazul guvernului dlui Ilescu: după măcelul din iunie, dacă mai are fie și o umbră de sensibilitate democratică, el trebuie să plece. Căci, pe lângă toate celelalte, acțiunile sale rup contractul social încheiat în urmă cu nici o lună în fața urnelor și pun alegerile de la 20 mai sub semnul unei fraude morale: mulți din cei care au crezut în promisiunile mincinoase ale F.S.N.-ului au votat de bună credință pentru democrația pe care dl. Ilescu făgăduia să o aducă pe calea cea mai „sigură”, cea mai lipsită de convulsii de tot soiul. N-au votat pentru ca bande de sicari să terorizeze populația Capitalei, nici pentru ca Piața Universității să devină Tien-An Men, nici pentru eliminarea poate chiar fizică a opoziției, nici pentru umplerea temențelor abia golite, nici pentru reactivarea camerelor de tortură încă umede de sîngele victimelor lui Ceaușescu...

Cum însă nu cred să putem miza prea mult pe sensibilitatea democratică a actualilor guvernanți, aș propune în încheiere două modalități practice de acțiune. (...) Puterea judiciară românească (independentă, nu? într-o democrație) trebuie pusă în fața

De aceea, Revoluția (și nu putsch-ul) din Decembrie, odată epuizată dinamica ei inițială ce acționase aglutinant, a dus — într-un mod doar în aparență paradoxal — la accentuarea fărîmițării corpului social. În primul rînd puritatea ei a pus în fața imaginarului colectiv o oglindă în care fiecare și-a putut contempla propria-i abjecție, ceea ce în mulți a provocat o reacție de ranchiunos recul. În al doilea rînd radicalitatea negatoare a acesteia constituie o clară amoninare la adresa „intereselor create”, pe care Frontul promite tacit să le menajeze.

„Frica de libertate”, resentimentul și interesele vinovate sînt aadar factorii care au dus, în fața urnelor, la legitimarea putsch-ului și la dezavuarea revoluției, pilonii pe care F.S.N.-ul a construit în jurul său o coerență provizorie în sinul unei societăți învertebrate. Mai mult, cu îndelungata experiență dobîndită ca militanți comuniști, liderii acestuia au izbutit să inoculeze dihonnia și în sinul „blocului social” revoluționar, învrăjbindu-l pe intelectualii cu muncitorii, pe români cu maghiarii.

Adevărul este că au reușit să o facă exact la timp (din punctul lor de vedere), de unde și obstinția cu care au refuzat aminarea alegerilor: exact în momentul în care Utopia (negativă) a Revoluției începe să se articuleze într-un discurs politic ce privește în fața întrebărilor concrete pe care le ridică situația actuală și încearcă să le ofere un răspuns. Grupul pentru Dialog Social, Proclamația de la Timișoara, Alianța pentru Democrație, sublimul „golani” din Piața Universității sînt tot atîtia simptome îmbucurătoare ale acestui fenomen. Doar că ele se consumă din nou la nivelul unei mișcări sociale, ale euforiei lirice a acțiunii pure de tipul Mai '68, care decurată, cită vreme ceasul democrației directe, a autonomizării depline a omului ca om nu a sunat încă, n-aș zice că sînt vane — căci importanța lor este imensă, dar rămîn ineficace pe terenul democrației reprezentative, dat fiind că nu și-au aflat ecoul în discursul partidelor, adevărații protagoniști ai acestei faze.

De aici și sarcinile imediate, care constituie după mine adevăratele învățăminte ale recentelor alegeri din România.

În primul rînd trebuie refăcută cu orice preț unitatea „blocului social” al Revoluției din Decembrie, ceea ce înseamnă crearea unui spațiu de dialog între componenții săi, un spațiu în care fiecare să poată asculta și să se poată face ascultat de celălalt, un spațiu al teroapilor sociale colective. Perpetuarea dezbinării actuale riscă să perpetueze fantasmăle tiraniei, posibilitatea de manipulare a unor mase gregare și inerte, iar în cazul „problemei naționale” poartă de-a dreptul în sine pericolul lăbanării Transilvaniei.

În al doilea rînd, acest „bloc social” trebuie fie să-și caute o articulare de partid capabilă să se insereze în sistemul reprezentativ parlamentar, fie, în calitate de instanță morală depozitară a legatului Revoluției, să găsească modalități de a influența în mod hotărîtor pe cele existente, în primul rînd, firește, partidele de opoziție, dar fără a exclude chiar Frontul, sau mai bine zis baza de mase a acestuia.

În al treilea rînd, și acesta mi se pare punctul cel mai important, trebuie cucerite teritoriile din ce în ce mai largi de autonomie și acțiune informală, directă, în care libertatea să nu fie o prerogativă delegată, ci res publică exercitată cotidian de fiecare. Nu mă refer atît la manifestațiile de stradă și la ocuparea pietelor din marile orașe, care, deși își au importanța lor, pot sfîrși prin a-l obosi pe micul burghez obligat să-și întreprindă volajul în troleibuz, după opt ore de birou, către aromitorul refugiu al fotoliului din fața televizorului; mă gîndesc la autoorganizarea locală și la mîile de alte forme de auto-organizare a societății, care rămîn încă de inventat, și în care se poate în sfîrșit încheia — mai degrabă decît pe terenul „partidocrației” — o adevărată societate civilă românească. (Liste independente, bunăoară, ca aceea a Grupului pentru Dialog Social, pentru care am votat, și al locului în care în Camera Reprezentanților sau în Senat, cit la nivel municipal, de sector, în Universități, edituri etc., unde se poate face o politică alternativă.)

Dincolo și în pofida descurajării produse de primele alegeri libere din România, ca un incorrigibil soixante-huitard ce mă află, îndrăznesc să trimit prietenilor din țară un mesaj optimist: Ce n'est qu'un début, continuons le combat!

responsabilităților ei: adică ori să facă dreptate ori să se demaște că a rămas aceeași: o anexă neputincioasă a executivului. În al doilea rînd, și mai ales, pișă la împăratul”, da-da, chiar „pișă la împăratul” de care se indigna nu demult o gazetă guvernamentală⁹⁾. Trebuie alertate toate forurile cu putință: Amnesty International O.N.U., Comunitatea Europeană, Consiliul Europei și Conferința pentru Securitate și Cooperare în Europa, diversele Internaționale — creștină, democratică, liberală, socialistă — la care sînt afiliate partidele politice etc., în legătură cu gravele violări ale drepturilor omului și cu primejdia instaurării unei noi dictaturi comuniste în România.

¹⁾ Pe nemțește Sturmabteilungen sau mai pe scurt S.A. Aud că ar intenționa să le boteze „Gardă Națională”.

²⁾ Dic. Petre Roman, aceasta nu vî amînteste oare de scurta dar plină de miez alocuțiune: Muera la inteligență! — pe care veți fi cunoscînd-o, mîncăr din tradiție familială — a generalului Millan Astray, rostită în Aula Magna a Universității, atunci cînd franchiștii au ocupat Salamanca? Ori poate tocmai fiindcă o cunoașteți...? Să învățăm din experiența altora, cum ar zice tovarășul Deng Hsiao-Ping.

³⁾ Cum se cheamă așa ceva în America Latină? „Batalioanele morții”, dacă nu mă înșel.

⁴⁾ Un private joke de generație: Le chienli e'est lui mème!

⁵⁾ Dacă nu a și făcut-o, Uniunea „Vatra Românească”, ai cărei membri par a fi „detasamentul de șoc” al F.S.N.-ului pe „frontul” național (sau cum mineri sînt pe cel social), seamănă izbitor s-a cimentat „compromisul istoric” dintre fasciști, stalinisti și K.G.B.-iști...

⁶⁾ Obidiții ardeleni din secolul trecut sîntau prea bine că aceasta era singura lor modalitate de apărare împotriva puterilor așezate și a arbitrarului local.

Pagină realizată de
VICTOR IVANOVICI

„GLORIOASELE REVOLUȚII ALE EUROPEI RĂSĂRITENE” ACEASTA ESTE CU PUTINȚĂ, REALMENTE

AGNES HELLER

(Urmare din numărul trecut)

Revoluțiile est-europene sînt revoluții post-moderne. Revoluțiile moderne s-au ridicat împotriva rînduilelor politice, sociale și economice pre-moderne; în opoziție cu asemenea revoluții, revoluțiile post-moderne răscoarnă un sistem politic modern pervertit și încep deconstrucția unei ordini social-economice pervertite, tot alți de moderne. Iată motivul pentru care ele sînt „revoluții glorioase” în toate sensurile acestui termen. Post-modernii vin „după” experiența istorică a formelor mult pervertite ale modernității. Din același motiv, ele nu debutează cu idei nemaluzite, cu noi proiecte și „ideologii”. Dacă oamenii doresc acest lucru, noi instituții și forme de viață pot să apară totuși la capătul drumului. Dar post-modernii nu ambiționează o transcendere a modernității.

IAȚI. Ei vor, pur și simplu, să facă mai suportabilă această modernitate. Revoluțiile post-moderne nu se autopercep ca stații-tranzit într-o călătorie îndreptată spre alte lumi îndepărtate, o călătorie care ar transcende clipa după clipa obiectivele și orizonturile actuale de viață. Și tocmai în acest sens ele sînt revoluții glorioase.

CONCLUZIE

Viitorul Europei răsăritene este deschis. Totul este posibil; ceea ce se va întâmpla efectiv depinde în primul rînd de actorii de pe scenă. Scenarii gata elaborate nu există. Actorii improvizează. Ei învață să joace.

Instituțiile liberal-democratice pot prinde rădăcini, societatea civilă puternică și responsabilă poate să apară în această regiune a continentului, dar, pe de altă parte, naționalismul (un anumit naționalism, nu cel de gen revoluționar, pe care îl generează națiunile) poate la rîndul său să se dezvolte. Și, în sfîrșit, ca un posibil rezultat final regretabil, instituțiile de tip autoritar sau dictatoriale ar putea la rîndul lor

să ocupe scena. Bunăstarea poate crește, dar și sărăcia se poate perpetua. Pot lua ființă state ale bunăstării, dar poate precumpăni și legea junglei, în spiritul unui darwinism social nerreflexiv. Concordia sau discordia, unitatea sau războiul, înlocuirea reciprocă sau ura tuturor împotriva tuturor — toate acestea pot prinde ființă. După toate probabilitățile, scena va difera de la un stat la altul, de la o zonă la alta.

Dar, indiferent de ceea ce se va întâmpla în viitor și oricum vor cădea zarurile, realizîndu-se, să zicem, scenariul cel mai optimist sau adevărîndu-se cea mai înșurubată dintre premoniții, nimic nu poate schimba un fapt crucial: în anul 1989 națiunile est-europene au schimbat cursul istoriei. Ele au curmat odată pentru totdeauna dictatura totalitară, de la Elba și pînă la granițele Uniunii Sovietice, și nu este exclus ca acest fapt să aibă noi reverberații. Națiunile europene au anulat Yalta, au pus capăt războiului rece și au sădit arborile speranței în perspectiva secolului XXI. În anul 1989 cărțile pachetului de joc al istoriei universale s-au împărțit din nou în Europa de est, iar rezultatul partidei a fost un sir de revoluții glorioase.

Ce-i drept, națiunile Europei răsăritene au plătit scump și cu anticipație rolul lor în cadrul istoriei universale. Lista celor care au pierit este imensă, iar suferințele prin care au trecut milioane de oameni nu vor putea fi uitate. Și totuși, aruncînd o privire asupra prezentului, avem temeiuri să ne bucurăm pentru tot ce s-a întâmplat recent și se va mai întâmpla, murmurînd „A noastră este ziua ce-o trăim acum / A fost răpus turbatul cîine”.

Traducere din engleză : SORIN VIERU

ÎN LOC DE ERATĂ

Stimate Doamnăle ANDREI PIPPIDI,

Urmăresc cu mare interes revista în care aveți onoarea de a semna, și apreciez deosebit de mult gîrla D-ilor membri ai „Grupului pentru Dialog Social” — prințre care vă numărați — de a face lumină în aspectele cunoscute și necunoscute — în cea mai mare parte ale vieții sociale, politice, religioase ș.a.m.d. ca și a dezvoltării arhitectonice, din București noi și vechi — și vă sugerez cu această ocazie să începeți un serial cu suferințele îndurate de toate orașele României, mai ales în ultimii aproape 50 de ani, dar și înainte.

N-aș fi îndrăznit să astern aceste rînduri dacă n-aș fi observat două inadvertențe strecurate în explicațiile a două dintre interesele imaginii ce le-ați publicat — preluate, desigur, din rîndul celor ce au fost expuse la Sala „Dalles”. Astfel la pagina 9, fotografia avînd explicația „Str. Dionisie”, ar trebui să o aibă de fapt pe aceea — corectă — de „Cl. Moșilor” (este vorba de segmentul dintre B-dul Hristo Botev și Str. Sfinților, întretăiată cu Cernica, unde se află Biserica „cu Sfinții” („cu Sibile”), care a suferit mult și în 1977, și în 1980, și la ultimul/ultimele cutremure; trebuie făcut ceva!). La pagina 11, unde se află reproducă schița de sistematizare a Pieții Victoriei, realizată de Dușitu Marecu, explicațiile din dreptul celor două numere — (1) și (2) — trebuie inversate; deci — așa după cum se poate vedea și pe schiță (de plan, adică), în stînga se află „Ministerul de Externe” („Palatul Victoriei”), iar în dreapta „Muzeul Prof. Grigore Antipa” — aceasta din urmă re-

marcîndu-se tocmai prin poziția particulară, neparalelă cu noul edificiu al M.A.E.

În altă ordine de idei — dar referitor tot la imaginile publicate în numărul din 8 Iunie 1990 (21) al revistei „22” — vă rog a mai primi următoarele constatări:

1. La pagina 8, detaliul de fatadă de casă înfățișată aparține falmoasei „Case cu goamuri bombate” (convexe) de pe Str. Ep. Radu Calomfirescu nr. 15, colț cu strada Stela Spătaru și cu B-dul Hristo Botev, casă ce a fost ridicată — după cum arată Dl. George Potra — între 1858—61 (anul se află pe frontonul laterii dinspre curte), de Petre T. Dancovici mare neguțator toptangiu, parțial pe locul vechii case a lui Dumitrascu, Rudeanu, Pahomie — pomenită la 1 Mai 1871 — și parțial alături de această veche casă, folosindu-i temeliiile și o parte din beci!

Fotografia prezentată surprinde o parte din fațada din Str. Stela Spătaru, de altfel, numai aceea mai este originală, cealaltă, opusă dinspre H. Botev, fiind total prefăcută!

2. La pagina 10 — în același număr — prima imagine din dreapta, sus, înfățișează o frumoasă clădire din 1908 (anul pe fațada la stradă), cu un cartouche, probabil o transformare a unei case din veacul XIX, ce există și în prezent pe Str. Olteni nr. 3—5 — inclusiv cea din colțul sting al fotografiei — și nu așa cum apare în Albumul documentar „STAREA ORĂȘULUI”, realizat cu ocazia expoziției de la „Dalles”, unde — la paginile 92—95 — apar(e) demolate(a) ori în timpul demolării!

3. Pe aceeași pagină 10 se mai află două fotografii înfățișînd două detalii ale „Casei cu Armuri” (Casa Iliad ori Eliad), de pe strada Mircea-Vodă nr. 5 (acum

sediu „Casei de Cultură a Sectorului 3”), care datează — în parte, adică cel puțin încăperea beciului acoperită cu un semi-cilindru de cea. 5—6 metri diametru — de la jumătatea veacului XVII, așa după cum a concluzionat în urma cercetării casei Dl. arh. Paul Emil Miculescu, cu toate că pe două din fațadele casei se află doi ani diferiți, și mult mai recent: „1857 și 1883”, reprezentînd două refaceri. Eleganțul grilaj ce poate fi admirat în cele două imagini, ca element principal al acestora, fusese realizat în 1894 — după cum o arată inscripția înscrisă pe unul din blocurile de piatră ce alcătuiau baza grilajului — și a fost demontat, cu o grijă destul de mare pentru a nu fi deteriorat, prin ianuarie 1987, pentru a se putea trasa noua stradă Mircea-Vodă (ce trebuia să se cheme B-dul Mircea cel Mare). Atunci a dispărut sub cupa excavatorului și impresionantul zid de înclina, prevăzută cu mezezeze, și acestui conac din inima Capitalei, datat tot de către Domnul P. Em. Miculescu în veacul al XVII-lea. Cu cel circa 6,50 metri înălțime, circa 0,50 metri grosime și urmele drumului de străjă vizibile pe fața dinspre curte a zidului, acesta reprezintă unuic vestigiu al marilor curți boieresti fortificate din Capitală, dispariția acestei relicve fiind o pierdere la fel de ireparabilă ca și a Schitului Maicilor, a Văcăreștilor, ori a Bisericii Sfînta Vineri — Herasca! Să nu ne mirăm însă, grilajul amintit fusese executat tocmai pentru a înlocui zidul fortificat dinspre Mircea-Vodă — dărîmat în urma trasării acestei străzi pe la 1890 — blocurile de piatră și grilajul sînt deoparte în curtea casei.

Casa mai avea ca element funcțional și de decor în același timp, o scară de onoare în formă de potcoavă ce innobila

fațada la stradă, scara ce a fost demontată în același an 1987, și care este depozitată — ori era, cel puțin pînă în 1989 — în curtea casei, în spate...

Sperînd că veți primi aceste constatări, izvorite din dorința de a face lumină asupra adevărului, vă rog a primi respectuoasele mele urări de bine și de sănătate și de succese în activitatea ce o desfășurați!

1) Concluziile D-lui Potra ce a văzut pîvnite. („Din Bucureștiul de ieri”, vol. I—II, 1990).

2) În casă a locuit Dr. Nicolae Prulescu; acum este progenitarea Fam. Angelescu, urmașă a lui.

10 Iunie 1990

Cu stîmă,

DAN D. IONESCU

Rectificare

Într-o scrisoare a D-lui Dan Băescu-mi se atrage atenția asupra unei regretabile confuzii de nume pe care am făcut-o între un anumit Rădăceanu, socialist aliat cu comunistii și academicianul profesor și rector cîndva al Academiei Comerciale, Răducanu, fost național-țărănist, condamnat la 20 ani închisoare de regimul comunist. Vina e, desigur, a mea că n-am controlat ceea ce mi s-a spus, cu atît mai mult cu cît scriind despre pătimirile puscărișilor politici mă refeream la un om care a pățit de pe urma unor persecuții fără vină.

ARȘAVIR ACTERIAN

CLUJ: „FORUMUL INDEPENDENT ROMÂN”

La Cluj, din inițiativa dr. Octavian C. Buracu, președintele C.P.U.N., fost candidat independent pentru Senat, a luat ființă „Forumul Independent Român”, care urmează să devină o alternativă de larg interes cetățenească la actuala situație postelectorală din țara noastră, dominată practic de o singură formațiune politică, în care nu există o formă de opoziție puternică, obligatorie într-un climat politic cu adevărat democratic.

Inițiativa constituirii unui asemenea forum a pornit de la constatarea că în competiția electorală de la 20 mai, candidații independenți, de cele mai multe ori personalități reprezentative din lumea artei, științei și culturii, nu au avut câștig de cauză, în special datorită participării solitare în această confruntare, lipsii de mijloace financiare, de posibilități de organizare și de desfășurare a campaniei electorale în condiții corespunzătoare. Se consideră, de asemenea, că în condițiile politice actuale din România se impune necesitatea prezentei active în viața politică, economică și socială a tuturor cetățenilor fără coloratură politică, conștienți de importanța deosebită pe care o reprezintă în aceste momente o atitudine de independență responsabilă.

Crearea acestui forum constituie și un răspuns la măsura controversată a Guvernului și Parlamentului țării de a dizolva C.P.U.N.-urile de la nivelul județelor, municipiilor, orașelor și comunităților. Aceste consilii formate în majoritate din personalități independente participante activ la evenimentele din Decembrie și care constituiau singurele organisme legitime ale puterii legislative în teritoriu, asigurau, pînă la viitoarele alegeri locale, desfășurarea vieții economico-sociale, în condițiile unui control pluripartidic.

Prin dizolvarea acestor consilii locale este anulat principiul separării puterii legislative de puterea executivă și judecătorească transferînd, în același timp, puterea legislativă deținută de independenți și de reprezentanții principalelor formațiuni politice în mâinile unei puteri executive (prefecturi și primării) în cadrul căreia F.S.N.-ul și partidele afiliate urmează să aibă un rol determinant.

În aceste condiții este pusă sub semnul întrebării însăși asigurarea condițiilor absolut necesare pentru desfășurarea alegerilor locale în deplină libertate și democrație.

În actualul climat de reală incertitudine politică, „Forumul Independent Român” face un apel la toate personalitățile neînregistrate politic la independenți din cadrul C.P.U.N.-urilor, la cetățenii de bună credință, la tinerii din instituțiile de învățămînt, din întreprinderi și de la sate de a contacta comitetul de inițiativă din Cluj pentru a stabili, împreună, modul de organizare și de eliberare a unei platforme comune în care să fie abordate într-un larg consens opțiunile și principiile de luptă împotriva comunismului, de libertate, democrație, umanitate, frăție și prosperitate în țara noastră.

Apelul „Forumului Independent Român”, difuzat prin presă, radio și televiziune a declanșat deja un larg ecou în rîndul cetățenilor din județe și din Capitală, anticipînd o posibilă forță constructivă de care va trebui să se țină cont la viitoarele alegeri parlamentare și locale.

Comitetul de inițiativă Cluj
„ATLAS — Clujul liber”
Bd. 22 Decembrie nr. 58
Dr. OCTAVIAN BURACU

O precizare

Medicul specialist neuropsihiatru POPESCU HARICLEEA, de la Căminul — spital nr. 4 Plătărești, județul Călărași, aduce o precizare în legătură cu articolul „Dreptul la afecțiune și demnitate” semnat de Al. R. Săvulescu, apărut în revista „22” nr. 26 din 13 Iunie 1990:

— numărul de asistente și surori medicale nu este de 23 ci de 2, urmînd ca la 1 august 1990 să rămînă numai una prin pensionare;

— Institutul „D. I. Cantacuzino” nu a refuzat efectuarea testului SIDA, ci noi am renunțat la colaborarea cu dinșii, deoarece pentru recoltarea și separarea serului nu avem condiții. Ne-am adresat Institutului de Virusologie care ne va efectua testarea.

— nu o soră are în grijă 30—40 de copii, ci o infirmieră.

Dr. HARICLEEA POPESCU

Replică... la replică

Modul în care prof. Silviu Brucan folosește dreptul la replică (în „22” nr. 25 mai 1990) ar putea amuza, dacă nu ar conține și o deloc amuzantă mistificare a adevărului.

Nu sînt deloc indispuși că prof. Brucan nu a lăsat numele meu înaintea de întimplarea de la Washington, nici nu sînt surprins că depreciază ceea ce nu cunoaște (de pildă, colegiul Bard, instituție de care se leagă nume ca Honza Arendt, Erwin Panofsky, Pablo Casals, Nonam Chomsky, Marta Graham, Saul Bellow, Max Frisch, Wallace Stevens, Philip Roth), pot admite și faptul că ceea ce nu cunoaște și se pare „nedefinit” (poziția mea la Bard, de pildă).

Pot înțelege, în definitiv, și cîndoaera cu care își probează prestigiul internațional prin banala scrioarea a unui prieten către alt prieten (fără nici o legătură, însă, cu dezbaterile la care m-am referit). Trece fără căpătare peste aceste tolerabile „imperfecțiuni” pentru a mă opri la adevărata aberație.

„Dl. N.M. declarase unor ziare locale că este viitorul ambasador al României în Statele Unite”, afirmă, ulu-

itor, tov. Silviu Brucan. Cînd am comis astfel de „declarații”? Niciodată! Și nici nu am cunoștință de ziare locale sau mai puțin locale care să le fi inventat. Singurul prietel cînd mi-am îngăduit această glumă a fost Conferința despre care am relatat, Niciodată, în vreo altă împrejurare. Înainte sau după. Gluma mi se pare oportună tocmai prin absurdul ei... Nu bănuim că lipsa de umor este alt de întim legată de lipsa unei minime bune credințe și că pot concura alt de cine. Minciuna efruntată are hazul ei doar în măsura în care politicianul de profesie chiar este convins, probabil, că funcția diplomatico-politică are aceeași super importanță pentru toată lumea, pînă și pentru un scriitor. O, nu, nicidcum...

Reticensa mea de a participa alături de un partener ca Silviu Brucan într-o dezbateră publică s-a dovedit, în aș, din nefericire, justificată. Sînt alături care maculează, se pare, inevitabil, orice precuții ne-am dăruit.

Si eu care nu e de glumit.
5 Iunie 1990
NORMAN MANEA
Bard College

Bucătărea și mîncătorul de oameni

ANDRÉ GLUCKSMANN

● ESEU DESPRE RAPORTURILE DINTRE STAT, MARXISM ȘI LAGĂRELE DE CONCENTRARE ●

(Urmare din numărul trecut)

● LA SURSELE CUNOAȘTERII

Manifestarea frumuseții și frumusețea manifestării: indistincte cînd adevărul este acaparat de rațiunea de stat, cînd binele este condamnat la muțim pentru că nu contribuie la edificarea puterii. Arta chiar pe piele ca să nu crăpi din cauza statului. De la rană la rană, sclavii crucificați și-au schimbat întotdeauna între ei adevărurile; purtător al frumuseții și al bunătății, corul omeneș a devenit miza secolului; îndrăgostiții și sculptorii, pe de o parte, poliștii tortionari, pe de

alta, pe de alta. Capitalul lui Marx este exploziv, nu pentru că suferă, lui i-ar fi cîștig pe economiștii clasici așa cum îi „cîștigă” pe Marx teoreticienii noștri de azi. Marx a fost mare pentru că a fost unul dintre rarii gânditori care nu citi rapoartele „Comisiei de anchetă asupra muncii copiilor” și pentru că a apreciat ignoranța în acest domeniu a întregii gândiri anterioare lui. Cînd îl învestim pe burghezi și arată „cit sint de nemernici”, Marx îl dă lui Engels exemplul împotriva lui profesorii care interziceau lucrul copiilor: „Este vorba de desființarea torziilor pentru un milion și jumătate de ființe omenești” (subliniat de Marx, în scrisoarea din 22 iunie 1867). Pergamentul pe care Marx a descifrat regulile exploatareii omului de către om este pielea celor exploatați. Aviz tuturor cugețitorilor care îl judecă pe Soljenitin de la înălțimea „teoriei” lor: să-și vire nasul în capitolul consacrat „pruncilor” din Arhipelag¹⁵ și să încerce să citească în el secretele societății sovietice așa cum Marx a deslușit misterele capitalismului englez pe trupul silicit al copiilor proletari.

Critica obedienței din U.R.S.S. a mîroait perfect în operele lui Soljenitin și ale disidenților un atac la adresa societății sovietice la fel de teribil ca cel îndreptat împotriva societății burgheze din secolul al XIX-lea de socialistii de atunci. Academicienii noștri marxisti își amintesc vag că s-a opus pe bogății săracilor a putut duce departe, iar asta îl roade:

E ciudat cum, în opera lui A. Soljenitin, societatea noastră apare adesea ca împărțită în „bogați” și „săraci”. „Bogații” îi oprimă pe „săraci”, iar aceștia din urmă încearcă să le smulgă o parte din bogății. Bineînțeles, între aceste două lumi n-ar putea exista nici un fel de înțelegere. Cel rău îl e căld și poate înțelege pe cel ce dîrdăie? spune Ivan Denisovici, pentru care lagărul este și el împărțit în „săraci” și „bogați” (bogații sînt brigadierii, buciarii, oamenii de tipul Cezarului). În povestirea Necunoscutul din Kretsetovka, o oarecare mătușă Frosia îi explică tînrului dispecer Pociobiakin cum să facă troc cu „bunurile” celor evacuați: Pe săraci, dragă Valușă, eu îi plîng mereu, cit despre bogați, să nu aștepte mila mea!

Cu „viitorul mai bun” pe buze și cu palma înmănușată pe inimă, stăpînul din veacul al XIX-lea poza în creștin; azi, el se lasă ispitit de marxism. Ce-i reproșează criticul oficial rus personajului Ivan Denisovici? Că în forul lui interior nu are nici „cea mai mică urmă de dorință de a înțelege rațiunile situației lui grele”, că „nu face nici cea mai mică încercare de a afla mai multe de la oameni mai bine informați”. Marxiztii se dau drept „oameni mai bine informați”, ei îl vor face „să afle mai multe” pe cei ce trec prin infern. Datorită marxismului, sclavii secolului XX vor întrevădea „rațiunile situației lor grele”.

Nu, mulțumesc! Dacă odinioară critica socială trebuia să se arate destul de atee în raport cu sfîntul creștinism patronal, astăzi, ea are destule motive să se elibereze de marxism pentru a descifra adevărurile înscrise în rînilor plebei!

Cenzură pentru cărți, injecții pentru creiere, pentru piele — bisturiul. Sclavul trebuie să rămînă o foaie albă. La nevoie, este răzuit asemenea pergamentului ce trebuie să primească dictarea stăpînului zilei. E de preferat ca omul să se curețe singur, scriitorul este invitat la respect, opozantul la confesiune, cel tatuat își refăce virginitatea epidermei:

Îa o lamă de ras pe care o trece peste locul cu inscripția pînă ce răzule toată suprafața. Apoi, eu unghiole, lărgeste tăieturile; scormonește îndelung, cu mișcări pline de singe, pînă cînd fruntea nu mai este decît o piele zdrențuită și sîngerindă. Atunci, își întinde pe toată fruntea sulfat de magneziu, din cel distribuit de la infirmerie pentru răni. Sulfatul îi roade carnea, Yorkuta se chirește și urlă de durere. A doua zi, fruntea lui, umflată, înegrită, arsă de sulfat, supurează. În câteva zile, pielea crește sub abec, rana se cicatrizează. Tatuajul a dispărut, o imensă cicatrice brăzdează fruntea lui Yorkuta.

Numerosi tatuajii preferă să-și smulgă astfel inscripțiile catalogate drept „agitatie antisovietică” decît să ajungă pe masa de operație de la spital

unde li se taie bucata de piele fără pic de anestezie, ca să-i lecuiască de a mai încerca și altă dată.

Discursurile stăpînilor rămîn pătate. Carnea nu se închide fără cicatrice, buzele îmbrățesc revolta rănilor. De la un capăt al istoriei la altul, martirii comunică cu dezmoștenii și cu ființele neînsemnate; puterea e nepulnicioasă în această privință, pielea vorbește întotdeauna pe limba ei; buzele îndrăgostiților se cîșecesc pe altele chiar de la distanță, orfanii se deprind cu lumea în trupul unor părinți-fantomă, femeile supraveghează copiii pe care nu-i vor avea niciodată. De la popor la popor, în pofida depărtării, experiența rămîne sensibilă. Stăpînii lumii nu au pus niciodată capăt acțiunii de cucerire a „capitalului lor cel mai de preț”, cel care face mașinile să meargă, profiturile să sporască, perversiunile să înflorească, a cărui sudoare se preschimbă în aur, ale cărui lacrimi se prefac în diamante — corpul omeneș, într-o anumită privință le scapă. Sclavii nu conștientizează și-și grăiesc despre o istorie care nu este a stăpînilor.

Zadarnic li lei de sus cu o producție istorică altă de impozantă ca U.R.S.S. Nu numai pentru că celor care se mulțumesc cu disprețul lor aristocratic acesta le va scădea negreșit; înții de toate, pentru că „ochii care văd bine” privesc de jos. Dacă economiștii, istoricii, poezii reușesc să afle adevărul adevăr al Rusiei, dacă cei care citesc cu proprii lor ochi și simt cu inima lor au ajuns la concluzii identice, n-au făcut-o niciodată supunîndu-se vreunei super-științe care face super-teoria acestui super-obiect care ar fi U.R.S.S. A fost de-ajuns să nu-și lase privirea furată de privescările sputnicilor care au îmbunătățit soarta poporului rus mult mai puțin decît a făcut-o pentru cel francez omnibusul Paris-Versailles, inaugurat cu mare pompă (azi luat în deridere) în timpul domniei lui Ludovic Filip. A fost de-ajuns să-și păstreze privirea științivă asupra trupurilor muncite, dar care nu rezistat, ale plebei: de la ea au învățat economiștii, istoricii și poezii secolului trecut, inclusiv Marx, cele câteva adevăruri pe care li le-au transmis și pe care noi le prăpădim giugulindu-ne cu cel puternic!

De unde ati scos-o că U.R.S.S. este o țară socialistă, că despotismul ei e „sovietic”, dacă nu din decretul circumitorilor de la Kremlin? Le-ai dat gurile voastre și le-ai împrumutat mișcările voastre, fără a fi plătit în schimb; latura cinstit burgheză oricărei prostituții nu disimulează atașamentul vostru feudal față de stăpînii teoriei și teoriei stăpînilor. Dacă ideile din secolul al XIX-lea mai păstrează azi vreun sens, cum să nu numești capitalismul eliza care strîvește cu ferocitate poporul rus și pe exploatarea care se lăfăie pe spina lui? Secolul nostru a plătit altă de scump putinele raze de lumină proiectate asupra fascismului; cum să nu-l recunoști în muntii de cadavre ale Gulagului, în regimul care le ascunde și le întretine? Că U.R.S.S. este capitalistă și fascistă (desigur, un fascism mai subtil, mai elaborat, mai dialectic decît cel al nazizilor, grosolanii imitatori), o citim în fiecare literă a Arhipelagului Gulag și pe trupul celor torturați. Iată sursele noastre, iar ele nu diferă de cele consultate de Marx. Cități-le pe ale voastre, o, apărători ai „socialismului” în Rusia (chiar garnisit cu greșeli); textul Constituției sovietice? Declarațiile ultimilor conducători? E ca și cum ai pretinde să faci istoria celui de-al III-lea Reich luînd Mein Kampf, drept singura mărturie demnă de încredere.

● ZGÎLĂ

„Nu știu cum se face azi această operație, dar, în 1961—1963, se efectua într-un mod foarte primitiv. Se tăia pur și simplu bucata de piele tatuată, buzele rănilor erau apropiate și cusute. Imi aduc aminte de un deținut care a fost operat în felul acesta de trei ori. Prima dată i s-a decupat de pe frunte o fîșie de piele cu tradiționala inscripție: „Sclav al lui Hrusciov”, apoi i s-a cusut grosolan rana. A leșit din spital și și-a gravat pe frunte: „Sclav al U.R.S.S.” A fost din nou trimis înaintea chirurgului și i s-a mai luat o fîșie de piele. După această operație, pielea fruntii îi era atât de înținsă că nu mai putea să-și închidă ochii, iar noi l-am poreclit „zgîlă”.

MARCENKO, Mon témoignage, p. 123.

U.R.S.S., putere capitalistă, întotdeauna violentă, sordidă și teroristă pentru marea majoritate, mai rafinată azi în ce privește elitele la putere — iată câteva judecăți rostite de multă vreme și din ce în ce mai des.

Totuși, vocile Rezistenței rusești sînt de nelocuit. Faptul că ele ne lipsesc de justificări, că nu mai putem cîntări, delicați, cu cochetărie, avantajele („industria grea”) și dezavantajele (milioanele de deținuți morți), nu e decît începutul, cutremurul continuu.

Totul s-a petrecut în epoca radioului, cinematografului, apoi a televiziunii, apoi a sateliților telecomandați. Timp de cincizeci de ani, după zdrobirea insurrecțiilor muncitorești și țărănești (Cronstadt, Tambov,

Mahno în Ucraina), vocile rezistenței rusești ne-a înșel. Se puteau culege mărturii, stabili faptele: „cărțile albe” despre regimul concentrationar sovietic adunate odinioară se dovedesc în ansamblu obiective, păcătind mai degrabă prin timiditate în denunțarea neomnienței, decît cele mai multe au fost scrise în plin „război rece”.

Dar lipsa esențialului. Pelsajul rusesc văzut de mușic. Vederea de ansamblu, contestată, a muncitorului sau a intelectualului. Revoluția coperniciană care se petrece în cugotul și în inima oamenilor simpli cînd descoperă că soarele țării lor este un lagăr de concentrare. Că totul: puterea, ierarhia, disciplina, industria, agricultura gravitatează în jurul unei nebulose de închisori, exila, coloni de muncă, ospicii. Cînd constată că nu există plan cincinal, tehnic și rafinat, film de pură cercetare formală, literatură eterată care să nu se plaseze în micșările succesive, expansiunile și retracțiile fiarei respingătoare a Gulagului.

Faptele le puteam cunoaște. Ne rămînea să le îmbinăm pentru a ne forma, din exterior, o imagine coerentă asupra vieții în interiorul U.R.S.S. Cel mai adesea, aproape întotdeauna, am eșuat: „Orice țară trebuie să treacă prin stadiul capitalismului, U.R.S.S. nu ar putea sări peste etape”. Sau: „Orice revoluție duce la teroarea totalitară”. Sau încă: „Calendarul este ineluctabil, după revoluție — terroarea”. Etc. Infinita variante ale aceluiași expertize care consultă evenimentele pentru a diagnostica în ele o fatalitate oarecare. Chiar dacă izolează rînd pe rînd virusul revoluționar, microbul inapoiertii „asiatice”, epidemia de birocrație, carenta de vitamine ideologice de diverse tipuri, doctorii în revoluție se declară mulțumiți, ei au teoretizat o înlăntuire necesară, mai presus de noi, și, prin aceeași, exotică.

Poate că în vremea aceea nu exista o altă leșire din impas. Tot timpul citi durat multismul rezistenței rusești, ne-am condamnat să propunem bilanțul unei experiențe istorice care ne depășea. Tăcerea impusă Rusiei ne făcea mai terocile ca niciodată: Revoluția — ea o trăia, noi o gîndeam; noi vorbeam în locul ei de la înălțimea teoriilor noastre ventrilocce. Pe sub fereastra noastră, dincolo de cortina de fier, în aburii dimineții unei lumi noi, trecea spiritul vechiului. Acolo, bună sau rea, necesitatea. Aici, de dreapta ori de stînga, intelocința noastră. Libertatea noastră era muta necesitate rusească în sfîrșit înțeleasă: lor le revenea să trăiască, nouă, să tragem învățămintele. De la bibliilele gândirii tînrului Marx, sau de la bibliilele noi istorii rusești, sau de la scoaterea la pensie a lui Dumnezey (data rămîne de discutat...) totul ar fi devenit previzibil. Rusii sînt jucării unei fatalități economice, ideologice, politice etc. (și aici sînt vaste posibilități de alegere). Idiotism ereditat: dacă ne dorim învățămintele vechine, nu avem decît să le presupunem înscrise dîntotdeauna în istoria sau în spiritul oamenilor. Dacă vor să înțeleagă fatalitatea care le prezidează — existența, rusii n-au decît să ne dea ascultare!

Not avem o scuză: ei nu ne vorbeau deloc — și nu fără temei! Astăzi, să ascultăm: poate că vom descoperi nu exotica fatalitate, ci o Rusie foarte apropiată, mai puțin „fatală” decît ni se dădea de înțeles; ea ne privește și pe noi; nu ea, obiect de teorie, nu pe noi, erudiții, ci ea și noi, părți ale unei istorii comune, aceea a Occidentului, a capitalismului, a stăpînirii și servitului, a exploatareii și a rezistenței.

Contestarea rusească nu comentează o mașină infernală, despre care se presupune că nu putea fi oprită. Ea vorbește nu de fatalitate, ci de rezistența întotdeauna posibilă: în august 1914, în 1917, în 1920, în 1923, în 1929... ca și astăzi. Povara puterilor dominante, prilejuri valorificate ori ratate, dozmeticii refractare, abandonuri, Vlasov, conducătorul unei comune prăpădite, se ține bine acolo unde marele Buharin, „copilul răsfățat al partidului” a codat.

Dintr-odată, și noi participăm la acest destin evitabil. Mîncina U.R.S.S.-ului nu are nimic dintr-o floare de la antipod, este a noastră. Funcționarul sovietic e din familie. Să nu trecem peste asta cu voioșie, la numeroase răspîndiri se indică direcția — ca și a ospiciului rațiunii clasice, a nazismului, a ordinii chilien. Moscova — capitală a despotismului orientat? Haida de l, recităm istoria cezarilor din secolul XX, nu ne e deloc străină: o culme de despotism occidental. Iluzie la dreapta ca și la stînga; freacă puternic al lumii noi era înșelător, timp de cincizeci de ani totul s-a petrecut la noi: Europa, de la Atlantic la Kolima.

¹⁵ Arhipelagul Gulag, vol. II.

¹⁶ Revista Octobre, 1962, Moscova, citat în Cahiers de l'Herne „Soljenitsyne”, Paris, p. 146.

¹⁷ Marcenko, op. cit., p. 162.

Traducere de MARIANA CIOLAN

Lucrare în curs de apariție în Editura „Humanitas”.

La realizarea acestui număr au colaborat: Anton Burtea, C-tin Serafimovici, Dorin Țigănaș (secretariat), Emanuel Părvu (fotoreporter), Lucian Branea, Mariana Dinu, Radu Dobândă, Mihai Gherman (corectură), George Arun, Raluca Barac, Marina Mezei, Dan Opreșcu, Rodica Palade, Andreea Pora (redactori), Dan Pavel (șef secție social-politic), Bedros Harasangian (șef secție cultural), Teodor Sugar (secretar general de redacție), Gabriela Adameșteanu (redactor șef adjunct), Stelian Tănase (redactor șef).

Manuscrisurile nepublicate nu se restituie.

Tiparul executat la Combinatul Poligrafic București,

16 pagini — 5 lei